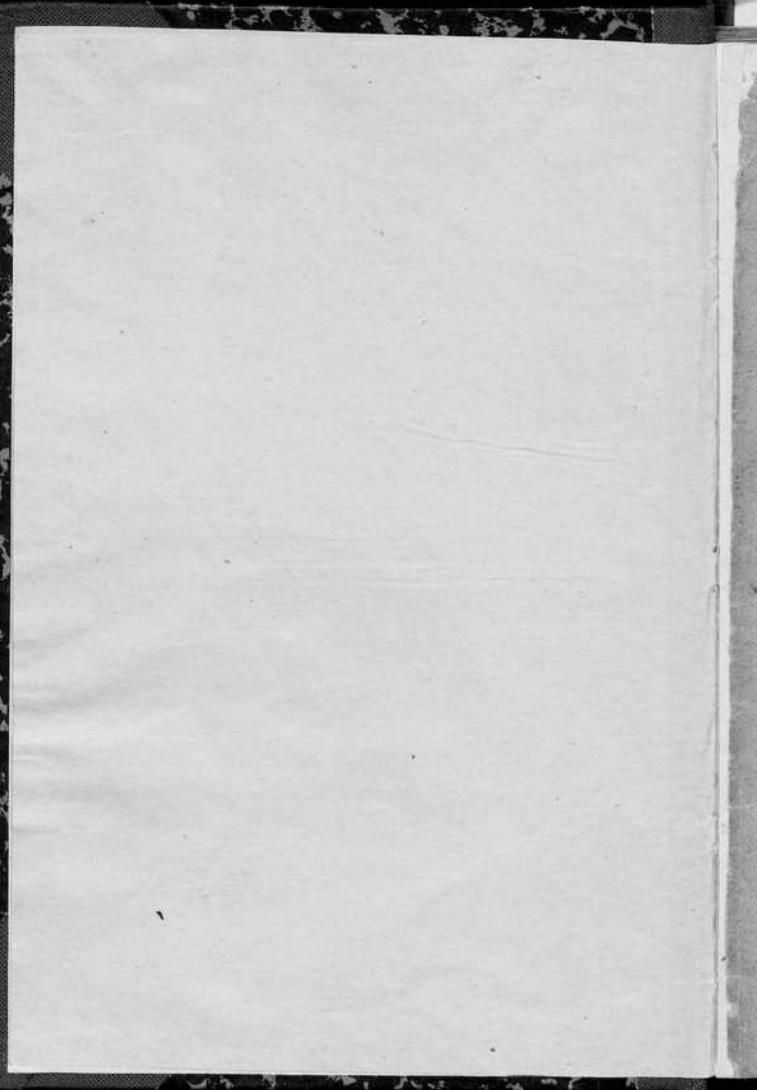

Народна и универзитетска
библиотека — Скопје

R II 833

к. 1

К. П. Мисирковъ.

ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ

СОФИЯ,

Печатница на „Либералний Клубъ.“

1903.

Vol. 2 136/69

Кс. П. Мисирковъ.

ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ

СОФИЯ,

Печатница на „Либералний Клубъ“

1903.

рамнуаин'е и оценуаин'е на различно разбраните народни идеали, требит, тиѐ да бидат искажани устно или на книга. Искажуаин'ето на својето разбираин'е на народните идеали и критиката на таквиѐ не ѓет праздна работа, зашто идеалите сѐт душата на обшчата народна работа и од здравоста на таѐа душа зависит и здравоста и плодотоста на самата обшченародна работа. Лото разбраните народни идеали само уголемуѐт народните нестрѐки, без да донесат полза на народот.

Така разбирајќи долгот кон таткоината, ѓас се рѐшиф, прво, да изложам мојето разбираин'е на народните идеали на македонците во ѓеден ред расудуаин'а, прочитени во Петроградцкото Македонцко Словенцко Научно-литературно Другарство „Св. Климент“, а после и да ѓ напечатам во таѐа книга, каде сѐт поместени и расудуаин'а, не прочетени во упоменатото другарство. Со тоа мисл'ам да исполнуам, спроти мојите сили, ѓеден дел од мојот долг кон народот мој и кон таткоината ми.

Мнозина од македонцките читачи ке бидат удивени от појавуаин'ето на таѐа книга. За удивуаин'е ке ѓим бидит во неѐа много. Некои ке речат: зашто отцепуаин'е од бугарите, кога ниѐ до сега сме се велеле бугари и соединѓин'ето, а не расцепуаин'ето праит силата? Друзи ке расудуѐт, оти со полното отцепуаин'е, од ѓедна страна, ке восторжествуваат нашите неприѓатели, кои шчо направуѐт сите своѓи сили да ослабат балканцките словени, за да си подготват почва за раздел'уаин'е на балканцките земѓи помеѓу ниѓ, а од друга страна, оти оно ке не натерат нас македонците, да се откажѓме от нашиот прв долг, да се бориме за политична слободѓиѐа, да разрушиме сѐ, до сега напраѓено и да зафатиме сѐ одноо, така да се речит, од азбука. Треки ке најдат, оти ѓас проповедуѐм некаков надеж на попрауин'е на турците спроти нас и на европејцки реформи во таткоината ни, кога до сега ѓасно било докажано, оти ни Турциѐа сакала,

сакат и ке сакат реформи во Македонија, ни држаите сет наклонени да је принудат Турција, за да ни дајат некакви, па и нај мали реформи. Држаите, вел'ат мнозина, само играат дипломатична игра со реформи, за да не склонат нас, да се откажеме от вооражена борба со Турција, от која се парушаат нивниот мир, а пошто се одречиме от таја борба, твје ке ослабат да бараат от Турција реформи за Македонија.

Твја сет нај главните возразуја'а, шчо очекуам од мнозина од мојите сонародници. Ми се чинит, оти они не сет праи и ето зашчо: Во ноата книга се зборуат, вистина, и за отцепуаи'е и за соединуаи'е, но за отцепуаи'е от твје, шчо сме веке веке отцепени и со кои никој пат не ке ни позвол'ат да се сојединиме, а за сојединуаи'е со твје, со кои сме морално задолжени да се сојединиме, и со кои сојединеи'ето јет возможно. Ако со вашето отцепуаи'е од балканцките словенцки народи достигнине сојединуаи'ето на сето македонско словенско население'е во једно цело, нвје не ке ослабиме, туку ке се усилиме, така да од исполнуаи'ето на идејите, шчо сет развијени во таја книга само ке се оправдат послонцата, да јет силата во сојединеи'ето.

Сега се питат: дали од нашето отцепуаи'е од балканцките народи, ке се восползуат нашите непријатели и кои сет твје? Сега во Бугарвија јет мода да зборуат, да сет нај големи непријатели на балканцките словени: русите и австро-унгарците, кои сакаат на почва на македонското прашаи'е да се зафатит и продолжит једна борба меѓу србите и бугарите, која ке ослабит силите и на једните и на другите до таква степен, шчо ке требит да се набркаат во балканцките работи Русија и Австро-Унгарија и првата ке завојуват Бугарвија и Стамбул, а втората Србија и Солун. Јас ке си позвол'ам да не се согласам со такво глабоко политично „далековидеи'е“. Можит, бугарите и сет праи, кога мисл'ат, оти Русија без

Бугарија не можат да сашествуат, ни политично, ни економски, но тоа ѝ е бугарска политика, а јас не сум намерен да политиканствуам бугарски. Јас сум македонец и интересите на мојата таткоина ми се представуваат така: не Русија и Австро-Унгарија сеп непријателите на Македонија, а Бугарија, Грција и Србија. Само енергична борба со тие три држави ќе избават од погубајиве нашата таткоина.

Борбата со трите балкански држави не противречат на нашите интереси, кои се достигнуваат и со револуција и со еволуција, или постепено развинување на нашиот народ во морално-религиозен правец. Револуцијата стана и, ако има најужасни последици за нас, пак даде некои благодатни резултати, со кои што можат да бидат задоволени нашите борби за национална слободина: тоа сеп мюслиманските реформи, кои ќе бидат раширени спроти нуждите, што ќе се покажат со време. Идеите за полно отцепување на нашиот народ од другите балкански народи, не сеп противречие на досегашното работење на нашиот народ за слободина, а само продолжување на неговото досегашно работење, на почва еволуцијана. До сега нашиот народ се интересувал повеќе само со полна политична автономност, а во националните наши интереси допушќал башибузукци да му се набрќуваат разни неканени гости, како: бугари, грци и срби. По политичната борба идат значит националната. Но борбата со пропагандите во Македонија не ѝ е чекор назад, туку напред, зашто и тука имаме работа со борба за слободина, со борба со мрачните сили, што не дозволуваат на таткоината ни сама со свои очи да гледат своите интереси, ами и наврзуваат дърдзала, што омрачуваат истината и ѝ придаваат бугарска, српска и грчка боја. Време ѝ е да отфрлиме од очите наши мрежите, што ни ѝ кладоа националните и верски пропаганди во Македонија.

За нашите односи ком турците јас можам да речам само едно: ние сме задолжени да напраиме сè, што се барат од нас, за да докажаме на Турција, оти нејното остајне како европејска држаа стрек'ат во нас полно сочувство. Ние сме задолжени да бидиме лојални поданици на Н. Ц. В. Султано. Но при тоа бараме и ке бараме од Негоото праителство цел ред реформи, кои ке ни сочуваат нај главните интереси на нашето национално и културно развјајне. Јас мисла'м, оти ние требит да бидиме лојални ком Турција, но предполагајки, оти турцкото праителство и народ ке разберат нај после, оти интересите на нивната држаа во Европа совпадаат со нашите и зависат нај много од ниф, а не си протиоречат, и затоа турците први ке требит да докажат искреното сакајне да сет во мир со нас и со тоа да заслужат нашата поддржка на нивните интереси. Ако пак тие мисла'т со нас да не се церемонат, и да лажат Европа и нас со реформи, кои не ги исполнуат, то не ке се удивит Турција, ако и ние обрниме нашите возгледы кон Европа и од неја бараме, да се воведат во татковната ни со сила твја реформи, што се признаваат от силите европејски за истинска требност за успејне на религиозно-националното и културно развјајне на македонските рисиани. Европа ке обрнит возгледите на нашите барајне, зашто она јет задолжена да напраит тоа со два меѓународни актоы: проекто за реформи во Македонија от Февруар и мурцштегцкиот проект. Тие два меѓународни актоы ни обек'аваат постепено раширујне на реформите во Македонија, и со тоа даат ни прао да се обркам'аме до двете реформаторски држаи со меморандуми и по друзи патишча, за да им покажаме на нашите религиозно-национални и економски нужди, како и на тоа, што праит Турција, за да се исполнат твја наши нужди.

Знам многу арчу, оти мнозина со иронија ќе се однесат кон моите надежи за европејцки реформи. Но на твја иронија ево со што јас ќе одгоорам: не јет истина кажувајќето, да не ќе излезит ништо од усил'ата на Русија и Австро-Унгарвија да се уредат работите во Македонија. Проектите за реформи и усил'ата да се воведат твја не сет, како мисл'ат мнозина, само игра да поминит време и да си останит сè, како што си било. Проектите за реформи на Русија и Австро-Унгарвија сет меѓународни акти, не исполнувајќето на кои от Турција јет насмешка и оскрбувајќето за реформаторцките држаи и им даат полно прао за репресаливи против нарушаачот на меѓународното прао. Да било така лесно и безнакажано престалувајќето на меѓународното прао, до сега држаите, денеска ќе примаа на себе разни задолжејња и утре ќе се откажуаа од ниф. Но не било така.

Реформите руско-австријцки, једно сет меѓународен акт, ќе даат прао секога на македонците да настојаваат пред Големите Сили да се исполнат во целост. Нека не мисл'ат, оти они можат да бидат законани, како што јет законан берлинцкиот трактат со негоиот 23 член за Македонија. Берлинцкиот догеор вистина јет законан, но не од Европа, а од Бугарија, која изврши соединувајќето со Источна Румелија со насилствен преврат-без согласие на држаите, што потписаа берлинцкиот трактат; а со нарушавајќето на једен параграф се нарушаат и сет трактат. Сегашните руско-австријцки реформи силно се разликуваат од берлинцкиот трактат со тоа, што сет они само меѓународен акт заклучен меѓу три држаи. Осим ниф важен фактор се јавуае само ние македонците. Вол'ата на двете сојузни држаи: Русија и Австро Унгарвија можит да стретит противојство само от Турција и од нас, но нај поеке од нас, зашто со реформите се бараат, не од нас, а от Турција задолжејња и ако ние со нашите работи покажме,

оти твја задолжеи'а, шчо се бараат от Турција, не не удовлетворуат, то нвие само ќе поможеме на Турција, ништо да не воведат од реформите, шчо се бараат од неја. Турција ќе велит, оти она сѐ, шчо можит да напраит, ќе напраит и напраила, а поеке не можела да напраит за тоа, шчо комитетите не даат на населеи'ето да се успокоит, а во једна страна, каде јет сѐ на воено положеи'е, сите добри намереи'а на праителството се рушат от сопритивуаи'ето на немирното населеи'е; а ако военото положеи'е се продолжит поеке од једна година, реформите ќе се состарат по наша вива и ќе се закопат. Таква једна служба нвие сослужифме на Турција по објавуаи'ето на февруарцките реформи. Исто така, ако не сакаме никакви реформи, можиме да ѝ послужиме и за однапред. И после, како и до сега, пакъ ќе фрлиме вината на Големите Сили, коиј секој пат излегуваат криви за нашите грешки.

Собитијата, шчо се развија до сега ни покажаа јасно, колко нвие сами можиме да си напакоистиме, мислеиќи, оти постапуаме праилно.

За да се предупредат жртвите од једно секадешно востааи'е, се изработи февруарцкиот руско-австријски проект за реформи, вистина не совршен, но со огоорка, оти тој ќе бидит постепено раширен. Поминаа месец, 2, 5, 7 и ништо од него не излезе. Се прашат: зашчо? Ќе одгоорат нашите: зашчо Турција и Европа не сакаат серјозно реформи. Но не јет така. Турција, можит, и не сакак реформи, но сакаат твие, шчо го изработија проектот. Се прашаше само: кому приликите ќе дозвол'ат да надделит? А во твие прилики најважен фактор бефме нвие. Да се склонефме пред вол'ата на Европа и четите, или да се предадеа, или да се оттргнеа во Бугарвија, или барем да се направија некои прегооори со реформаторцките држаи, во коиј просто можеше да се речат, оти четите, или ќе се оттргнат, или ќе се

предадат, но нека се не мачат турците мирното население, за тоа, што, можит, некаде се имаат пушки, то ќе настапеше во Македонија мирно време, кога ќе се бараше од Турција да се воведат во целост реформите и да се отегнат војските од Македонија. Но што направи комитетот. Тој реши 4¹/₂ месеци да чека резултатите од воведувањето на реформите и после објави со „чиста совест“ воставањето. Во време на објавувањето на воставањето, комитетот можеше да речит, оти тој не бркал на државите да воведат реформите. Но тоа не ѝ е токму. Вистина четите избегуваат стражејата, но тоа уште не значат да не бркаат да се воведат реформите. Твие избегуваат, но турците бараат стражејата и успеаа поекте од комитетот. Комитетот кажува да немаат чети, немаат противодействие на реформите од негова страна, а пак турците кажуваат да имаат чети, населеното да имаат оружје и се готвят за воставање, војската имаат постојани столбнувања со четите, четите убиваат мирните жители, што не ѝ слушаат и сепак верни слуги на Падшаот. Ако земиме новините од времето на публикувањето на февруарските реформи до и после објавувањето на воставањето во Битоцко на 20 Јули и прегледаме во нив телеграмите од Стамбул, то ќе видиме, оти Портата постојано представува на рускиот австро-унгарскиот амбасадери списоци од стражејата на турскиот аскер со четите, списоци од воејдно при обиските оружје у населението, списоци од убиства, совршени од четите над мирното население. И најпосле списоци од воведени реформи.

Што сакаше да речит Турција со твие списоци, ѝ е многу јасно: „јас сакам да воведам реформите во Македонија, но наместо реформи сега за сега ќе воведам аскер и маки, зашто страната се готвят за револуција, подготвувана од престапното работење на комитетите, кои што составуваат како држава во држава; ќе

ми позволите, прво, да усмирам страната и да воведам мир, а после ќе се воведат нужните реформи“. Со дружи зборон: комитетот ми даат можност за една година да се извинуам за неисполнувањето на реформите, а после не ќе ѝ воведам, зашто они ќе остарат. Ја каква услуга није направиле на Турција, со нашето недоверување кон австро-рускиот проект од реформи. Сакаме ли уште еднаш да не послужиме на Турција, и пак да не направиме криви другите за нашите грешки? Јас мислам, оти ништо друго не ни остаа да направиме, осим да се однесеме со полно доверие кон реформаторските сили на двете заинтересувани Сили, и со тоа да ѝ ангажираме, час по скоро да се воведат обективните реформи.

Со твие неколку зборови јас сакав да објаснам содржината на предложената на македонските читатели книга за најважните за нас прашања. Како последуач на идејата за полно отстапување на нашите интереси од интересите на Балканските народи и за самостојно културно-национално развојување, јас и ја напишав на централното македонско наречје, кое за мене от сега на тамо имаат да бидат литературен македонски јазик. Неравноностите, што ќе се окажат во јазикот на мојата книга, сепак сосим природни и ќе можеа да се отстранат само при едно погледно знаење на централното македонско наречје, со што не можам да се пофалам. Но и при тоа се надевам, оти за македонците таков јазик ќе бидат по пријатен и по звучен, од јазикот на нашите соседи, со кои није сега за сега се дигаме на големо.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Шчо напраиѣме и шчо требит да праиѣме за однапред?*)

Долгоприготвуаното и многоочекуаното возстааиѣе напоследок излезе на јава. Нашите земјаци си покажаа сета јунашчина и готовност да се пожртвуат за интересите на својата таткоина. Борбата беше и јет отчајана. Свјот европејцки свет обрна своите возгледи на неја. Новините се преполниа со известја от театрот на возстааиѣето. Редом со известјата за борбата меѓу четите и турците, во новините се печатаат и известја за турцките зверства над мирни жители. Европејците се потресаа и ужасиа от твја известја и зафатиа да окажуат нужното влиаиѣе на своите прателства за да се пресечит колеиѣето на мирното населеиѣе и да се помогнит на нестрекното македонско жителство. Во Бирмингем Ворстерцкио владика напраи во црквата молебен за спасеиѣето на македонците рисиани. Кентербервицкио архиепископ се обрна кон англицкио министер-президент Балѣфур со молба од името на англицкята црква, да се помогнит на македонците. Европејцкото обшчество зафаќат да наредуат помоки за македонцките страдалци. На патуаиѣето на Германцкио император се придаат политично значеиѣе, меѓу другото и за македонцките работи. Турциа, како шчо се видит, како да се наје на тесно, и предложи на Бугариа да се доидит меѓу ниф до једно согласуаиѣе за македонцкото прашаиѣе. Разни прателства праат официјални декларации по нашете работи. От Стамбул телеграфируат во разни европејцки новни (Standard),

*) Прочетено на 21-и Септември таја година во I-та седница на Петроград. Македон. Научно-литературно Другарство „Св. Климент“.

оти англицката и френцка стредиземни флоти добиле повеќа, да се наоѓаат блиско до македонските води. Пак от тамо телеграфираат, оти војната меѓу Бугарско и Турско ѝет неизбежна. От Софија телеграфираат, оти тамошниот военен министер зел од офицери на разни европејски и американски држави предложеније да се зачислат они во бугарската армија.

Шчо покажуваат сите овние фактов? Дали покажуваат, оти движењето достигна својта целта? Дали можат раководците на движењето да се пофалат со успеф? Дали принесените жртви за ослободувањето не сет напрално?

Можит да бидит, некој, а можит и мнозина измеѓу нас, ќе речат, оти уште ѝет рано да се судит за резултатот на востаањето. Главната работа на комитето и четите ѝет напред. До сега можит не ѝет исполнена, ни половната, ни четвртината от сет план, изработен от комитето и главниот му штаб.

Да. Секоаш, по секоје прашање ѝет имало разни возгледи. Така ќе бидит и во даденито случај.

Јас од моја страна ќе си позвол'ам, со чистосрдечно прискрбие да видам во сегашното движење полно фијаско. Сите твја дополнувања, кои шчо ќе се придаат до понапредниот руско-австријски проект от реформи, не само не чинат 100,000 обездомени души, 3—5,000 чоечки жртви и полно обескуражување на жителството во Македонија, ами не чинеа и 100 чоечки жртви. Твја приложенија ќе се добијат и без капка крв.

По резултатите, кои шчо ќе се добијат от сегашното востаање, последното ќе можит да се наречит једно од најголемите, ако не и најголема нестрекја за нашиот народ.

Не ѝет рано да се предвидат резултатите и крајот на нашето востаање. Твја можеа да се предвидат уште пред зафатото негов.

Уште во време на февруарското руско официјално известуаиѝе беше јасно, оти Европа никој пат не ќе удовлетворит во полна степен бараиѝата на комитето. За да се исполнат нашите сакаиѝа требаше да се војуват со Турција; само после надделуаиѝе ќе можеше да се натерат Турцко да исполнит нашите сакаиѝа. А се надделуат Турцко не од нас и не од Бугарцко, ами или от Голема Сила, или от нас и Бугарско, Србцко и Црна Гора заедно, при неутралноста на другите држаи. А ни једното, ни другото тогај за тогај не беше мислимо. Комитетот тоа требаше да знаит и мислаѝам го знаеше. Но негоите раководци мислеа друго: они во биднината, как и во сегашното, видеа само тоа, шчо им јет пријатно да видат. Они велеа: „није не сакаме, ни једна држаа да војуаат за нас: они можат просто да отпраат своите флоти во Солун и да привудат Турцко да ни даит реформи. Није сакаме да напраат и со Македонија, шчо напраија со Крит“. Не једнаш сме спориле, оти имат разлика меѓу Крит и Македонија, оти имат држаи, кои сѣт заинтересуачи во *Statu quo* то и ќе напраат се возможно да немаат набркуаиѝе во наша полза. Та и да имат набркуаиѝе, имат ли се основа да се мислит, оти тоа набркуаиѝе ќе бидит во наша имено полза, а не на наша пакост? Се покажуаше, оти сегашниѝо момент јет најнеблагопријатен за востааиѝе. Но нашите раководци замижеа пред вистината и востааиѝето се зафати; се зафати славно, за да се довршат плачевно и пагубно. Не беѝе јас сам, шчо гледаѝ на предвременоста на востааиѝето. Така гледаа и мнозина друзи. Но никој не си креваше гласот против. Критиката на држаиѝето на комитето беше само во домашните крагои. Но она беше и бесполезна па и опасна, не само за тѝе, кои се критикуваат, ами нај после за тѝе шчо критикуваат: Комитетот беше сесилен; он имаше во своите раци

живото и смртта на сите граѓани и не приемише никаква критика на своите постапки. Тие, што не сет со него, сет против него и сет негои непријатели, кои требат да се истребат. Да критикуат работите на комитето можеше само друг комитет, кој што располагаат со сила. Организација пак на контр — комитет беше и доцна и бесполезна. Меѓу комитетите тогај ке се зафатеше погубна меѓуособна борба.

И така борбата се зафати против требувањето на секо благоразумие. Она даде многу, резултати, само не тие, што се очекуваа. Меѓу сите јавувања, кои сопроводуваат движењето, најголемо внимание заслужаат руското „Праителствено Сообшчувањето“ од 11 Септември. После него представувањата од рускио и австроунгарскио посланици до Портата и во Софија и писмото на англискио министер-президент Балфур до Кентербернскио архиепископ.

„Праителственото Сообшчувањето“ зајавуваат, оти руското праителство, ке барат за Македонија тие реформи, кои сет изработени во месец Февруари од Зиновјев и Каличе и оти тие реформи сет само зафатокот и ке бидат развиени понака сообразно со нуждите на жителството. Тоа место беше и во февруарцкото Праителствено сообшчувањето. Не покажуваат ли оно, оти по широки реформи от тие, што ни беа дадени ке можеме да добиеме и без револуција, а само со ловки мали народни движења? Ако јет така, то сегашното востајно не на једна јота не измени положјењето.

Но во Праителственото Сообшчувањето имат уште једно многу важно место: револуционите комитети, по изразувањето на руското праителство, сакаат да создадат „Бугарска Македонија“ а Русија, за која сет блиски и интересите на друзите русијанска народности во Македонија, не можат да пожртвуваат нивните интереси на бугарите.

Разбраа ли во Бугарија, што означуваат твие збори?
 Разбраа ли во Македонија? Разбрахме нај-напкон ниве?

Русија отворено ни искажуат, зашто она не работит
 и не можит да работит инак. Да ли ѝет праа Русија
 во своите утврдувања? Да ли можит она да постапит
 инак?

Ако се поставиме во положението на руското пра-
 ителство, и ниве не ќе можеме да постапиме инак.

До 1878 год. сите, па и руското праителство, ве-
 леа, оти Македонците сѣт бугари. После Берлинскиот
 догоор истапиа со своите претенции на Македонија србите.
 Праи ли сѣт они, или не, не ѝет важно за дипломатите.
 Србите во течеието на 25 години, особено последните
 20 години успеа, ако не да напраат македонците срби,
 то барем да создадат во европејското обшчествено мнението
 убедиението, оти во Македонија имат и срби. Ако
 селцкото население и сега си зборуат, како што си
 зборувало и по-прегето, и зборуат одред низ цела Ма-
 кедонија само на еден словенски јазик, — во градоите,
 редом со бугарските машки и женски гимназии и ос-
 новни школи, на секаде ќе најме и србски. Едни села
 имаат србски, други бугарски школи. Едни селани
 со нивните учители и попови признаваат патриршијата и
 сѣт под покровителството на србски или грчки кон-
 сули, а други признаваат бугарскиот екзарх и слушаат
 бугарскиот трговски агент. Сѣ тоа сѣт факти за ди-
 пломатијата, која што имат да се броит со действи-
 телноста, а не со теоријата за народноста на македон-
 ците. Политиката немаат работа со науката. Па и да
 имат работа, зар ѝет докажано, како два и два 4,
 оти сѣт македонците бугари? До руско-турската војна
 имаше само една теорија за народноста ни. Сега сѣт
 две. Кон ниф се прибавуат и трек'а, оти македонците
 сѣт нешто стредно меѓу србите и бугарите. Привр-
 женците на таа теорија пак се подразделуат: 1, на

кои што кажуваат, оти тоа средно ѝ е еднакво далеко и от србите и од бугарите; 2, оти оно ѝ е по блиско до србите; 3, оти ѝ е по блиско до бугарите; 4, оти част ѝ е по блиска до србите, част — до бугарите. Не ѝ е важно за дипломатите, каде ѝ е истината. Важен ѝ е факто, оти во Македонцкото прашаи'е с'е заинтересуани етнографцки, редом со бугарите и грците, уште и србите. Осем тоа и политично Србија ѝ е не по малу заинтересуана во судбите на Македонија. Последната за Србија имат по големо значеи'е, от колку за Бугарија, оти Бугарија можит да излезит на Егејцкото море и преко Кавала и Деде-Агач.

Ако ѝ е така зар можеме да се чудиме на поведеи'ето на руското праителство во македонското прашаи'е и на неговото зајавуаи'е, оти Русија не ке помагат на комитето да се создадит „Бугарцка Македонија“?

Некои од нас, можит наивно ке забележит: „Комитетот не сагат да напраит Македонија бугарцка; тој сагат праина за сите македонци без разлика на вера и народност“.

Како можит комитетот да докажит, оти он работит во таква смисл'а? Со ѝ едни зборои не се докажуат. Поведеи'ето на самио комитет зборуат против негоите тврдуаи'а.

За да се дигнит револуција во полза на сите народности во Македонија, требит комитетот да бидит образуан от представители на сите македонцки народности. Инак кои му ѝ е дал прао на комитето да работит од името на сите македонци и во полза на сите ниф?

Комитетот можеше да работит и од името и во полза на ѝ една громаднa част на македонци, т. е., од нај силната народност. Но требаше да имат цел ред докажуачки, оти работата на комитетот не ѝ е врзана со интересите на саседните држаи и народности, а

протиоречит им и јет во полза не само на господствују-
ките, но и на сите друзи националности.

Ништо подобно немаат. Организацијата јет тесно
врзана со Бугарија. Шумот од организационото дви-
жеиџе отпрво се дигна во самата Бугарија. Тоа покажа,
кој најмногу јет заинтересуан во Македонцкото движеиџе,
за тоа пренесоа центрот негов во Македонија, и на-
правиа уште једен цел ред фокуси, за да се покажит,
оти брраницата јет од натре и јет самородно јавујаиџе.
Но кого излажаа со тоја маневр? Не јет ли јасно, како
бел ден, оти брраницата јет тесно врзана со Бугарија,
со бугарцкото име и со бугарцките пари?

Ке речјате, оти народо јет напраил нај големи по-
жртвујаиџа во полза на движеиџето. Тоа јет така, но не
требит да се забораат, оти организаторите на движеиџето
во поекето случаи беа чиновници, екзархицки. Се раз-
бират само от себе, оти они со своето участие во ре-
волуџиони работи идеја во разрез со интересите на ек-
зархијата; но при се тоа, они беа бугарцки чиновници.

И така револуџионио комитет беше чисто маке-
донцка организација по произлез и по состават му, во тоа
беше само работа на једна част од једна од маке-
донцките националности, врзана по име и по црковно-
сколицките работи со бугарцкио народ и држаа и
нивните интереси. Тоја комитет, во сашност македонцки,
за надворешнио свет и за рисјаните во Македонија
не екзархисти, беше комитет *бугарцки*.

Комитето, не можа да докажит ни на надвореш-
нио свет, ни на самите македонци не екзархисти, оти
он не јет бугарцки.

Радев со своју „Mouvement Macedonien“ мислеше
да убеди Европа, оти движеиџето јет чисто македонцко,
и немаат ништо обшчо со Бугарија. Истото сакаа да
докажат и „Право“ и друзите македонцки и бугарцки
ноини. Но достигнаа ли они целјата? — Не.

Покојнио А. А. Ростковски не еднаш кажуаше: „бугарите мислат, оти само они имаат ум на светов, а сите друзи сет будали. Кого мислат они да излажат со статиите во „Право“ и друзите новни, оти македонците сакаат Македонија за македонците? Знаеме нвие многу арну, што сакаат они“! А какво впечатлеије праеа на дипломатскио свет воинарските уверуаија на комитето и бугарите за македонското движеије? Не требат да се забораат и то, как се изразуваа во европејските новни за стражеијата на четите со турците: четите се викаа банди и то *бугарски* а не македонски. За убитите четници не кажуваа: „убити сет толку души македонци, ами толку души *бугари*“.

Се прашат кого убедниа: „Mouvement Macedonien“, „Право“, „Автономија“ и др. во тоа, оти ратуваат за слободниа македонците, а не, тије, што се викаат „бугари“ и сет от Македонија и Бугарија? — Никого.

Можит да бидит, комитето успе во самата Македонија да се чинит обшче македонски, само не доби признаије од надвор, во Европа? — Одвај ли.

Револуцијата требит да бидит работа на сите македонци, или на болшинството од ниф, за да можит да се наречит обшча. Во самвио комитет требит да бидат застапени сите, или неколо народности. Интелегенцијата на тије народности требит да си подадат једна другиму рака и секоа од ниф да земит да популаризират идејата во својо народ. А што видиме во действителност. Не само интелегенцијата на сите народности, не и на болшинството од ниф, ами па и интелегенцијата на најсилната македонска народност — словените, не сета беше застапена во комитето: србоманствувајата и гркоманствујукаата македонска словенска интелегенција беше на страна от комитетот па и враждебна. Значит комитетот во патриархистските села и градои, и части от села и градои, беше не канен гост. Патриархистите сло-

вени можеа и да му сочувствуат, но за тоа, што нивната интелегенција беше против комитетот, то немаат сомнувајќи, оти и самите селани тро му сочувствуваа, но тоа сочувство беше побркано со неувереност и со сомнејќи во обешчавањата на комитето. Кон тоа неопределено чувство се присоедини и штраф. Селаните се најдоа меѓу два огни: војската и комитетските чети.

Кога едно движење, во едни места се распространило со убедиње, а во други со сила, можат ли да се наречат обшчо?

Ние можеме да го велеме како сакаме, но во действителност оно беше само частично. Оно беше и јет работа на екзархистите, кои се величаат „бугари“, а следователно, тоа јет бугарски маневр, да се решит македонското прашање само во бугарска полза; то јет да се создаат једна „Бугарска Македонија“.

Можит да не јет уште јасно, оти, ако се удовлестворат сакањата на комитето, Македонија и на вистина ќе се чинит бугарска? Ќе се постарам да покажам по јасно, како реформите можат да побугарат Македонија.

Се питат: кој јазик ќе бидит официјален? — Одговараат — јазикот на „болшинството“. — На кои болшинство? — Тогај ќе се видит.

Не се зенитуваат по тамо: како ќе узнајат, кои јет болшинството.

Да си предстаиме ние сега, оти ја каде Митров-ден идит меѓународен отред и окупираат страната. Он меѓу другото, ќе требит да решит и прашањето за официјалниот јазик, а пак да остаиме официјалниот, прашањето за јазико во школите.

За некои тоа прашање јет многулесно: нека се признајат неколку официјални јазизи т. е. и турчки, и бугарски, и србски, и грчки, и влашки, и албански, според населението на областа. Зборуваат при тоа: како што беше во Источна Румелија (Јужна Бугарија), а

тамо ќе се видят, каде имат грци, каде — срби, бугари, турци, власи и арнаути. Некои уште прибавуат: и за Источна Румелија кажуваа, оти имало грци во неја, но после ослободувањето се покажа колку грци имат тамо. Со други зборови дајте вие власта во рацете на македонците, тоа требит да се разбирит, на тие од ниф, шчо се викаат бугари, да од неколку години после вие ќе видите, оти и во Македонија од другите народности ќе останит тоа, шчо остана од грците во Источна Румелија, по ослободувањето на последната. Со други зборови цела Македонија ќе станит бугарцка.

От тука не јет ли јасно, оти Бугарија и комитето сакаат да создадат „Бугарцка Македонија“ во вреда на другите христијански македонски народности?

Ама зашчо бугарцка, зашчо не србцка? ќе станит бугарцка, зашчо и јет таква; да имаше во неја поеке срби, ќе станеше цела србцка и бугарцкијо елемент ќе ослабнеше. Сѐ тоа јет јасно и спраедливо од бугарцко гледишче. Но нека не се забораат да имат и друго, и при тоа многу други гледишча на македонцкото прашање, катo: србцкото, грцкото, влашкото, руското, словенцкото, австријцкото и на другите западно европејски држави. Ако јет така, то предпологавијо окупационен отред на чије гледишче ќе требит да станит?

Немат сомнување, да најлесно он ќе решит прашањето за јазико во скопје и местна управа во тие места, кај шчо живејат патриархисти со грчки јазик, арнаути мусулмани и католици и турци мусулмани. Но мачно ќе можит да се решит прашањето во твја места, кај шчо имат: 1, патриархисти арнаути, 2, патриархисти власи, 4, патриархисти словени, 4, словени мусулмани и 5 екзархисти словени.

Сакајќи да навраат по големо значењејето на словенцкијо јазик во Македонија, словените, ќе бараат од окупационијо отред, да се признаит за официален во

местин'ата со словени мусул'мани — словенцкио јазик ; а самите словени мусул'мани, по религиозни сообразуаи'а можат да бараат турцкио јазик. Окупационите власти кого по скоро да удовлетворат ? Ако постапат правлно без сообразуаи'е со религиозните требности, ќе направат насил'е. Истото затруднеи'е и во уште по-силна форма ќе се стретит при решеи'ето прашаи'ето, кои јазик требит да се признаит за во скопјите и општественото управуаи'е во патриархицките рајони. Влашкото праителство ќе барат за власите влашки јазик, а патриархијата со видните прихожани, ќе бараат грчки. Ако се не удовлетворат бараи'ата на влашкото праителство, ќе се постапит неправлно и не праедно ; ако пак се удовлетворит бараи'ето на влашкото праителство, против желеи'ето на прихожаните, ќе се направат насил'е.

Патриархијата ќе барат грчки јазик и за праославните арнаути — тоските. Самите тоски немаат дозрејано до национално самосознаи'е, за тоа патриархијата ќе успеит. Но друзите македонски народности, заједно со друзите арнаути, ќе позаидуат на усилеи'ето на грцкио јазик на есап на друзите и ќе организуат партија против грцкио јазик. Немат сомнуаи'е, да тука не ќе бидит така лесно окупационите власти да се ориентираат.

Но најмачно јет прашаи'ето за официалнио и скопјичкио јазик во словенцките части на Македонија. Тука сет : једни патриархисти, друзи екзархисти по вероисповедуаи'е, ако се не гоорит за католиците и мусул'маните. Патриархистите се признаваат от турците за грци — „урум-милет“, а от србите и бугарите за срби и за бугари. Екзархистите, сами, и от турцките власти, се бројат за бугари, србите пак ѝ бројат срби. И така, патриархијата ќе сакат во поголемата част на Македонија со словенцко население да уставоит грчкио јазик за во скопјите и управлеи'ето. Во својите пожелан'а патриархијата ќе стретит отпор от србите и бу-

гарите. Но последните, оспорувајќи праото на грцкио јазик во словенцките краини, сами не ќе можат да се разберат и да определ'ат, каде ќе треба да бидат бугарцкио и каде србцкио јазик.

Мислит ли комитетот, оти, ако он сагат да игнорират прашаи'ето за јазикот во разни делои на фантазираната, барем сега за сега, автономна Македонија, игнорираат истото прашаи'е и заинтересуваните балканцки народности, особено србите? Мислит ли он, оти србите му веруваат да се работит на „Македонија за македонците“, ако се игнорират прашаи'ето за јазикот на македонцките словени, и да тоа прашаи'е лесно и правдоно ќе се решит со добијаи'ето на автономни праа? Ако мислит така много се лажит.

Ако автономнијата на Македонија се јавит како резултат на сегашното востаи'е, то македонцкото прашаи'е ќе се решит не во полза на македонците, а во полза на бугарите, зашто комитетот, како шчо видофме по горе, работит под бугарцка фирма. Тије од македонците, шчо добија образуаи'е во Бугарија зедоа иницијативата за ослободуаи'е и они до сега играа, можит да се речит, не само главната, ами и искл'учител'на рол'а. Ако нивното работеи'е се увенчат со успеф, они, а со нив заједно и бугарцките интереси, ќе земат врф над чуждите интереси во Македонија. Ако востаи'ето восторжествуат, не јет ли јасно, оти за него ќе имат да се благодарит на бугарите и за тоа тамо, каде сега србите конкурираат со своите пари и својата пропаганда, со бугарцките пари и пропаганда, ќе изгубат секоје влијаи'е на своите клиентс? Зар не му мисл'ат србите, оти со успеот на востаи'ето, ако се питат: на кој јазик ќе треба да зборуат судвијата, да речиме, во Тетово? — автономното пртителство, кое ќе бидит од „бол'шинството“, ќе одгоорит — на бугарцкио; истото ќе одгоорат и местните жители, зшто во нивните очи, бу-

гарите, а не србите, излезоа герои. Исто така, во полза на бугарите, ќе се решит и прашаи'ето за јазикот во градските и селски школи. А пошто во автономна Македонија ќе немаат место за пропагандите, то србите ќе требаат да отстапат местото на бугарите. Но ќе се согласат ли на тоа србите? Они, можит, и би се согласиле да јет тетовскиот гоор многу близок со бугарскиот литературен јазик. Но они знајат, оти не јет така. Они знаат, оти во тоја гоор вистина се имаат особини обшчи со бугарскиот јазик, во исто така се имаат и особини обшчи со србскиот јазик, па и таквија, што се немаат, ни во србскиот, ни во бугарскиот јазичи, а сет својствени само на македонците наречија. Се питат: ќе дозволит ли, и можит ли да дозволит Србија во тетовскиот гоор да се развијат на место македонците и србски — бугарски особини, а заједно со јазикот да се развијат во тетовско на место македонски и србски — бугарските интереси? Имаат ли она прао да протестуат против бугаризуаи'ето на тетовско и да бараат зашчита на својите интереси тамо против бугарските посегуаи'а? Имаат ли Русија морално прао да зашчичаат нарамно со бугарските и србските интереси?

От тука јасно се видит да јет прашаи'ето за јазико, особено за јазико во областите со словенско население једно од најважните при разрешуаи'ето на македонското прашаи'е. Да имаше меѓу словените во Македонија национално и религиозно единство, и да имаше сознааи'е за ниф во жителството, до сега на половина ќе беше решено Македонското прашаи'е. А до кога, једни македонци се кажуат патриархисти, друзи екзархисти; едни бугари, друзи срби, треки грци и бараат покровителство у различни балкански држави, давајќи им со тоа прао да се бркаат во македонските работи, до тогај не можит да се мислит за обшо востааи'е; до тогај ќе бидит

само частично: со бугарцки, србцки, или грцки, но никак не, со чисто македонцки карактер.

Тоа нешто ѝ ет јасно за сите, само не за нас македонците и за раководците на сегашново востааи'е. Тие раководци праат сите усилия да покажат мотивите и самото движеи'е, како што се сакаат ним; ама работа ѝ ет, оти не само ние, ами и другите имаат разум и очи да видат и разберат, како ѝ ет истината. Комитето се срдит, зашто консулите не осветуат работите, како што сет. Но ако се осветат тие како што сет, то не ке се аресат на комитето. Комитето, со друзи зборон, барат, европејцките праителства да гледаат на работите во Македонија со македонцки очи т. е. со очите на комитето; а да беше така работата, немаше зашто европејцките праителства да имаат свои агенти во Македонија.

Но ако имафме ние морално прао да бараме от престаителите на европејцките држаи во Македонија точно и непристрасно да осветлуат своите праителства и европејцкото обшчествено миеи'е за работите во Македонија, то наш морален долг беше, да сме и ние осветени во европејцките интереси во таткоината ни, особено во интересите на балканцките држаици.

Ние требаше да знаеме, оти против нашето востаи'е ке бидат: и Кара-Влашко, и Србија, и Грција. Кара-Влашко не можит равнодушно да гледат на усилен'ето на Бугарија со даан'ето на Македонија автономна управија. На автономијата се гледаат, како на преодна степен кон сојединуаи'е за Македонија со Бугарија. Кара-Влашко не можит да допушчат на неиниге граници создааи'ето на једна голема Бугарија, која, можит, после ке барат од неја Добруджа! По тии политични сообразуаи'а, и да имат во Македонија чисто бугарцко и само бугарцко населеи'е, она не ке допушчат сојединеи'ето меѓу турцки и бугарцки

бугари; она не можат да допушчат во своја пакост нарушењето на територијалната целост на Турција. А Кара-Влашко ет во сојуз со третиот сојуз, кој што ќе покровителствуваат Кара-Влашките интереси на Балканскиот полуостров.

Интересите на Грција во Македонија сеп уште по големи. И ако немаат многу грци во Македонија, пак Грција ет не по малу заинтересуана во нашите работи од другите балкански државци. Секоја држава се мачит, ако не ја праат нов завладувања, политични економски и културни, то да сочуваат тајне, што сеп направени од по напред. Грците со својата цариградска патриархија имаат наложено грчкиот јазик во школите и црквите на многу македонски краишта, кај што немаат грци. Природно ет, да ќе употребат Грција сите дипломатични патишта, за да се задржат во Македонија на твја позиција, кај што се наоѓат од средните векови, особено од времето на турското завладување на Македонија, а грчките интереси во Македонија се бранат, не од една Грција, а и од големите сили, што не сакаат да се усилиг словенскиот елемент.

Но најмногу ет заинтересуана во македонските работи Србија. Она предаваат етнографски и историцки претензии на Македонија. Но осим ниф, имат и политични причини, кои никој пат не ќе дадат на Србија да допушчат, да се решат македонското прашање во полза на една од балканските држави, особено во полза на Бугарија. Автономна Македонија, како пат, по кој што ќе се дојдат до соединувањето на Македонија со Бугарија, Србија никој пат не ќе допушчат. Уголемувањето на Бугарија од присоединувањето на Македонија не можат да бидат допуштено од Србија не само за то, што со тоа ќе се нарушат рамнотежието на Балканскиот полуостров, а најмногу за то, што по негоото извршување Србија ќе се најдат меѓу две по сили од

неја држави: Австро-Унгарија и Бугарија; она ќе бидат од нив политично и економски задушени, и ќе треба да се подчинат, или на едната, или на другата. Значит, државните интереси на Србија никој пат не ќе допуштаат да се образуваат Бугарска Македонија. Немаат сомнувања, оти и србските интереси, како и интересите на Кара-Влашко и Грција, си имаат свои покровители.

Значит, малите балкански држави, и ако на вид и да не играат рола во решението на македонското прашање, кои како да ет само во рацете на големите држави, во действителност имаат најголем значај.

Големите држави зајавуваат, оти они немаат непосредствени интереси во Македонија, а работат само во име на праведноста. Но таа праведност, како што рекоа, се разбираат инак од грци, срби, власи, бугари, то и големите држави, покровители на малите, се јаваат претставители на својобразни праведности. От тука и не можат да се очекуваат обично работења во македонското прашање. Заједничка работа ет возможна само во најмали реформи.

Ако ет така, то на кого се надеваме со востаањето? Не на Русија ли? Но Русија неколку пати официјално си изми рацете пред крвопролиањето. Ние, на место да се лутиме на руските претставители: Н. А. Зиновјев, А. А. Ростовски и Машков, по арно ќе направиме, да се позамислиме за руската политика на Балкански полуостров. Русија ет словенска и православна држава. Она ослободи Србија и Бугарија; она поможа на Кара-Влашко, Грција и Црна Гора да се ослободат. Она секога ет покровителствувала православието и словенството. Ако ет така, то, што можат да направат за нас Русија, кога во македонските работи сеп забркане неколку словенски и православни народи? Можат ли они за атар на Бугарија да оскрбят другите балкански самостојни православни држави, чии

самостојност ѝ ет извојуана со руска крв и руски пари, и да напраит твие држаи, да се одвртат од неѝа кон друзите западно-европејцки држаи, и да се чинат во нивните рацѝ орадна, напраени против Русиѝа? Можит ли Русиѝа со својата политика до оттоленит от себе балканцките праославни држаи? И шчо добиѝат она за таѝа загуба? Благодарноста на Бугарвиѝа, можит! Но бугарцката благодарност ѝ ет само ден до пладне, а после бугарите ќе речат, оти тоа го напраи Русиѝа со своѝи планои да завладит Балканцки полуостров, спасен'ето на кој ќе се нао'ат во Англиѝа, и за тоа бугарите, на место да сет во сојуз со „великата освободителка“, ќе се фрл'ат во скугоите, или на Англиѝа, или на друзите неприѝатели на Русиѝа и словенството. Значит, при современата поставка на македонцкото прашаѝе, нвие очекуѝаме за наш атар Русиѝа со своѝи неомисленици постаѝоци, да се откажит од неѝните интереси на далекиот исток, и заједно со тоа да потрпнит поразѝа на блискиот исток. Арно ама не било така, како шчо мислеѝаме нвие.

И така неуспехо на востаѝаѝето ѝ ет ѝасен, како бел ден. То от самѝо зафаток ѝ ет постаѝено на лоша основа: на ѝ ет обшче македонцко, но ѝ ет частично, и имат бугарцка боѝа. Во него имаат раководна рол'а само македонцките словени, шчо се викаат бугари. Интелегенциѝата, не само на друзите македонцки народности, ами и на самите македонцки словени беше непричастна во управлеѝа'ето на комитето. Комитето, како таѝна организациѝа, се боѝеше да пушчи каѝ себе равноправни членои од друзи народности, от словени србоманни и гркоманни, или пак и само со србцко и грцко образуѝаѝе, от страф, неговите таѝни да не станат достоѝаѝаѝе на балканцките држаѝици. Организациѝата беше и ѝ ет завѝена во таѝна, таѝа да долните неѝни членои сет слепи орадна за исполнуѝаѝе

само на работи, диктуани од горни сообразувања и интерес. Твоя сообразувања сепак само достоинство на неколцина, туку реч, самозванци, или случајно испливели на поврхнината македонци. Твие луѓе сепак вршителите на судбините на Македонија. Нивната дејателност не подлежит на критика. Ако се осмелит некои да критикуват дејателноста на таквија лица, се решаат да погинат од организацијата. И таква организација се кажуваат идеална! Разбирам, оти не сите членови можат да знаат сите работи. Но, ако и имат ограничења, то ограниченијата требат да бидат разумни. Во организацијата требат да бидат сосредоточени најдобрите интелегентни сили во Македонија. Требат да имат луѓе, кои што можат по-широко да погледат на прашањето и да измерат непристрасно и без увлечења резултатите на секој еден рачкор на комитетските работи.

Имаат ли нешто подобно во организацијата? Кои сепак во Бугарија главните претставители на организацијата? — Татарчев и Матов.

Можит да бидат, оти и једниот и другиот сепак луѓе со висок патриотизм и знајатство на положбањето во Македонија. Но твие сепак приврженици на крајни мери, без да гледаат на политичното положбање. После, како се видат, они мислат за единствено праилна гледна точка на прашањето за народноста на македонските словени — бугарската; а можит, си мислат, оти прашањето за народноста на македонците еет второстепено и ќе се разјаснит лесно со ослободувањето на Македонија. Но они требат да гледаат во вистинската дејствителноста, а не то, што им се аресуваат.

И сите дружи раководци, како Радев, Станишев, Карајовов и пр. и пр., сепак од истата категорија. Твие си мислеа, доста еет једно зајавувањето, оти Македонија ќе бидат за македонците.

Комитетот можит да се пофалит и со по-умерени раководци, но и тие мислеа, оти спасеи'ето на Македонија ет само во дуовното еднинеи'е па и господствуаи'е на бугаритѣ во Македонија.

Можит он да се пофалит и со луг'е, кои шчо сакаа дуовно да се отдел'ат македонците од бугарите. Но тие луг'е или се ограничија со издааи'ето на неколку книжки на македонски јазик, или пак се ограничија со зборуаи'е македонски дома, или со своите земјади.

И така бугарцката боја на движеи'ето ет главната причина на неуспеот. Ако ет така, то шчо се барат од македонцката интелегенција, за да се олеснат нестреките за македонците от сегашната нестрек'на авантура?

Првото нешчо, кое шчо се барат од нас ет: да знаеме нуждите наши и на нашио народ.

Не еднаш на митинзите во Софија и друзите градишча се имаат примано резул'уцији со изложеи'е на нуждите на македонците. Но тие резул'уцији се имаат примано во Бугарија, под влиаи'ето на бугарцкото общество и от македонцката емиграција во Бугарија. На тие митинзи не беше предстаен сиот македонско-словенски народ со негоата интелегенција, за тоа резул'уцијите беа и не полни и едностранни.

Македонскио народ не толку се нуждаат, барем сега за сега, во официален јазик на болшинството, во генерал-губернатор од народноста со болшинство и во слободна преса, колку: во устраниаи'е или парализуаи'е дејателноста на националните и религиозни пропаганди; во устраниеи'ето на враждуаи'ето мег'у приврженците на разните национални и религиозни пропаганди; во устраниеи'ето на тоа недоверие и обособеност, која ет сега мег'у македонцката интелегенција, воспитана во разни држаици балкански и служит на религиозно-националните пропаганди во Македонија; во официално

признааи'е на македонцката народност и во внесуаи'е во нофузите и дружите официални документи на лица от словенски произлез од Македонија името „македонец“; се нуждаат во землен надел, како што беа сел'аните наделени со земја при отмената на крепостничеството во Русија, Галиција и др. страни. Тука идат и цел ред други реформи, во кои флизаат и твја, што беа изработени од рускио и австро-унгарски посланици въ Стамбул и беа приемени од Н. И. В. Султано.

Задак'ата на македонцката интелигенција от сега на тамо ке требит да бидит да се одделат нагледно за сите: и за самите македонци, и за Турција, и за Балканските држави, и за великите сили, интересите на македонците од интересите на дружите балкански држави и народи, и да се изучат подробно сите прашаи'а врзани со избуваи'ето на нашио народ и нашата татковина от сегашното големо бедствије, и со процветаи'ето на нашио народ во дуовен и материален однос.

Таја задак'а јет многу тешка и требуат големи заједнички усилва. За тоа изучуаи'ето на таја задак'а и исполнуаи'ето нејно бараат участие во неја от сите македонски словени, без разлика на верцка или национална боја. За тоа македонцката интелигенција требит да престааит да се односит меѓу себе со недоверуаи'е. От пропагандите, во кои служат, ке требит да бараат слободна, да се наог'ат во постојано спосуаи'е со интелигенцијата и обшчеството од дружите пропаганди. Во слободните балкански држави, од време на време, македонцката интелигенција без разлика на пропаганди, требит да устројаат свои македонски собири, на кои ке се разгледуваат и решаваат прашаи'а за дуовното и национално процветуаи'е на македонците. Македонцката интелигенција секогаш, кога јет надвор от своиите официални работи, требит да зборуат меѓу себе на централното македонско наречје (Велешко-При-

лешко-Битоцко-Охридско), кои ќе треба да се воведат во сите религиозни и национални пропагандни и турските школи, како задолжителен предмет. Тоа наречје имаат да бидат литературен јазик на македонците.

Ако религиозните и национални пропаганди не посакаат да воведат нашиот јазик во своите школи, се разбираат, оти само тамо, каде живејат словени, и ако забрануваат на своите учители и попови да другаруваат со македонската интелигенција и општество од другите пропаганди, тогаш македонската интелигенција и народ, без разлика на пропаганди, треба да му изнајдат пат, со кој што ќе можат да се накажат таа пропаганда. Ако таа пропаганда се воспользува со музавирлуци против нејните неприятели, то интелигенцијата треба да објасни на народо недостојноста на работниците на таа пропаганда, и да го повикаат, сам да си бранат животните свои интереси. Ако народниот протест во верските и школки работи, во кои треба општините да се признајат слободни, се покажат од заинтересуваната пропаганда, како бунт со државна боја и се бараат државни мери против бунтовниците, то народо и интелигенцијата треба да се обрнат до консулите, како до третицки судии.

Ако неколку, или сите пропаганди се воспротиват за таа наши барања и настојуваат, во школите и црквите да се изучаваат и поминуваат само јазиците на пропагандите, то да се пријат општи и енергични мери против сите и религиозни и национални пропаганди во Македонија.

Слободата на совеста ѝ е признаена на секаде; она ѝ е и ќе биде признаена и кај нас. Експлуатацијата со таа слободна се преследува на секаде и треба да биде преследувана и кај нас. Језуитите сеп истерани, туку речј, от сите европејски земји, за тоа што ек-

плуатираа со народната совест. Црковните ордени во Франција сеп ограничени во сколицките работи, оти со нив злоупотребуваат. Шчо иет било на секаде во Европа, можит да бидит и кај нас, во Македонија.

Секој ке имат прао да исповедуат и мусулманство и рсианство во трите главни форми: праославије, католичество и протестанство. Религиозните потребности и убедиња сеп за сите неприкосновени. Но религијата никак не требит да бидит средство за престапни политични и национални цели, како шчо иет сега во Македонија.

Аво разгледаме сега распространените во Македонија религиозни пропаганди, то тамо ке најме религиозните пропаганди во покето случаји да служат како орадије за национални и политически цели.

Протестанството и католичеството во Македонија имаат само религиозни цели, оти представителите на тива пропаганди со уважеије се односуат до сите и нај дробни национални особини на сите македонски националности. Ето зашчо никој немат прао да се ополчит против работата на тива пропаганди.

Праославијето, нај старата, нај распространената и основната религија на сите македонски народности, за сожалуаије, сосим изгубило од видот својата главна целја да сеиет братство меѓу народите, да облагородуат срцата на верните. На место тиве благородни задаки праославијето сеиет само раздор и ненавист. Оно иет сега само нај главното средство во раците на разни пропаганди со чисто национални и политични задаки. Праославијето во Македонија сега иет до толку искажено, шчо и не можит да бидит реч, за една праославна црква, — сега тамо имат 3 цркви, но не православни, а: грчка, бугарска и србска. Зашчо тоа да бидит така? Зар црквата не требит да бидит: Едина, Соборна, Вселенска и Апостолска?

— Да. Црквата требит да бидит имено Едина и Соборна, а не срска, грчка и бугарчка. Црквата кај нас си изгубила својата главна цел'а, за то македонцката интелегенција и народо имаат полно прао да употребат сите своји сили да лишат црквата во Македонија от чисто национални цели и да ѝ поврнат твја цели, кои шчо ѝ запоедал неј неиниот Божествен Осноач: да проповедуат евангелието на сите ѝазичит. е. на сите народи на пивните ѝазичи.

Ако религиозните пропаганди се постарајат да побркаат на здружувањето на македонцката интелегенција и македонцкио народ меѓу себе, то прво нешто, кое ќе се потребат, тоа ѝет, да се образуют во Македонија: Едина, Соборна и Апостолцка црква т. е. да се возстановит Охридцката Архиепископија, која шчо ќе бидит „Архиепископија всеја Македонија“.

Религиозните пропаганди можат да имаат нешто против здружувањето на македонцката интелегенција и народ само по национални соображувања. Ако ѝет така, то природно ѝет, оти, со баравањето црковна реформа, ќе се сојединит и баравањето сколицка реформа т. е. Архиепископијата ќе земит во свои раци сколицката работа, и ќе се сообразуат во неја со народноста на својата паства: во грчките епархии и парохии ќе се учит во сколицјата, и ќе се служат во црквата на грчки ѝазик; во влашките — на влашки; во словенцките — на македонски.

Тогај сите национални и религиозни пропаганди, кои шчо цепија народо на разни групи, непријателцки една кон друга, ќе се отстранат и ќе настапит мир за народо, за Македонија, за Турција и за Европа.

И вистина, одвај ли имат нешто по арно од вакво свршувањето на македонцката криза: за народот то ѝет арно, оти ќе се ослободит и од интригантите од разни народности, и ќе се откажит од разни поддупувања, кои шчо го одвлекуваат од негоите мирни работи: црквата

ке примирит бозосновната вражда меѓу разните народности.

Таков исход на кризава иет нешто нај арно и за Турција. Турцките дипломати се лажат многу, ако мислат, оти ќе сочуваат Турција во Европа поеке ако се придржуат до политиката: *divide et impera*. До кога имат во Македонија почва за национални пропаганди, до кога не се отстранат причините, чуждите држави да имаат во Македонија поеке влијаније от самата Турција, до тога Турција само ќе расходуат на Македонија, а не ќе имат од неја никаква полза, до тога секоја минута ќе требит да се бојат да не изгубит Македонија; а ако се признаит официјално, оти во Македонија немаат неколку словенцки народности, ами имат само една одделна, ни бугарцка, ни србцка, и ако се одделит Македонија во самостојна архиепископија, наједнаш Турција ќе се ослободит од набркуаињето во македонцките работи от сите 3 саседни држави.

Нашите национални интереси, диктуваат на македонцката интелегенција и на македонцкиот народ, да се можит на Турција да излезит од затруднителното положение во које ја кладеа религиозните и национални пропаганди во Македонија и државите, заинтересуани во ниф. Нам не ни требит присоединуаињето до Бугарија, ни до Србија, ни до Грција. Целоста на Турција за нас иет по важна, от колку за Русија и западна Европа. Турција иет страната, шчо се наог'ат во нај арно географично положение. Турцкото подданство и сочувуаињето на целоста на Турција ни даат прао на македонците да се ползуаме низ цела Турција со прао граѓанство. А тоа прао можит да ни даит голема материална полза. Ето зашто македонцката интелегенција, ако изучит подробно своите интереси то на прво место требит, да постанат и за себе, и за својот народ: со сите свои морални сили да сочуат целоста на Турција. Во замена на тоа, ние

ке имаме лице и право, да се надејаме од нашио великодушен господар, да добијеме полна автономија во црквното и школицко дело и полна равноправност пред законом и во местната самоуправа во Македонија. Таква самоуправа никак не ет опасна за целоста на Турција. Напротив она ќе уредит односите меѓу македонските народи во вечни времиња.

И така усилијата на македонската интелигенција и народо треба да се обрнат на националното сојединување на македонските словени во едно цело и на сојединувањето на интересите на сите македонски народи. Националното и религиозно непријателствување треба да станит само еден жалостен спомин. Солидарната работа на македонските народности треба да се обрнит кон сочувувањето на целоста на Турција. Во замена на тоа, Турција ќе раширит правите на сите македонски народности пред закон и во административното управување, и ќе поконтролствуат на националното развитие на сите македонски народности.

Таква мирна програма на македонците ќе стретит поддршка и одобрење у великите сили, заинтересувани со сочувувањето на целоста на Турција. Великите Сили ќе помогнат на Турција да се оддалечат сите неправии за македонските народности од националните и верски пропаганди и да се обезбечит нивното самостојно сашествување и развијање.

Малечките Балкански државици, кои шчо сет заинтересувани и поддржуат пропагандите, на прво време, ќе се расрдат на Императорското Султанско правителство за тоа, шчо пресече „вековните“ привилегији, но ќе поминит време и они ќе се прамират со устраниањето на пропагандите, оти тоа устраниање, ќе бидит во нивна полза: ќе престанат да праќаат во Македонија секоја година своите милиони франкои, от кои за ниф никога не ет имало, и не ќе имат никаква полза.

Тие милиони не само сеп пропадала до сега без полза, но и имаат поддржано непријателство меѓу Балканските држави, кога тие по својата географска близост и еднаков интерес, требат, една со друга да помагаат заједничното економско развивање.

По горе, кога зборувајќи за неуспехот на востаањето, јас реков, оти неуспехот се должит на частичноста негоа. Јас зборувајќи, оти кога се праат востаањето од името и во полза на сите македонски народности, тогаш на тоа требат да се имат полномоќност и учество на сите народности во организацијата.

Сега, кога зборувам јас за истерувањето на пропагандите од Македонија, за примирувањето и обединувањето на македонската интелигенција и народности, можат некој да си помислит, оти тоа обединувањето ќе ни помогнат да се подигнат једно обично востаање, кое што ќе имат по голем успех. Ќе погрешат, кои ќе направат такво заклучување.

Јас уште по горе реков, оти ние сме заинтересувани во целостта на Турција. И вистина, каква полза за нас од присоединувањето со Бугарија, или Србија, или Грција? Тие држави сеп по културни од нас, а како таквија само тие ќе имаат полза од присоединувањето кон нив Македонија. После таквоа присоединување на цела Македонија до једна од балканските држави не јет возможно — другите држави ќе побркаат на него. Возможен јет дележот на Македонија меѓу малите држави, или окупирањето на Македонија од Австрија. Но можат ли да бидат по голема нестрелба за македонците од разделувањето или окупацијата?

Малечките држави балкански без церомонија ќе земат во своји раци сите дооди од завојаните части на Македонија, а македонците ќе се обрнат во просјаци откако си загубат првен својите национални особини.

Можит да се предречит, каква ќе бидит судбата на Македонија под Австро-Унгарија: Босна и Ерцеговина јасно ни покажуваат, оги не ќе поминат и 10 години од Австријцката окупација, како ќе зафатат македонците без разлика на вера и народност да си оставаат својите катон и да се иселуат.

А и присоединувајќи го до една од балканските државица, што не јет никој пат возможно, ни делејќи го, ни окупацијата, не сеп возможно без револуција од натре. И имаат ли смисла тие револуции, кога ни обезбечит Н. П. В. Султанот националното и религиозното сашчествувајќи го и ни гарантират равноправност пред законот и во областната самоуправа со турците? А се имаат основајќи да се мислит, оти Императорцкото пријателство јет исполнено со добри намерејќи за својите македонци народности. Историјата помагат на секој народ, да си видит грешките, кои што имат праено, и да се чуат да не се повторуат. Сегашното воставајќи го јет многу поучно, како за нас, исто така и за турците. Јас не можам да допушчам, турците да не се поучат од него: јасно јет за секој, па и за турците, оти Турција не можит поеке да сочуат Македонија, ако продолжаат истата политика кон нас, што ја водеше до сега. Турција не можит да сочуат таа своја провинција без содејството на местното жителство. Една војска не јет доста, како што не јет доста и доволството на меншеството на населејќи го. Турцкото господство во Македонија ќе се сочуат само тогај, ако во неја имат многочислено населејќи го, кои што видит својето благосостојајќи го обезбечено само под власта на Турција. Тоа населејќи го ќе составуат главниот оплот на турците интереси во Македонија. А поддржката на болшинството Турција ќе добијат само, ако се погрижит до воведат во Македонија истинци реформи, способни действително да сочуваат националните и религиозните интереси на

поданиците, нивните граѓански праа и сносно економско сашествуаи'е. Ако ти'а потребности на поданиците не се сочуваат, и Турцв'а продолжаат да бидит неискрена во прилагаи'ето на реформите, то от тоа ќе пострадат нај много пак она: 1, она ќе бидит принудена со сила да воведит неко'и реформи; 2, ако и после тоа населеи'ето не бидит оградено во национално-религиозен и економчки однос, то со тоа ќе се воспользуваат непријателите на Турцко да напраат во Македони'а брковица за да ловат риба во матна вода.

И така првото нешто, ко'е шчо ќе требит Македонцката интелегенци'а да се добиват, тоа 'ет: устранив'ето на недовер'ето меѓу интелегенци'ата со разнo национално и религиозно образуаи'е; об'единуаи'ето на та'а интелегенци'а, как во самата Македони'а, така и зад не'ните граници; совместното обсудуаи'е обшчите интереси на македонците; устранив'ето на национално-религиозната мрзи'а; воспитаи'ето на македонцките словени во чисто македончки национален дух; задолжителното изучуаи'е на македончки'о 'азик и слоесност во средно-учебните заведеи'а во градоите со словенцко населеи'е; обучеи'ето во селцките скол'ии со словенцко населеи'е на македончки 'азик. Во словенцките села во црвата словенцко богослужеи'е. Ако ти'а бараи'а стретат отпор од неко'и от пропагандите, то да се молит турцкото праителство и Големите Сили, да се отдалечат од Македони'а деморализу'уиките пропаганди, да се востановит Охридцката Архиепископи'а, во раците на ко'а да преманит црковно-сколицкото дело за сите рисианчки народности во Македони'а.

Друго нешто, ко'е се барат од нас, 'ет, да се обрниме до нашите браќа, шчо во'уваат во татковната ни, да сложат ораж'ето, за да се даит можност на Руси'а и друзите сили, да земат сите мери, шчо

зависат од ниф, да се удовлетворат сите наши религиозни, национални и економски интереси.

Јасно ми јет, со какво негодуаи'е ќе се однесат мнозина кон тоа мое предложеи'е. Можит, ќе го наречат и предател'ство. Можит да бидит, да се најдат и л'уг'е, коии шчо ќе речат, оти требит да се мавнат от тоја свет лица со такви мисли.

Кој како сакат, нека речит, нека мислит и нека пријимат против мене. Долго кон народот и таткоината ми диктуваат да се искажам во таква смисла. Јас сум једнаш уверен, оти во постапоко ми немат нишчо предателско: 1, оти мислите, не само на частни лица, како мене, но и на сите македонци од бојното поле и од Бугарија, и мислите, бараи'ата и предложеи'ата на целио бугарски народ и бугарцкото праителство, не сет во состојаи'е, да изменат погледите на Големите Сили и Русија на нуждите на македонскио народ; 2, сите усила по натамо одвај ли ќе изменат поведеи'ето на држаите во нашето прашаи'е. Нај много, шчо можит да бидит, тоа јет — европејцка конференција; но таја конференција не можит да се зафатит по рано от пролетта; и то, тогај ќе се зафатит само, ако востааи'ето тогај бидит по силно от сегашното. Но можит ли да се предвидит одот на востааи'ето? Пак и да се допущјат, оти востааи'ето тогај ќе бидит, и по силно от сега, и ќе принудит Европа, да се повикат европејцка конференција, можит ли некој да предречит, оти решеи'ата на таја конференција ќе бидат во наша полза? — Одвај ли.

Европејците до сега си имаат напраено неправилен заклучок за народноста ка македонците, и ето зашчо, последните, коии носат на својот грб сите тешкотии и нестрекы од сегашното востааи'е ќе имаат нај малу полза од решеи'ето на конференцијата. Требит да бидиме слепи, за да не видиме тоа, шчо јет очигледно.

Во конференцијата ќе се земат цел ред мери во полза на македонските народности. Но кои сеп тие народности? — турци, бугари, срби, грци, власи, арнаути.

Кого треба да бројат на конференцијата: бугарин, србин, грк? Каде ет границата меѓу ниф? Нај после кој ќе заседаат на таа конференција? Кој ќе даат сведенја за македонските народности и нивните потреби? Зар не ет јасно, како бел ден, оти представители од нас немаат да имат, оти ќе решаваат нашите судби, без да не питат нас, шчо бараме ние, а зато, ќе питаат нашите непријатели, кои имаат своја држаа и своји дипломати, и кои ќе извлечат сета полза од нашата пролиена крв?!

Не брајга! Никаква конференција не не спасаваат. Многу по арно ќе бидит, да се довериме на нај многу заинтересуваните во нашите работи држаа, особено на праославна Русија, која знајат убао нашите нужди, а не да се надејаме во сами себе и во некакви конференции. Да беше било така лесно и арно созивајето на конференција, и сега ќе имафме друг способ тракувајето на нашите работи, и наместо Езроа да останаат Русија и Австрија да решаваат нашето прашајето, сите европејски Големи Сили ќе сакаа во него да играат еднаква ролга. А шчо пишит англицкиот министер-председник на кентерберийцкиот архиепископ за политиката на Големите Сили во нашите работи: „участјето на сите Сили во разрешејето на македонското прашајето само можит да задржит, па месго да ускорит, неговото разврзуајето. Во даденио случај нај арно ет иницијативата и нај главната ролга да ет во рацете на нај заинтересуваните големи држаа, кои нај арно знајат нуждите на македонците“. — Да, ние треба да се очекуат големо неблагозвучие, по малко давлеејето на Портата, от колку можит да се очекуат од работите на

двете најмногу заинтересувани држави. Државите разнострано гледаат на прашањето, а тоа разногласие бркат на еднодушно давленије на Поргата. Можит ли да се мислит, оти на конференцијата ќе имат по големо едногласие, от тоа што го видиме сега во постапоците на двете заинтересувани држави?

Сегашната конференција ќе бидит сосем во друзи условија от тие, во кои работеше конференцијата пред последната руско-турцка војна. Сегашната конференција ќе изиграет само во полза на малите државици, што бараат на есап на македонците да си основаат и рашират праата на нивните народности. Ако јет така, а инак не можит ни да бидит, то ексик му и конференцијата!

Едно јет така, то немат смисла и по накашното сопротивувајне. Знаете ли, што мислат тие, што сет за по накашното сопротивувајне? — Едно имаат надеж за набркувајне на Силите; друго, се надејат на конференција; И трек'о кажуваат, ако не бидит ни једното, ни другото, то ќе напраат Турцко економцки да пропаднит со долгото содржувајне на голема вјиска. Једнаш се видит, оти двете првни надежи не ќе бидат во наша полза. А трек'ото уште по малу. Зашчо ќе питате?

Европа имат интерес, да се сочуат Турцко, ето зашчо, ќе му даваат средства, за да се сочуат. А кои ќе и плаќат тие пари и процентите од ниф? — Пак ниве. Но да предположине, оти турцкото економцко разорувајне не ќе се отразит на нас. Но не јет ли јасно, оти, ако Турцко ослабнит економцки, ниве ќе ослабнине во неколку пати поеке? Не знаеме ли ниве, оти сето време, до кога ќе се продолжаат борбата со четите, турцкио аскер ќе грабят, ќе насилуат и ќе праат секакви друзи пакости на населението? Народо

не ќе можат да вршат својата работа, а од друга страна, ќе треба да рабнат гладната турцка војска и четите?

Борбата имаат, не толку национален, колку религиозен карактер. Како тајет опустошителна, во неколку пати повеќе од обичната војна! Тоа опустошења'е имаат смисла, ако се имаат надеж на успеф. Сиот надеж наш јет на европејцко набркуаи'е. Но јасно јет, оти такво набркуаи'е немаат да последуат. Није мислиме, оти Европа ќе се сожалит над мирното население'е, и заради него ќе се набркат во нашите работи. Но имено нашите есапи не даваат на европејците возможност да се претечат на помок' на мирното население'е. Европејците кажуваат, оти неможаат да напраат ништо, оти секоја мера од Европа, комитето ќе приимит за пооструаи'е на негоата агитација.

Значит, до тогај, до кога ќе се продолжит движеи'ето, није не можеме да очекуаме действително набркуаи'е во нашите работи, и до тогај нашиот народ ќе бидит принуден да трпит нај големи бесполезни и бессмислени нестреки.

Во таков случај имаат ли смисла по накашната борба? — По моето миеи'е немаат. Није немаме излишни народни сили, за да ѝ принесеме на жртва за бугарците, србци и грчки интереси, оти сегашната борба јет само во туѓа полза. Нашите народни сили сет нужни и за културна борба.

Да допушчаме и противното, оти сегашната борба нај после ќе принудит Европа да се набркат во турцките работи и да принудит Турцко да даит равноправност на македонските народи. Дали није македонците (словените) во таков случај ќе можеме да се поздраиме со успеф? Мислам не. Равноправноста ќе бидит за сите народи, па и за турците, грците и пр. и пр. Значит, нашата крв се проливала за праата на твја народности, кои шчо, или си седеа мирно во време на

борбата, или беа против нас. Малу ѝет тоа, што није проливафме крвта на нашиот народ за туг'ите, па и за ијтересите на нашите непријатели, но со нашата крв и разореи'е, ќе се воспользуваат нашите непријатели от слободните државци за да продолжаваат со своите религиозни и национални пропаганди да не дел'ат на противоположни и непријател'чки лагери: срби, грци и бугари.

После борбата на бојното поле, ќе настапит време да се бориме на културна почва, и во тоа време, наместо да имаме можност, да се ползуаме со плодите на пролиената крв и да преуспеваме културно, није, и тогај, како и сега, ќе требит да помагаме во наша вреда, то србцките, то грцките, то бугарцките интереси.

При таква национална раздвоеност, и при полното економцко разоруаи'е безсмислени ќе станат секакви конференцији, набркуаи'а и реформи, оти сите ќе водат кон ѝеден дележ на Македонија.

По сите твја сообразуаи'а, како и по полната убеденост во тоа, оти, не само бесполезно и невозможно ѝет по накашното успешно сопротивуаи'е, ѝас мисл'ам, оти наш долг ѝет да замолиме македонцката интелегенција, која имат влијаи'е на сегашното движеи'е, да обрнит својот поглед на сериозноста на положеи'ето, да измислит патот и сите стредства, колку се можит по скоро, за да се искажит полно доверје кон постапоците на заинтересуаните Големи Сили во полза на македонците, и откако ќе им дајит обекаи'е, да прекинит по накашната борба, да ѝ замолит да се помогнит, морално и материјално на пострадавото населеи'е да се попраит; да замолит, да се воведат сите предложени реформи и твја, коии шчо ќе најдат силите за нужно, како раширеи'е на изработенију проект; да се отстранат пропагандите и востаноит Охридцката архиепископија со црковно-сколицца автономија, амнистииа на емигрантите

и сите четници, признајќи на словените во Македонија за одделна народност: македонци, и внесувајќи на тоа име во официјалните книги и пр.

Со полното прекратување на востаивното, ќе се уставоат меѓу нас и турците односи, кои одговараат на интересите, и наши, и нивни. Тогаш ќе се имат можност да се видат, оти нашите интереси со нивните така сеплетени, што, со загубувањето на једните, губат и другите, а сета полза извлекуваат од нашето непријателствување преку, ќе се речит, малите балкански држави. Тоа се видат особено јасно од можните последици на востаивното, кои за наша и турчка стрелка не следуваат. Зборот ми јет за делејќињето на Македонија меѓу малите балкански држави.

Востаивното се дигна и разори, и нас, и турската држава. Вредата од него, и за нас, и за Турција јет громадна, но па по мала отколку, што можеше да бидит. Стрелка и за нас и за Турција јет, што меѓу Бугарија и Србија немаше никакво согласување по македонското прашање. А такво согласување немаше, зашто Бугарија мислеше да присоединит до себе цела Македонија сама без помоќ на другите саседни и големите држави. Бугарија се излажа во расчето. Во тоа се состоит нашата и стрелката на Турција. Бугарија до сегашното востаивное немаше политички опит за решенијето на македонското прашање, ето зашто, сите маневри да се решит оно излегоа јалови. Бугарија до сега не знајеме, оти решенијето на македонското прашање не јет исклучително во Софија, ами колку во Софија, толку и во Белград т. е. во согласувањето меѓу Софија и Белград. Тоа согласување до сега се бројеме за државна измена, но от сега, от како си испитаа бугарските дипломати сето безсилје, и при нај големите своји усилия сами да решат македонското прашање, ќе се најдат цел ред бугарски дипломати, кои

ке погледат на тоа согласуаи'е, како на неизбежно зло. Сегашниот политичен опит да беше бил у бугарите по напред, ке се пристапеше, прво до разделуаи'ето на сферите на влиаи'ето во Македонија меѓу срби и бугари, а после во време на востааи'ето, србските и бугарските војски ке навлезеа во Македонија. Таков ке бидеше излезот на востааи'ето при по голем опит меѓу бугарските дипломати. За наша стрек'а, тоа пат ние се избави'ме од дележот на татковната ни и Турцко от загубуаи'ето на една от прекрасните свои провинции.

Востааи'ето не донесе делеи'ето на Македонија: тоа иет положител'ниот резултат од него. Но тоа делеи'е, стрек'но иет избегнато само от случајната неопитност на нашите непријатели. Делеи'ето ни грозит уште повеќе во бидно време от по големата опитност на нашите непријатели: Бугарија можит да заклучит со Србија догоор за разделеи'е сферите на влиаи'ето во Македонија. Такво разделеи'е на сфери на влиаи'ето неминуемо ке донесит дележ на Македонија, ето зашто, иеден од нај главните долгои на македонската интелегенција иет, да се отстранат иеднаш на секога од Македонија бугарската и србска пропаганда, да се оснуат во Македонија свои дуовен центр за македонците и тоја центр, како и самите македонци, да немаат никакво зимаи'е дааи'е со соседните балкански држави и народи. Во таја мера се состоит предотвраќаи'ето на дележот на Македонија и сочувуаи'ето на таја провинција за Турцко. От тука иет јасно, оти арно сознајаните интереси на турците и македонците им диктуваат, не да трошат нивните сили во меѓуособна борба во полза на обшките нивни непријатели, ами да си подадат иеден на друг рака, и да отстранат сите фактори, шчо браќаат на нивните пријател'ски односи и обшчи интереси.

Со прекратеи'ето на востааи'ето ќе зафатит во Македонија мирна културна работа. Она ќе требит од нас устаноуаи'е арни односи кон сите народности, шчо насел'аваат Македонија. Нашата интелегенција до сега не можа да устаноит нај желател'ните односи мег'у нас и друзите македонцки народности. Тоа отчасти не зависеше од неја. Така, односите на нашият народ кон турците и мусул'маните у опште поеке иет зависел от последните, отколку од нас: ако мусул'маните гледаа на рисианите, како на л'уг'е рамни ним, то немаат сомнеи'е, оти не само ќе бидеа нај арни односите мег'у рисиани и мусул'мани, ами можит, и да немаше востааи'е. За сожал'уаи'е, мусул'маните и до последно време не можаа да се ослободат от своју стар предрасудок, да гледаат на рисианите, како на по долна раса од ниф. Ќе се надејаеме, оти турцкото праителство и турцката интелегенција ќе се уверат во сета вреда, шчо причинуат подобен предрасудок, и ќе се постараат да го искоренат, и со тоа ќе попраат односите мег'у рисианите и мусул'маните,

Добрите односи мег'у грците и нас македонците (словените) пак поеке зависат от првите, от колку од нас. За да се попраат твие, грците ќе требит да се откажат от својата „мегали идеја“ и да признаат праото на сашчествуаи'е и на македонцката народност редом со грцката во Македонија. Особено патриархијата, како устаноа вселенцка, требит да преставит да постапуат, како устаноа со грчки характер. Она требит свето да чуат праата на сите рисиани, а не да пожртвуат праата на иедни во полза на друзите. Особено иет нужно, патриархијата свето да чуат праото на националното сашчествуаи'е на сета своја паства. Тогат ќе се избегнит конфликтот мег'у грците и македонците, оти последните не бараат, твие, шчо зборуваат грчки, да имаат во своите цркви старомакедонцки јазик, а во

сколините сегашниот македонски јазик, ами тоа се барат само за тие, што зборуваат македонски. Ако пак патриархијата продолжит преследувањето на македонскиот јазик меѓу македонците, и место него пропагандират грчкиот јазик, со тоа ќе натерат македонците да гледаат на неја, како на орадије на грчката национална пропаганда. Во токов случај, и грците и патриархијата ќе ни се објават за непријатели на нашата народност, и наш свет долг ќе ни бидит, да одбиеме сите грчки напади на нашата народност. За таа борба меѓу расијани ние сваѓаме от себе одгоорноста на грците и патриархијата, оти ние во тоа случај не нападаме, ами се браниме од чужди покушења.

Нај арни можат и требит да ни бидат односите со власите. Нашите интереси никаде не се престреќаат со влашките. Власите поеќе живејат во градоите, и сет трговци, а ние поеќе сме во селата, и сме селцки стопани. Тие од власите, што живејат во селата, се занимаваат со овчарство. Власите и нашио народ се разликуваат по јазик, носија, характер, така да никој пат власите не можат да претендираат на наши села, исто така, никој пат ние не сме кажуале, оти влашките села сет наши. Меѓу нас и власите немаат никаква историрицка недоразберија. Власите никој пат не сет имале никаква власт над нас, и никој пат не ни се сториле никаква пакост. Исто така и они немаат ништо патено од нас. На онаку, уште от стредните векои меѓу нас и власите јет имало секој пат согласие. На таква почва можит да се развијат нај срдечна дружба меѓу нас и власите. Таа дружба требит да пушчит глабоки корени меѓу двата братцки народи, за да им даит возможность, рака за рака да врват по тешкио пат на културниот прогрес.

Едно се устаноат прилини односи меѓу нас и дружителите македонци: христијански и муслимански народности, едно се признајат нашата народност от правителството на Н. Ц. В. Султано, се внесит во пофузите името македонец, се напраат првите постапоци за нашето национално и религиозно ослободување от пропагандите и се воведат политичните преобразувања, предвидени од реформаторските сили, едно се приимат мери за економското поправање на нашите селски стопани, па и до воведувањето на сите тие подоброувања во нашето национално-религиозно и економско живување, ние — македонската интелигенција ќе требит да напраиме уште едно, а то ќе бидит и најважното: да приложиме сите свои физически, интелектуални и морални сили на нашето национално возродување.

Последното воставање ни покажа, оти тоа пат, по кој шчо одефме, сега јет погрешен и опасен. Тој требаше многу жртви, а дааше малу полза. Револуцијата не компрометира пред нашето правителство и не не исташа во добра боја пред европејскиот свет. Но во сè тоа ние сме малу криви. Од една страна не поддупуваа кон воставање; од друга — ние сме млад народ и се увлечефме со една нездрела предприимачка. Како младите луѓе, кои предпочитаат во работењето скокон, на место постепено, но постојано работење во једен исти праец, и младите народи предпочитаваат скокоите пред постојаната упорна работа во једен исти праец. До сегашното наше работење, особено воставањето беше неомислена младенческа работа; но они ни се опростуваат, едно, зашто до сега ние бефме млад народ, кој шчо одвај се проникнуат со својето национално самознавање, а друго, зашто до сега, не живејки како одделна национално-религиозна јединица, се наоѓафме под вливањето на разни национални и религиозни пропаганди.

Но тоа што ни се прошчааше до сега, не можат да ни се опростат за однапред.

Сега ниве не можиме поеке да гледаме на себе и својо народ, како на еден младенчески народ без политичен опит. Нвиве поминафме во својето историцко разввиаин'е веке важни стадин, кои можат да состаат епоха во историјата на кси и да бидат народ. А ноата епоха налагат на нас ноа трбноост, — културно работеин'е.

До сега работеше народот со интелегенцијата задружно, но работеин'ето беше распределено не еднакво: народот се јавуаше исполнувач на планите на интелегенцијата, кога последната не праеше ништо поеке от состауаин'е планов или организуаин'е на револуционо движеин'е. Организаторцката работа јет пак работа, но не можат да се речат да јет от тешките. Подготвуаин'ето за револуција јет работа, која, можат, требит нервно работеин'е, но тоа работеин'е не јет толку мачно и толку ценено, колку си мислат револуционерите — младата наша интелегенција. Подготвуаин'ето на едно востааин'е се продолжаат 5—10 години и после сите забркани во него, или умираат, или пак, ако останат живи, требит да останат без ништо, и да си изберат некоја друга работа, која ќе требит да зафатат од ноо, и за која, можат, и не сет сосим приготвени. Организаторцката работа не јет толку мачна и за тоа, што, обично, организаторите често, мислејќи, оти нивниот живот јет по важен од животот на селаните, подстауат на нај мачните работи простите работници, или народот. За тоа организаторцката работа од една страна јет работа за еден чоек, што предпочитат времето напрегуаин'е на силите пред постојаниот упорен и мачен труд, од друга страна, она јет и безправствена, зашто, при неа, не чоек се жртвуат во полза на обшчеството, на народот свој, или на чоешчината, а

со народот праит опити за своите фантастични планов. Македонцка интелегенцијо! Време ѝет да се помислат, да ѝет грешно да се праит опит со туг'и чоешки животи за нашите фантастични планов.

Но со тоа ѝас не сакам да кажам, није да престанеме да идеализираме и да живејеме со народни идеали. Не! Није не можиме да живуаме без идеали: само нашите идеали от сега ќе требит да бидат по чисти от понапредните. От сега није ќе требит со нашата патриотична работа да искупиме нашите гревот пред нашијо народ. От сега није ќе требит да се жртвуаме за негоите интереси и со тоа да му отплатиме за негоата вера во нас и за негоото послушно и точно исполнуај'е планите на организацјата. Како можит нашата интелегенција да се одолжит пред нашијо народ за дадените од него жртви? На тоа прашај'е ѝас одгоориф, кога зборуаф по горе за борбата со пропагандите и за постаај'е на нашијо народ во добри односи, кон сите македонцки народности.

Но главно, како шчо напомиф пак по горе, ќе се поможит на нашијот народ со културно работај'е, а нај поеке со просветуај'ето.

Науката и литературата сет нај важнијот фактор во развијај'ето на ѝеден народ, како народ. По степента на развијај'ето на науката и литературата у ѝеден народ се мерит негоата култура и по ниф се дел'ат народите: на културни и не културни; културните народи владејат, а не културните робуваат. Само со знајај'е и просветеј'е, само со културна работа ќе можит нашата интелегенција да попраит и искупит своите грешки пред нашијот народ.

Ќе речат некоји, оти културната работа ѝет возможна само кога имат политична слободја; без неја она ѝет не возможна. -- Вистина во таја забелешка имат ѝеден дел истина, но само ѝеден дел. Главното

условие за културна работа не ет полната политична слободна, а моралната воспитаност на народот и негоата интелегенција, сознајето на правствен долг пред народот у секој член от тоа народ. Полната политична слободна не чинит за ништо, ако еден чоек не сознаат, оти неговиот чоекни долг, неговиот долг пред својата татковина и својот народ ет: труд, труд и пак труд. Слободната чинит само за ползуајето од резултатите на својот труд, но не толку за самиот труд. А за да можит чоек да се ползуат од резултатите на својот труд, требит прво да се потрудит. Да работит и да се трудит можит чоек и при по стеснени политични условиа.

За да си очистиме совеста пред народот наш за дадените од него жртви, требит, значит, да се зафатиме за културна работа. А при тоа да цениме својето работејето, не по надворешниот негов вид, а по негоата ценост, а цената на трудот се мерит со потребните за него сили. Ако гледаме така на трудот, и ако искрено сакаме да се одолжиме пред нашиот народ, то не ке се извинуаеме да немат почва за културно работејето. Почва за него имат, но немат сакајето. При сакајето, ако не ке можиме да печатиме много работи на нашиот јазик; то зато нашата интелегенција ке можит да послужит, како жива народна енциклопедија, во која ке се имаат точни и проверени сведејето а по сите оддели на науката и литературата.

Но точни и проверени сведејето се добијаат при многогодишно упорно работејето, и то кога се работит со сознајето, да се исполнуат со работејето долгот кон татковината и својот народ. А таквоа многогодишно упорно работејето ет по полезно, по мачно и по правствено од револуционото. Оно ет и по разумно.

Ползата за народот од научното работејето на нашата интелегенција, ке се видит от тоа, шчо нашиот народ сам со своја очи ке можит да погледат на себе

и на другите народи, ќе изучит своите и туг'ите до-стоинства и недостатоци. Еден просветен народ мо-жит да се срамнит со еден умен чоек; за тоа, наш долг ет, да приложиме сите свои сили, со своето работеи'е да просветиме нашиот народ.

Културното работеи'е ет по мачно од револ'уцио-ното, зашто првото ет умствено, а второто поезе фи-зическо. За ил'устрац'ија земете изучааи'ето на класи-ческите и нови јазици и кореспонденцијата на комитетот или распределеи'ето на четите. Револ'уционата деа-тел'ност ет времена и разрушаи'ушча, а не вечна, сози-даи'ушча. А културниот чоек, за да имат прао да се наричат таков, требит да созидат, а не да рушит. За да бидит здви'ето здрао, требит да му бидит темел'от убав. За тоа чоек не требит, само за олеснуаи'е на својата работа, отрицател'но да се однесуат кон много науки мачни, како старите јазици, но што состауваат основаи'ето на много положител'ни сведеи'а и науки. Цел'ата да се добијат положител'ни сведеи'а от сите оддели на науката, не само за нас лично, а како членои народни, ќе требит да застајат секого од нас да посветит сите свои сили, сето својо слободно време за изучуаи'е на сите твја науки, што сет нај нужни за нашиот народ и што требаат нај многу работа, зашто за по лесните секои пат ќе се најдат доста охотници. Наие, ако сакаме да имаме чиста совест пред нашиот народ и пред себе, требит да зимаме на себе, за да му по-можиме, и нај мачните научни работи, а не да се из-гооруаме, избираи'ки нај лесното, да немаме способ-ности или призваи'е за твја науки, што требаат нај много труд и сакаи'е да се работит.

Културното работеи'е ет по нравствено од револ'у-ционото, зашто со првото интелигенцијата се чинит истинцки слуга на својот народ, а со револ'уцијата она се обрнуат во немилосрден експериментатор.

Нај после културното работеи'е ѝет разумно. Интелегенцијата со него разјаснуат нај важните за себе и за народот прашаи'а. А нај важни сѣт твја прашаи'а, шчо сѣт врзани со народното самосознаи'е.

Во последно време ниве истапифме со бараи'е политична слободвја, без да се запитаме, али сме ниве дозрели до неја, и али сега тоа ни ѝет нај нужното? Нашите последни бараи'а до колку сѣт праилни, или не, не земам да решаам. За мене ѝет по важно прашаи'ето за нашето национално-религиозно и економцко возродуаи'е; а тоа можит да станит само со изучааи'ето на својот народ, прво како одделна јединица, после во врска со друзите македонцки и балканцки народи, и нај после како член на словенцката фамилија народности. Такво изучааи'е ке внесит разумност во нашите односи кон сите упоменати народи.

Ето приближно какво можит да бидит нај главното работеи'е на македонцката интелегенција за да се попраат сите грешки напраени со последното востааи'е.

И така работеи'ето наше ке требит да бидит на почва на народното просветеи'е: мирно, легално, евол'удино; оно ке имат за цел'а, интелегенцијата да бидит истинцка служанка на народот, а не на опаку. Но за да бидит таја служба благодатна, нам ке ни требит да создадиме народни служители, народна интелегенција, која ке си посветит сите свои сили на народното благо. Ни требит интелегенција со јасно сознааи'е на моралниот долг на чока пред негоата татковина и негојот народ. Ни требит интелегенција морално и умствено совршена.

Сегашната наша интелегенција требит да посветит сето својо работеи'е над моралното и умствено усовршуаи'е на својот народ и создааи'е на једна идеална македонцка интелегенција.

Ако таѝа долг се сознаит, ако обѝединувањето на нашата интелегенциѝа со бугарцко, србцко и грцко образувањето се достигнит, ако се парализуат работењето на пропагандите и се успеит, тие сосим да се отстранат од Македониѝа, ако се устаноат добри односи кон сите македонцки народности и се подобрит политичноста и материјално состоѝањето на македонците, то, при сите дадени жртви, ќе можиме крај другото да бидиме доolni од ѝедно: востаањето ни отвори очите на грешниот пат, по кој до сега врвѝиме, по кој ќе врвѝиме и за однапред, и без востаањето сами ќе подготвиѝиме почва за дележ; оно ни отвори очите на много наши нужди, кои шчо и не ѝ предполагаѝиме по напред.

Даѝ, Боже, сегашното востаањето да ни послужит како ѝеден урок за нашиот народ; урок за сите нас македонците, без разлика каде сме се образувале, и како сме се до сега викале. Даѝ, Боже, сега пролиената крв да послужит како завет меѓу живите, кои сет должни пред таѝа крв да се заклат за ѝедна обшча културна работа, на полза и стрек'а на нашата обшча много патена таткоина — Македониѝа.

Имат ли се нужда от македонски национални научно-литературни другарства? *)

Идејата за образувањето на нашето другарство беше — полно одделување на нашите интереси од бугарците. Со него ние сакавме да покажеме на русите, ств у нас во Македонија немаат национален антагонизм и јет возможно задружно работење от сите македонски народности на културна почва. Уште поее, ние сакавме да докажеме на русите да немаат во Македонија неколку словенски народности, а имат само једна; да македонските словени можат сами да разрушат таја преграда, шчо јет постаена меѓу ниф од пропагандите и од живното образување во Бугарвија, Србија или Грција. Ние сакавме да покажеме, оти на прекор на нашето образување и воспитавање во разни држави или пропаганди, ние предпочитаме сите да направиме отстапки от своја страна за общемакедонските интереси, за да не бидиме орадне во раците на пропагандите и на нивните цели: за да не се стремиме кон соединење, ни со Бугарвија, ни со Србија, ни со Грција.

Но се најдоа меѓу ланцките членови лица, кои наоѓаат за излишно сашествувањето на таквоа другарство, зашто немало одделна македонска народност во Македонија, а имало тамо србска и бугарска, и пошто во Петроград имало бугарско и србско студентско другарства, то немало нужда от македонско.

Пред вид на таја критика за нуждата и целесообразноста на нашето овдешно другарство, ние сме должни да си дадиме точен отчет за причините, шчо

*) Прочетено на II-та седница на Петроградското Македонско Научно-литературно Другарство „Св. Климент“ на 28-и Септ. 1903 г.

предизвикаа образувањето негоо. Тоа можат да се направат, пошто се одгоорит на главните возразувања на нашите противници, со кои они се мачат да покажат да немаат потреба од одделно македонско другарство, и да ѝ ет негоото сформиравање не својевремено.

Нашите противници велат, оти сега не му било времето да се подигаат национални прашавања во Македонија, кога ѝ ет зборот за едно сносно сашествувања на сите народности. Сега не ѝ ет времето да се одделуваме од Бугарија, кога она направила толку жртви за нашето ослободување и ќе направит уште за однапред. Неуместно и неразумно ѝ ет да одделуваме своите интереси од обичебугарците, кога во сојединењето, а не во расцепењето ѝ ет силата. Ако се подигнат сега прашавањето за националноста на македонците, то ние ќе требит да се вртиме назад на 30 и повеќе години. Зар и возможно ли ѝ ет сега националното објединување на македонците, кога во Македонија имат многу, а не една националност, и кога немаат една одделна македонска словенска нација?

Нај напред требит да се речит, да не ѝ ет истина тоа што велат, да сега не му било времето да се подигнат прашавањето за народноста на македонците? Со игнорирањето на тоа прашавање, ние не праиме ни една стапка напред, зашто, ако го игнорираме ние, то не го игнорираат сите, и мали, и големи држави, осим Бугарија. Ние, значит, просто си затвараеме очите пред непријатната за нас действителност. Ако, значит, разгледаме тоа прашавање, ние не се враќаме назад, а одиме напред, сознајќи негоата важност. Вистина со националното прашавање ние ќе се занимаваме 20—30 години, но кривината за тоа лежит во нашите предшественци, кои не сознаа сета негоа важност, и не го кладоа да здрејат. Да беа тоа направиле, немаше зашто ние сега да се занимаваме со него. Ако прашавањето

за народноста на македонците имат првостепено значење за бугарите, србите и грците, и секоја от тие народности го третираат по својму, то зашто и ние тоа прашање да не земиме во свои раци, и да го разгледаме сестрано, и од бугарско, и од србско, и грчко гледиште, и критикуајќи сите ниф, да не изработиме македонско гледиште на нашата народност, а се удолетворуваме спроти местото, каде сме се училе, или со србското, или со бугарското, или со грцкото гледиште? Да не си изработиме своје, македонско гледиште на нашата народност, убедително и справедливо за сите македонци, значит, да ние не сме во состојба да самостојно, без туѓо влијание да изучиме сами себе. Јас не можам да допушчам последното и го бројам оскрбно за мене, ето зашто и не се откажуам на прво место да си изработам свој самостоен возглед на прашањето за мајката народност и таа на мојете сонародници. Значит, од моје гледиште нашето другарство во прашањето за нашата народност не напраи никаква нетактност, и само укажа извесна услуга на двовните интереси на македонците.

Сега ќе требит да одговориме на возразањето, да не јет уместно и јет не својевремено да одделуваме нашите интереси од общебугарците, зашто од једна страна, силата била во сојединењето, и од друга, Бугарја направила толку жртви за нашето ослободување и ќе напраела и за однапред.

Тоа возразање јет многу сложно, затоа ќе требит да се одвоарат на секој дел по одделно.

Прво нешто, што можит да се речат, тоа јет, да ние не сега се одделуваме од Бугарја, и со тоа раздробуваме једно создадено цело, но сме одделени и живиме веќе одделно повеќе од 25 години. Друзи не разделиа и создадоа од нас и бугарите различен живот, разни потреби, нерамен положај. Друзи и не ни

даваат да се соединиме. Од македонско гледиште соединеието на цела Македонија со Бугарија, или Србија, или Грција не е желателно, но не е и страшно. Значит нема зашто да се бориме со него. Но такво соединеието не ќе допушчат, ни малите балкански, ни големите европејски држави. Значит, ние, не сакајќи да бркаме нашите интереси со бугарците, дааме својето согласие и закоуваме сашчествуиушчио ред. Се птат само, али тоа закоуваието е во наша полза, зашто кажуваат, оти Бугарија ни направила многу арности, и ќе ни направила уште. Да видиме, што арно сме виделие до сега од бугарите?

Бугарите усилија биджетот на екзархијата от поавуаието на србцката пропаганда; со друзи зборни усилија нивната пропаганда и нивните интереси во Македонија. Кладоа они неколку владици, и отворија неколку трговски агентства, поддржаа со пари востааието во Македонија и преранија во Бугарија мнозинство обездомени македонци, избегани во Бугарија. Тие сеп арностијате, што и виделие од бугарите.

Како ви се чинит: али сеп доста? али сеп много? али сеп поеке од добрините, што ни и направија србите? — Ако не бидиме бугарски шовинисти и пристрашно не гледаме на работите, не можиме да не констатираме, оти во Македонија бугарите не направија за нас македонците, ништо поеке од тоа, што направија србите. Пак и смело можит да се речит, оти направија по малу от србите. Горе изброените бугарски добрини не сеп направени во полза на самите македонци, а на интересите на Бугарија во Македонија. За тоа бугарците милиони за Македонија немаат по големо значеието од србците за тамо. Бугарите ни кладоа владици во Македонија; имаите на ум, оти тие владици сеп во покето случаји и во нај важните места бугари, а не македонци. Преко владиците бугарите сакаа да истре-

бат сѐ, што не им ѝет пријатно, а нај многу црковно-общинцката самоуправа. Но таква услуга со србцки владици сакаа да ни окажат и србите. Што сѐ твие криви, што није предпочетофме да сме орадије на бугарите, на место да сме орадије на србите? — Бугарите отворија во Македонија трговцки агентства! Но за чии интереси? Се разбират, оти не за македонцки, а за бугарцките. Србите предадоа своите интереси во Македонија на своји консулства и генерални консулства. Ако бугарцките трговцки агентства во Македонија сѐ благодѣјат'е за нас, то србцките генерални консулства сѐ уште по големо. — Бугарите ни поддржале востај'ето. И србите го поддржуваа. Бугарите го поддржуваа поеке, зашто нивните интереси тоа го сакаа, а не за атарот наш. Србите го поддржуваа, за да не останат по назад од бугарите; но да беа србцките интереси така врзани со востај'ето, то србите сто пати ќе објавија до сега војна на Турција, без да чекаат од некаде помоќ, без да гледаат али ќе бидит исходот за ниф благопријатен или не. — Бугарите ранат обездомени македонци, но истото го праат и србите.

Тоа ѝет сета арностиа, што ја добифме од Бугарија. Сега да видиме, со што заплатифме није за таја арностиа, или колку ни коштуат она?

Ако прегледаме собитиијата от последната руско-турцка војна до сега, ќе видиме, оти секоја арностиа од Бугарија за македонците не ѝет ништо, осим једна компенсација за глупостите, што ѝ имат напраено Бугарија во нашето прашај'е. Македонцкото прашај'е во раците на бугарцките дипломати и народ ѝет ред глупости, напраени само на македонцки есап и наречени меѓународни победи на бугарцката самостојна политика. Твие глупости на бугарцквојо народ сѐ за нас македонците како прародител'цки грѣф, кои ќе поминуваат од поколеј'е на поколеј'е.

Ето во што се состојат тоа прародителски грев:

Бугарите сèт ослободени од русите. Во тоа време руското общество се увличаше со словенофилство. Тоа увлечеи'е им зе околу 250,000 души војска и милиарди рубли. Но каков беше резултатот од таа војна? Русите и напред војуваа со Турција, и ослободија со своја крв гогоо сите балкански државци. Но никоаш до тога русите не се разочаруваа така, како што се разочаруваа во време на последната војна. Оно дојде до таква степен, што русите сакаа да кладат крст на својето по тамошно увлечеи'е и ослободуаи'е на словените на Балкански полуостров. Последните сокоји од увлечеи'ето на русите, и со тоа и надежите на македонците на Русија беја голтнати од Бугарија. Поведеи'ето на бугарскиот народ кон руската војска, и бугарската интелегенција кон руските власти и дипломати, беше такво, што русите и'адо пати се кајса за својето увлечеи'е со „братушките“. Тоа раскаи'а'е иет влегло глабоко во душите на сите руси, кои сега не сакаат да чујат за некакви „братушки“, а особено за бугарите. Кој плак'ат сега за поведеи'ето и грешките на бугарите, ако не ние македонците?

Увлечеи'ата на Русија родија една Бугарија, но со неиното родеи'е, Русија умре за нас. Сите надежи у македонците поминаа на недоносчето — Бугарија. Ние помислихме тоа недоносче, ја ке одрастит, ке окрепнит и ке ни дајат рака, и ние со него да заживиме слободен живот. При имаи'е една слободна Бугарија ние мислихме, чуму ни иет Русија. Нашите надежи се поддржуваа од Бугарија и како да зафатија да се осе-ществуваат. Бугарија, како покојниот србски крал Александар, се објаи сама за совршенолетна и зафати самостојен ред глупости, што се нарочаа од неја самостојна политика:

Разруши арвите односи со Русија, и повика Стам-
 болова, тој да предаде Бугарија во рацете на тројни-
 јот сојуз и Англија, и да ја направи нивно орадије
 против Русија. Таа ноа ера во историјата на Буга-
 рија, таа самостојна политика се зафати от присо-
 једиенувањето на Бугарија со Источна Румелија и од
 нарушавањето од Бугарија на Берлинскиот договор, на
 кој што почиваше и првото на македонците на авто-
 номна со русијанин генерал-губернатор. Нарушавањето
 на Берлинскиот договор и Стамбуловскиот режим, крстени
 „самостојна национална“ политика на Бугарија, на тоа
 политично, капризно, несовершенство недоносче јет
 втор удар за политичната слободна на македонците.
 Европа и Русија настојаваша да се изработат план
 за реформи во Македонија и во 1882 година, тоа план
 беше веќе готов и ќе се настојаваше да се воведат, как
 „новиот политичен фактор на Балканите“ кажува својето
 veto, и наместо реформи сакаат за Македонија бугарски
 владици. Бератите за владици се дадоа и нивне, засле-
 пените македонци, поверуваа на Бугарија, оти она со неј-
 ната „самостојна“ политика ништо друго не праат, осим од-
 ржуваат политични победи и облагодетелствуваат нас, македон-
 ците. — Арно ни замажаа очите. — Но не поминаа и 5—6
 години, како се отрезвија бугарите од својето увлечење во
 „самостојната“ политика. Се убедива со напредувањето
 на србската пропаганда во Македонија, оти они не сеп
 единствениот фактор во македонското прашање, а
 оти имаат, осим нив, и други, и оти успеат при конкурен-
 цијата ќе бидат тамо, кај што ќе бидат поддржката на
 Русија. Бугарите пак станаа русофили, во тоа го направија,
 не со чисто срце, а за да направи руското праителство
 орадије на својите интереси во Македонија. При надво-
 решното пријателство на Русија, они не можеа да се
 примират со мислата, зашто руските консули во Маке-
 донија да поддржаваат србската пропаганда тамо. За

таа причина некоји од политичните партии клеветеа Русија, како непријателка на Бугарвја, и на сè бугарско, најмногу за поддржката од страна на Русија србската пропаганда. Бугарските политикани не можеа да видат, оти поведеието на Русија ет плод на нивните глупости, што се вел'ат „самостојна“ и „национална“ политика. Кога таа „самостојна“ и „национална“ политика ет орадије на непријателите на Русија, против интересите на последната на Балкански полуостров, можат ли да бараат тие бугарски политикани од руското прателство, да бидат оно совршено безучастно во собитјата на Балкански полуостров, кога тоа полуостров ет бил грижата на Русија цело столетие и поеке? Она требит да си сочуат своите интереси тамо, па и ако тоа сочувуаи'е не ке бидит по вкусот на „самостојната“ и „национална“ политика. Бугарите во својата надворешна политика станаа русофили и русите се измениа малу политиката кон бугарите. Но бугарското русофилство беше со есап, и не беше трајно, значит, и руската политика немаше да се измени окончателно, едно не се знаеше, до колку ет искрена и трајна бугарската надворешна политика. Бугарите беа не задоолени од руската политика во последно време, особено заради прашаието за ракополагаието на Фирмиљана и за македонското востааи'е. Они вел'ат: во тоа време, ксга министерството на Данев предаде надворешната политика на Бугарија во раците на Русија, последната на место да ни помогит, запраи да се ракоположит Фирмиљан во Скопие, и друго, не напран ништо за Македонија. Бугарија да беше водела „самостојна“ и „национална“ политика, она не ке допущише првото, и ке решеше македонското прашаи'е со по големи реформи.

Тие сет расудуаи'ата на бугарите. Но ние, ако станеме на самостојно македонско гледиште, ке требит

да речиме следното: Бугарија со нејното русофилство не напраи никаква услуга, ни на Русија, ни на Македонија. Но од русофилството она се воспользуа со зајамот, напраен при руско содејство, а друго, и најглавно, не изарчи позајмените милиони на војени нужди, и со тоа остана полни државните каси. Бугарија и да водеше „самостојна“ и „национална“ политика т. е. да беше орадије на тројниот сојуз против Русија, пак немаше да напраи ништо, зашто сега ѝ немаат тие натегнати односи меѓу нив, кои беа при Стамболова. Сега члените от тројниот сојуз имаат одделни согласенја по меѓународните прашања, работат заедно по нив и парализуваат сите капризи на малите држави, кои со тие капризи сакаат да изменат политичното равновесие во нивна полза. Сега немаат место за Стамболовска политика. Возродувањето на Суамболовскиот режим во Бугарија сега не се оправдуат со ништо и јет једен нов опит на политичното недоносче да покапризничат. Но од тие капризи, не него, а нас македонците, ќе не болит глаата, како што и не болит веќе. Но воите пратели во Бугарија ни велат: тоа јет Русија крива; Русија се боит од једна голема Бугарија и за тоа: таја кладе Фирмиљана, таја сега не сакаат да дајат на Македонија автономија, таја не остајат нас да се приготвиме, и да војуваме со Турција.

Другари! Таквија тврдења, не сет ништо друго, осим једна лож, једна клевета, фрлена на ослободителската Русија од једен ослободен робцки народ, кој што уште не јет слободен од неговите робцки инстинкти, со кои се ползуат, за да оправдат својата глупаа „самостојна“ и „национална“ политика. Тој народ, кој што јет првата и последната причина на сите наши нестрекы, со своите глупаи постапки не наведе на једна нерамна борба со турците, и во нај решителниот момент не остајат на произвол на судбата. Тој произведе клајн'ето

во Македонија, како што го произведоа во Ерменија англичаните, и со тоа изгуби својето влијание во Македонија. Но тоа влијание му е потребно, ето зашто, од една страна не увераваат, оти до кога имат слободна Бугарија, македонското прашање не е закопано, од друга страна, за да оправдат својето егостично поведење, сета вина за нестреките кај нас обрнуат на Русија.

Браќа! зар не е потребно, да се мисли, оти Русија се бојела од голема Бугарија и не сакала нашето ослободување, и оти по тие причини не сакала нашето ослободување, и помагала да се ракоположит Фирмилиан?

Прво да видиме, кој е крив во сегашното востајње, и на кого паѓат за него најголема одговорност?

Не еднаш Русија ни имат речено, оти она не ќе пролиет, нито една капка крв, и не ќе ни даат, ни најмала материјална помош, ако ние македонците подигнеме востајње. Русија по македонското прашање толку пати е публикувала прателствени соопшчувања, толку пати ет праени представувања на бугарското и турцко прателства по нашето прашање. Во сите нив напрао ни се велеше: седејте си мирно, оти, ако направите брканица, не можам, и не сакам да ви поможам. Со други зборови, она си изми рацете од сите нестреките од едно востајње во Македонија. Можеме ли ние после тоа да обвинуваме Русија во неискреност и подлупување? Зашто тогаш да се лутиме на Русија?

Ако не се лажам, комитето и организацијата очекуваа помош, не од Русија, а од Бугарија, зашто во Македонија по повјатјата нивни и на екзархијата бугарска живејат бугари. Руси тамо немаат. Значит Бугарија требеше да помогнат, или најкатегорично да речат: не чекајте од мене ништо. Но Бугарија не напраи ни едното, ни другото: не напраи првото, зашто бугарите се спалили, и се тегоби да земат Македонија, ако им

је подарит некој; а инак, ако сакаат, нека бидат запуштена. Никој друг од Балканците народи немаше така спокојно да гледат на запуштањето на једен крај, кај што се имаат негови сонародници. Да беше иницијативата во востаањето грчка или србска, и да знаеа тие народи, оти востаањето ќе бидат така силно, не гледајќи на никакви неблагоприятни прилики, ќе објавија војна, па макар та војна да се свршеше со полна поразива нивна. Но бугарите не сет от таа категорија: они ќе објават војна само тогај, ако имат некоја држава, која да им обезбечат плодите на војната. А пошто такво обезбечење никој пат не јет сигурно, без да се ангажират једна од големите држави, или неколку од нив, со оружје во рака да поткрепат тоа обезбечење, то од Бугарија не можеше да се очекуат набркуање во македонските работи. Но ако беше така, то бугарите можеа да кажат јасно на македонците, на нив да се не надејат, и можит, неке се добиеа тие резултати. „Далековидната“ политика на кн'азот и на негоите „самостојни“ и „национални“ помок'ници требеше да предвидат сè, и да предупредит нестреките. Но они тоа не го направиа. Оставија да стани востаањето, мислејќи, ако не „самостојната“ политика, то крвта на македонците, ќе застаат „великата ослободител'ка“ да си остават своите работи, и да дојдат да војуват за нас, за да је повикаат после во Берлин, и да загубат Манџурија и влијањето во Персија. Тоа беше престапно поведење кон македонските работи, и главен престапник во нив се јавуат официјална Бугарија и бугарскиот народ, кој што не можа да застаат својето правител'ство, да се застапат за своите македонски клиенти. И за тоа престапно поведење се праит сега крива Русија, и то официјална Русија, која немала ништо обично со нејниот народ. Ослободените „братушки“ сега не сакаат да се признаат во своите грешки, ето

зашчо зајалуваат, да сѐт они сите русофили, да милуваат рускиот народ, но не милуваат руското прателство, кои не изразуваат народните чувства кон македонците, и отрицателно се однесуваат кон секоја искажана од народот симпатија кон нив. За докажувањето на последното покажуваат на „тајни“ циркулари од прателството, да се не печатат повеќе статии за македонските работи.

Кај нас, во Македонија, и во Бугарија можат да придаат на таква прателствена распоредба неправилен значај, ето зашто ќе треба да се кажат овде неколку зборови и за неа. Нај прво треба да се кажат, оти во македонските прашања нема никаква разлика меѓу погледите на него на руското општество и народ од една страна, и прателството од друга, а имат само разлика во степента на интересот со него: општеството и народот многу по малу се интересираат од прателството, што се видат од помоците за македонците. Ако се срамнат тие со помоците на бурите (Трансваалците), то ќе се добијат голема разлика, а тоа е затоа, зашто со борбата на бурите се интересираа многу повеќе, од нашата борба. А тоа слаб интерес е резултат на разочарањето на русите од „братушките“. Значит и за тоа треба да речиме на бугарите: сполај ви! Руското прателство секој пат даат полна слободна на руската стамба да стамбосуваат статии по сите прашања до тогаш, до кога некоје прашање се разгледуваат и не е приемено никакво решение по него. Откако прашањето бидејте исцрпено, и по него е приемено некакво решение, се праќаат циркулари, да е прашањето исцрпено. Но, тоа се праќа, не за да се лишат новините од слободна да пишваат, а за тоа, што на Балканскиот полуостров придаваат големо значење на сите статии, што се односат до балканските работи, и мислат, оти прателството под влијанието на пресата, ќе измени својата политика. Прателството просто сакаат да не избават нас од празни надежи.

Ако ѝет сѣ тоа така, то со што можит да се објаснит политиката на Русија во прашаи'ето за Фирми'ана, ќе запитаат некои. — Јасно ѝет, оти она ѝет србофилцка. — Да видиме да ли ѝет, толку јасно.

Причините на ракополагаи'ето на Фирми'ана уште једнаш јасно ќе ни покажат, каква вестрек'а за нас македонците ѝет носеи'ето на името бугарин. Од ниџ ќе се видит, оти политичното недоносче — Бугарија не ѝет во состојаи'е да зашчишчаат, не само нашите, но и негоите интереси.

Бугарија немаат дипломати, а уште по малу — во странство. И твие што сѣт от последните, не сѣт да чуваат и подигаат значеи'ето на Бугарија, а да умал'уваат и осмејуваат, и себе, и својата држаа. За подтврдуаи'а на тоа, доста ѝет да се потсетит на тројица: г. г., Бешков, секретар и герант на Трговското Агентство во Битола, Цоков, дипломатически агент во Лондон и Станчев, таков во Петроград.

За г. Бешков, подпрашаите кого сакате во Битола, било то от персонало на тамошните консулства, било од бугарцките учители, било од влаштите, било од граѓаните, или наѝ после од циганчи'ата, со кои се имат разгоарано г. Бешков, постојаво врвѝки по градот без работа, — сите ќе ви кажат, кои ѝет г. Бешков. За тоа србите имаат во Битола прекрасен представител, кои се ползуат со полно уважеи'е у консулите. Тоа ѝет г. Ристич.

Сѣта своја дипломатѝа си искажа г. Цоков во разгоорот негов со кореспондентот на Рејтер.

Но наѝ интересен ѝет г. Станчев, једно, како частно лице, друго, како дипломат и трек'о, како дипломат на наѝ важноно за Бугарија от сите дипломатѝки места. Прво нешто, што биѝет на очи, тоа ѝет, што г. Станчев си остаат на истото место од сето време, како знајам за него (имат околу 9 години). Тоа факт на вид ѝет многу

утешен, зашто он како да покажуат постојанство во политиката на Бугарија. Србските посланици вистина седат во Петроград по неколку години со ред, но по 4—5 години се менат. Но тоа утешен факт, јет утешен само на вид. Уште првата година на моето студентство мене ме запитаа, каков чоек јет г. Станчев? Јас за него не знајев ништо, затоа рекоф, оти мало го познаам. Тогат ми дадоа једна немцка книга, со наслов *Die Wahrheit über Bulgarien*. Јас замолиф, да ми је дадат, да је прочитам дома. Ми је дадоа, и така јас се запознаф прв пат со г. Станчев и со бугарцките работи, особено со положјеј'ето и авторитетот на бугарцкиот представтел' во Петроград. После јас чуф уште некои слуои за г. г. Станчев од нивниот жиот во Петроград, подобни на пасажите за ниф во упоменатата книга. Од разгоор со журналисти јас чуф, оти г. Станчев праил опит да повлияјет на ниф, но неуспешно. Вообшче сите тие, со кои имаф случај да се видам или зборувам, г. Станчев или не го знаеа, или лошо се одзоуваа за него. Но во последната година г. Станчев, кажуваат, се пушчил толку долу, така ниско пушчил бугарцкиот престиж во Петроград, как не ке можеше да напраит и нај големиот непријател' на бугарцките интереси.

А знајат ли бугарите, оти во тоа време, кога они имаат во Петроград једен Станчев, србите имаат тамо једен Пашич, или једен Груич, или једен Новакович? Тие дипломати последовател'но сет, или во Петроград, или во Стамбул; и на једното, и на другото место они остануат по неколку години со ред. Во Петроград они имаат обширни познанства и се ползуваат со многу арен дочек од горните слоеи на руското обшчество и имаат големо влијај'е на него. Они се знајат со дипломати, професори, редактори и издатели на воини. Они збору-

ваат убедително и со глабоко знааиѝе на работите. Добаите кон тоа, да ѝет србцката надворешна политика устаноена, као и то, да имаат они и цел ред друзи, осим упоменатите дипломати, и ќе разберите, оти ракополагаиѝето на Фирмиг'ана ѝет победа на србцката дипломатиѝа и поразиѝа на бугарцката; победа, добиѝена со свои т. е. србцки сили, а не нешто наврзано од русите; поразиѝата пак на бугарите ѝет резултат на немѝаиѝе бугарцки дипломати, кои да разбираат бугарцките интереси и да ги зашчитуат со авторитет и знааиѝе. —

Ама г. Зиновѝев помагал и сочувствувал на србите. Тоа можат да бидат истина, но тоѝ го праат тоа, не зашто мрзат бугарите, а зашто србцките посланици во Стамбул сѝет логични, знаѝат арно нивните интереси, и можат да ѝ зашчитуат. Исто така, можат, руските консули зашчитуваат србцките интереси во Македониѝа, не за атар, а ѝедно, зашто и србите, како и бугарите сѝет словени, а друго, зашто србите по арно имаат разбрано и знаѝат да бранат нивните интереси.

Значит бугарцката надворешна политика не издржуат никаква критика. Она ѝет главниѝот извор на сите наши нестреки. За тоа не можат и да се зборуат за некакви арнотиѝи од Бугариѝа за Македониѝа. Арнотиѝа ли ѝет материѝалната помок' на Бугариѝа за востаѝаиѝето, кога таѝа поддржка само не застаѝа да си расфрлиме народните сили, со кои нѝе бефме силни, а сега сме ништо? Арнотиѝа ли ѝет ранѝеиѝето на избеганите во Бугариѝа македонци, кога Бугариѝа ѝет првата и последната причина да им се разорат куките? Арнотиѝа ли ѝет тоа, што приимат она на своѝа служба македонци, кога последните со службата, или зарди неѝа, забрауваат своѝата татковиѝа, и неѝните интереси жртвуваат на бугарцките? Зар не сѝет македонците, што сѝет на служба или кандидатат за служба тѝе, кои изопачуваат мег'у населѝеиѝето во Македониѝа значеиѝето на руските праѝател'ствени постапаѝа,

и ѝ толкуваа пред него стамбуловци, и го тискаа да востанит, против советите на Русија за благоразумие? Македонци! време ѝет да се убедиме, оти лошвиот демон за Македонија, не ѝет никој друг, осим Бугарија, ето зашто час по скоро требит да одделиме интересите наши од бугарцките. Тоа го барат од нас благоразумието.

От сѐ гореречено се видит, оти бугарцките арности за нас македонците ни нај малу не се разликуваат од србцките, но за то ни коштуваат сто пати повеќе:

1, за бугарцкото име, шчо ни го подари екзархијата, није зедофме на себе сите добрини, шчо сет врзани со него, и со кои се украси тоа име во најнојата историја на Балканскиот полуостров.

2, за бугарцките сколви и бугарцкото „покровителство“ на нашите интереси, није немаме никакво сочувство от страна на русите, не за тоа, шчо тие мрзат бугарите, а по тие сообразувајќи ја, шчо они толку многу направле за бугарите, колку за никој од словенците и праславни народи; излегуат, оти они и за нас македонците направле многу, и немало зашто уште нешто да очекуаме од ниф. Руското покровителство стаат не нужно, кога није имаме „самостојно“ и „национално“ бугарско покровителство.

3, за бугарцките владици, шчо ни ѝ подари Стамбулов, није заплатифме со немајќи автономни права, предвидени по Берлинскиот трактат. Таја арностија добијат уште по големо значејќи се со тоа, шчо она беше причината да се образуваат комитети, организации, чети, востајќи ја, да имат убиства, грабежи, колејќи ја и пр. и во сѐ тоа Бугарија ни помага, и со пари, и со трпејќи се на комитетите на своја земја.

4, верата во бугарцкото чувство кон нас си ја платифме со востајќи ја, од које Бугарија вистина не не задржа, и не ни помага, но го испрати На-

чечва, да прегоарат Исто така Бугарвiа со својата искусна дипломатија не поддржа !

5, За ранеи'ето на избеганите македонци во Бугарија и како наj голема награда за името бугарин, шчо го насадива кај нас, ни покажаа барем да знаеме, кои iет причината за сите наши нестрекы, а тоа била Русија. И така, значит, Бугарвiа ни направи до сега веке сите арности, остааше само и у нас да развијат клас „самостојни националисти“, кои ќе разберат наj после, каде iет коренот на секоје зло во нашето национално развијани'е, т. е. Бугарија реши, и кај нас да насејет русофобство, та и ниве да изгубиме секоја вера во праославна Русија. Мислијата на Бугарија iет прекрасна, само за жалост ниве тука во Петроград сме далеку од Бугарија, та русофобското семе не можит да ни западнит глабоку во душата и да дајат арни плодон.

От сите преброени фактои се видит големата вреда за нас македонците от тоа, шчо ниве, или барем мнозина од нас, отожествуафме до сега нашите интереси со обшчбугарцките. Ниве се велефме бугари. Со тоа, од iедна страна сакафме тоа име да ни послужи како центр, околу кого ќе можиме сите да се згрупираме, без да бараме за таја цел'а некој друг, а можит и со сив нов, од друга, ниве мислефме, оти вистина во соиединеи'ето со бугарите iет нашата сила.

И вистина од нашето велеи'е да сме бугари, ниве имафме прао да очекуаме за нас добрини, а не злини: ниве можефме да очекуаме од бугарите поддржуаи'е на сите наши дуовни нужди. Бугарија iет слободна држаа. Она располагаат со пари, просветеи'е, државни мажи и дипломати. Она требит до сознаат неините и наши национални интереси и мошно да ѝ бранит. Но видофме да сме горку излажани во нашите надежи и да на место арности, ниве видофме само лошотиин.

Твие лошотвиѝ преминуваат секоѝе очекуваѝ'е. Се прашат, кои ѝет во сѝ тоа крив? — На тоа прашаѝ'е ѝас не можам да одгоорам. Не ѝет моѝа работа да барам, али некоѝ зол демон на Бугариѝа имат напраено сите лошотвиѝ бугарцки нам македонците. За мене ѝет ѝасно само тоа, да голем дел во сите наши неѝтреки се должит на бугарцкиѝо народ. Не ѝет кн'азот крив во тоа, да речиме, шчо немаат бугарите арни дипломати. Ако напр. г. Станчев ѝет представител' на кн'азот, а не на Бугариѝа, то не сет таквиѝа Цоков, Бешков и др. Не ѝет извинеѝ'е за бугарцкиѝот народ и тоа, шчо недостоѝните дипломати принадлежат кон таѝа или друга партиѝа, и кн'азот се ползуат со повикуваѝ'ето на власт, по лични сообразуваѝ'а. то ѝедна, то друга партиѝа. Главната нестрек'а за Бугариѝа и неѝните интереси ѝет, не во тоа, шчо имат многу партиѝа, и не сите знаѝале арво народните интереси, а во тоа, шчо бугарите малку сет провикнати со народните интереси, особено со надворешните. У бугарите немаат национални идеали, кои да бидат обшчо достоѝаѝ'е и светиѝ'а за сите бугари. Твие идеали се изработуваат од историѝата на народот, но се изработуваат во ѝеден долог историцки период. Долго време члените од ѝеден народ требит да се увличаат од ѝедни исти народни идеали, обшчи и свети за сите членои на народот. Твие идеали требит да бидат изработени од нај видните представители на народот и усвоѝени от сите негои членои. Идеалите народни требеше да бидат ѝедна програма, кон осашествуваѝ'ето на коѝа ќе требеше да бадат напраени сите сили на народот. Народните идеали не одѝднаш сите можат да бидат осашествени, но нивното осашествуваѝ'е требит да бидит само резултат на обшчата и самоотвржена народна работа. Трудностите во достижеѝ'ето на народните идеали служат само како сколиѝа, во коѝа окрепнуат народниѝот дух и се готвит за ушче по голема

борба. Во замена на тоа, ако еден народ добие политична слободна, или се исполнит нешто друго важно за народниот живот, без него, или со мало него содејство тога, кога у него уште немат изработено народни идеали, или, ако сеп изработени, не сеп усвоени от сите членов на народот, — то, во таков случај, народот не ценит народните идеали, и како човек без определена цел и програма за работење, се фрлат, то во една, то во друга страна, праеки тоа, не зашто тој ет убеден, оти така требат да бидат, а зашто видат да имат околу него луѓе, што постануат така или инак.

Што видиме ние во нај новата бугарска историја? Бугарска добие политична слободна, нај важното нешто во народниот живот, уште тога, кога у ниф немаше народни идеали, кога и сами не знаеа, што сакаат. Слободната е добиена бугарите со нај мали жртви и усилия; неј им е подарена русите. Ослободеното направил една голема пропаст меѓу по прегрешната бугарска историја и живот, и новата. Во првата бугарите виде сато еден мрак, за тоа они се одврнуваа од неја. И така бугарите во новиот слободен живот се јавиле како народ без традиција, народни идеали, сознание на народните и државни интереси и историјско наследство. Значит, Бугарска се јавиле како држава во вид на историјско недоносче. Со усилијата на Русија тоа недоносче окрепна малу, но при првото осекание на своите сили зајавуваат претендија на самостојна политика — извор на нестрепки за македонците.

Но не само во таа самостојна политика се заклучаваат нашите нестрепки, а следствено и причината за одделание на нашите интереси од бугарските, па и причината на одделание на македонците овде во македонско другарство.

Тоа оддел'аи'е си имат и други причини, а имено, употребуаи'ето на нашите умствени сили на изучааи'ето на себе, како членои на една татковина и еден народ. За да се достигнит таа цел'а, требит да се состават оддел'но другарство од лица, за кои изучааи'ето на Македонија во етнографски, географски и историјски однос имат првостепен значај; а таквија лица сме ние македонците.

За да се достигнит таа цел'а, ние требит да се одделиме од другите балканци народи и самостојно и критично да погледаме на сами себе и нашите интереси, како и на балканските народи и нивните интереси. Постапуајќи така, ние ќе се ослободиме од грешките, што ѝ праат другите балкански народи.

За да бидит по јасна ползата от таквоа одделуаи'е наше од другите народи, доста јет еден критичен поглед на работеи'ето на тукашните студентски другарства: бугарското и српското.

Бугарските студенти имаат големи претенции да сет представители на нај новите течеи'а на чоечката мисл'а. За ниф немаат никаков значај национализмот, кој што се бројат за нешто, што имат одживејано својот век. Они сет интернационалисти. Они сет нај напред луг'е, па после, ако им останит за тоа време, сет бугари. За ниф чоечеството имат по голем значај од Бугарија, и за тоа поеке ѝ интересуваат ниф Шведцарвија, Сојединените С.-Американски Држаи и нивната историја, отколку Бугарвија со нејните национални интереси. Бугарската младеж овде употребуат сите свои сили и средства, да се покажит напредничаа т. е. социјалистична: долги и безмислени речи, долги коси, и убао исчешл'ана брада, првена или сви'а руска кошул'а и пр. Со национални прашаи'а не се занимаат и со голема досада слушаат реферати на тема по етнографијата, па и по каква и да бидит друга наука, осим политичната економија. Но за то секој считат свој долг

да критикуат сè, шчо ќе му се попаднат. Со научни прашаиња не лубат да се занимаваат, но за то сèт убаи организатори: можат да устројуваат лотарији, да пропагандираат некоја работа, да устројуат некоја вечеринка со благотворна целја, без да му гледаат многу многу, оти со неја ќе оскандалат и себе и бидното поколеиње од бугарцки студенти во Петроград. Уопште они сèт готови да се занимаваат со работи, шчо бараат малу труд, но зато даваат голема популарност и самоиније. Македонија ја признаваат за бугарцка во етнографски однос, но мислат, да јет излишно да си арчат силите за да научат нешто за таја страна, за тоа, ништо не знајат за неја, ни од историјата, ни од географијата и етнографијата нејна, осим да имат тамо чети и востајније, на коије треба да се помогнат само со лотарији, и не со сами себе. Тоа платоническо и само платоническо и етивно сочувство кон македонците, тоа неразбирајније на националните интереси, тоа отсуство на национални идеали и таја жажда од популарност со приврзаност кон социализмот, јет отражејније на дуовното состојаније на бугарцкиот народ и негоото обшчество. Оттука многу јасно се видат, до колку бугарите не сèт во стајније да бранат, не само нашите, но и собствените интереси.

Србцките студенти праат совршено друг и противоположен упечаток од бугарцките. Србите не сèт интернационалисти, а сите буквално, без разлика, дали јет некој от Србија, Босна, Ерцеговина, или Црна-Гора, сите сèт националисти. Они знајат, да сèт они прво срби, а после луге. Секој знајат и се интересуат со србството разместено во разни земји. Они знајат нивната историја и историјата на саседните народи и земји. Они се интересуваат сите главно со културно-историцките науки и ја изучаваат. Изучаваат ја како средство за достигнујније србцки национални цели. Со целја да заштитат србцките

интереси пред русите, они преводат или состауваат на руски книги со историцко содржаи'е. Таков утилитарен, тенденциозен и спекулативен однос кон науката не ѝет за одобруаи'е и ѝет причина и резултат на национален шовинизм, но последниот ѝет резултат на тиа историцки прилики, во кои попадаа србството, особено после Берлинцкиот догоор. Србите можиме да ѝ обвинуаме во шовинизм; но они не сет по големи шовинисти од бугарите. Србите сет националисти, со арно сознајани народни идеали и интереси, кои шчо, со труд, наука, перо и дипломатџа, сите, како ѝеден чоек, одат по ѝеден обшч за сите пат, и за тоа одржуваат победи над бугарите на секој рачкор. Србите сет шовинисти; они сет отчајани во борбата со својите непријатели за зашчита на нивните национални интереси. Но, ако порамниме србцкиот шовинизм со бугарцкиот национален индиферентизм и ѝ разгледаме од македонцко па и од обшче чоекко гледишче, то ке требит да признајиме, да србцкиот шовинизм, како резултат на основно изучените народни интереси, стојат многу по високо и многу по горе од бугарцкиот национален индиферентизм, кој ѝет резултат на отсатствије на секоје разбираи'е на бугарцките државни интереси. Во тоа време, кога србите од крал'от и министрите до последниот србцки амалин сет националисти и наог'аат за нужно сите да се сплотат во ѝедно, за да достигнат со обшчи сили народните идеали, бугарите се ценат на социалисти и сакакви друзи — исти, кои нај малу сакаат да оправдаат послоицата, да соѝединеи'ето праит силата. — Туку сѐ тоа ѝет резултат на политичната зрелост на народот: србите во течеи'ето на цел век изработуваат националните идеали и изучуваат националните интереси, а пак бугарите го праат тоа само во $\frac{1}{4}$ век.

Како и да ѝет, но одделеи'ето наше од бугарите ке ни дајит возможность критично да се односуаме кон

бугарцките работи, а не слепо да ѝ копираме, и да насадуваме во Македонија, на место национализам, социјализам, како што го праела тоа натрешната македонска револуционерна организација. Значит одделувањето на нашите интереси од бугарските, покрај другото, ќе не избави од положението, како мајмуни да копираме бугарските неомислени постапки, и на вера да приимаме бугарските уверенија, да ѝет Бугарија нашата аротворка, а Русија нашиот нај голем непријател; оно ќе развиеет во нас критичен однос кон нашите и туѓи постапки.

А от тоа одвај ли можит да имат по големо оправдајне на самчествувањето и програмата на нашето другарство. Ако ѝет така, то не ни остаат ништо друго, осим да му се помолиме на Господ, да умножит македонски другарства, подобни на Петроградското — „Св. Климент“ на секаде, кај што живејат македонци.

Националниот сепаратизм: земјишчето на кое се имат развиено и ќе се развиат за однапред. *)

На првото заседаије на Бугарското Студентско Другарство во Петроград от таа година јас рекох неколку зборови за резултатите на сегашното востаије во Македонија. Тие резултати јас ги резимираа во два пункта: 1, Македонија после востаијето јет загубена за бугарската народност и 2, македонците ќе ги признаат грешките, што беа причина на нестреките од востаијето, ќе се откажат од досегашното напуштање на националното ниво самосознаије, и ќе отворат систематична борба на сите национални и верски пропаганди во Македонија, во тоа натре, и на бугарската, за да можат, со одделуаијето на своите интереси од интересите на пропагандите, да достигнат национално обединуаије помеѓу себе.

Јас рекох тогаш, оти таква јет действителноста, која не ќе се аресит на мнозина, но јас не можам да зборувам, што ќе се аресит на некого, а тоа, што јет свршена работа, со која рано или поздно, ќе треба да се бројат јужните словени, па за тоа јет нужно да се знајат ноото течеије стред македонците, за да се определат јасно односите на јужните словени кон него, и да се избегнат бесполезната и вредителна борба измеѓу нив.

Мнозина ќе речат, оти моите утврдуаја за некакво ноо течеије во развиаијето на националното самосознаије стред македонците јет само мистификација на неколцина македонци, но да таа мистификација немаат под себе земјиште, и за тоа, како што се

*) Прочитано на III-та седница на Петроградското Македонско Научно-литературско Другарство „Св. Климент“ на 19-и Октом 1903 г.

имат скоро појавено на белиот свет, исто така скоро ќе исчезнат од него.

За да се увериме во тоа, дали мојве заклучувањата за резултатите на востајниве сепаратизми, или пак возрадувањата на моите противници, ќе требат да се разгледаат тива собитива од најновата историја на Македонија, во кои најсилно се прояви националното самосознавање, а имено, ќе требат да се разгледат: возродувањето на македонците; собитивата, што послужива како причина да се пробудит народниот дух на македонците; какви размери и каков праец ќе тоа пробудувањето? во какви односи станаа македонците со нивното национално пробудувањето кон балканските народности, и дали положивните, кои земат сега внатрешната револуциона организација во прашањето за народноста на македонците словени ќе такво, од кои не можат да се идат по тамо, или пак требат од него да се направат уште еден рачкор, и македонците да се стават приврженици на националниот сепаратизам со приимањето за опшмакедонски литературен јазик, централното македонско наречие? И најпосле, ако организацијата и македонската емиграција во Бугарија, особено тој дел од неја, што имаат, или државна служба со убав плаќики, или се занимаат со журналистика, и со тоа имаат убав доод и големо вливање на бугарските работи, така да се стават со кандидатура на министерски постов во Бугарија, или си имаат дружи згодни предпријатива, — дали, велам, и без помоќта на таја наша колонија, ќе возможно некакво особено проявувањето на нашето возродувањето, а имено во таков смисл, како што го упоменаф т. е. во полно одделувањето на нашите интереси од тива на балканските народи и во развијањето меѓу македонската интелегенција и народ македонско народно самосознавање?

Згорен поглед на собитиијата, што изврвеа пред востааин'ето ви докажуат, оти вај силвиот толчек кон национално собудуаин'е на македонците ни послужи за фатокот на србцката пропаганда во Македонија. До тоа време нашето национално самосознаин'е беше само разбудено на пољина. Специјално со прашаин'ето за нашата народност никој не се занимааше. Се велеше вистина „бугари“ и „рисијани“ во национална смисла, но зашто тоа јет, и али јет на вистина така, ние не се запитуафме многу многу.

Врските наши со бугарите станаа многу тесни со обшчето положјеин'е во Турцко: ние бефме браик'а по судбата си, и бефме во једнакви односи кон праителството и фанариотцкото дуовенство. Обшчноста во судбите наши ни закрепи обшчето име бугари уште до ослободуаин'ето на Бугарија, које си остана по традиција во Македонија и по ослободуаин'ето на првата. На таја основа бугарите кладоа своите претендији на Македонија, и македонците очекуваа ослободуаин'е од Бугарија.

Но конкуренцијата со Бугарија од страна на Србија во македонското прашаин'е од политична и национална страна извика на политичната сцена и самите македонци. Македонците зафатија усилено да се интересуваат со прашаин'ето за нивната народност и нивната судбина.

Одот на тоа национално пробудуаин'е, као и резултатите, кон кои приведе оно, се предстауваат приближно во тој вид:

Србите и бугарите зафатија да оспоруваат једен у друг праата на Македонија: и једните и друзите вел'ат, оти цела Македонија била нивна. Једните си викаат како свидетели за справедлиоста на нивните претендији једни, друзите друзи авторитети.

Постред тој безкраен спор меѓу двата братцки саседни народи, македонцкото словенцко населјеин'е, зарди којо

они се караат малце по малце здреет во национално самосознааи'е, и сакаат да се ослободат од опекуството на саседните народи, за да можат само да бидат вршител' на судбите си.

Македонците бараат национално обединуаи'е помеѓу ним, но при тоа сакаат тоа обединуаи'е да стани, не на поа почва, не да се зафатит од ноо, зашто таква обединуаи'е ќе требит многу време, а обединуаи'ето беше важно, како средство за достигнуаи'е политична слободиа. За тоа обединуаи'ето беше зафатено на почва на тоа, што се велеа македонците бугари.

Мисл'ата за национално обединеи'е на македонците, и ако под маската бугарцка, се зафати во 1890 г. Во крајо на 1889 год. се префрлиа во Бугарија 30—40 души ученици и студенти македонци од Белград во Софија. Тие ученици сет душата на сите собитија во Македонија од тогај до сега. Они беа запознајани со Србија и Бугарвија, со нивните култури и цели во Македонија. Они и сознаа опасноста за дележ на Македонија меѓу тие две држави, ако да бидит македонците сами да не се вооражат, за да си извојуваат сами, со свои собствени сили и средства слободиа, и со тоа да предупредат дележот на Македонија.

По пивна иницијатива првен се образуа во зафатоко на деветдесетите години једно национално сепаратистично движеи'е со цел'а да се одделат интересите на македонците од бугарците со возведуаи'е на једно од македонците наречвија на степен на литературен јазик за сите македонци. Орган на тоа сепаратистко движеи'е на македонците во Бугарвија беше журналот „Лоза“. Но тоа дуовно движеи'е на македонците не се ареса на бугарцкото стамболовцко праител'ство, кое забрани да се издаат „Лоза“ и зафати да гонит македонците сепаратисти. От тоа време уште побегна Дамиан Груев, кој што

беше во бројот на македонците ученици, што поминаа од Белград во Софија и во бројот на сепаратистите.

Немајќи во Бугарија почва за национален сепаратизм македонците, што пребегаа од Белград во Софија, се зафатива со образувајќи на револуциони организации во Бугарија и Македонија. Видните македонци револуционери сепаратисти, како Делчев, беа само ученици на првото поколеије македонци, ученици србски и бугарски. Исто така и Сарафов и другите по доцнашни револуционери се јавива само нивни продолжатели и последуватели, но не иницијатори на револуционата организација.

От самјо зафаток на револуционата организација македонците во Бугарија или со бугарско образувајќи, работела под маската бугари, једно за тоа, што така се викаше голем дел од населението, а друго, што по тој пат можеше да се добијет поддржката на бугарското прателство, на бугарскиот народ и бугарската екзархија.

Играта, одиграна од нив, имаше положни и одрични резултати. Меѓу првите требат да се однесат: 1, македонците, со објединението си за преследувајќи интересите на својата татковина, станаа важен фактор, кој што на вид влезе во союз со бугарскиот народ и сите негов официјални претставители за достижејќи на вид общобугарски интереси во Македонија, а во сашност, со тоа напрај бугарскиот народ и неговите официјални претставители и учрежденија орадија за свои собствени чисто македонски цели и интереси; 2 македонците од сојузници со бугарите во решението на македонското прашајќи станаа господари на тој сојуз, во кои што бугарите зафатива услужливо, а по некој пат и со гореч во душата нивна, да исполнуваат барајќата на македонците.

Контака и македонците зафатива да зајавуваат, оти они сакаат „Македонија за македонците“, оти тие сакаат авто-

номвја за Македонија, а не сојединувајќи го со Бугарија. Бугарите, „скрепајќи срце“, можеа да чујат таква новост, која не можеше да биде ним пријатна. Но македонците ѝ успокојуваа бугарите: чекајте вие, нека ни даат нам автономија, па ќе видите, оти после неколку години таа Македонија ќе биде бугарска, зашто поекето од македонската интелигенција доби образувајќи го си во Бугарија. Надворешниот свет пак го уверуваа, оти историјата со Источна Румелија не можат да се повторат и со Македонија, зашто во Македонија имаат многу народности, а не две-три, оти сите тие народности, како и сите соседни балкански државици и големите држави, ќе можат да побркаат на сојединувајќи го на Македонија со Бугарија. Најпосле зајавуваа: каков интерес имаат македонците да се присојединуваат до Бугарија, кога од тоа присојединувајќи го ќе имаат полза повеќе Бугарија, отколку Македонија?

Македонците не се установија на таа двојна игра со различни зајавувања на бугарите и на Европа. Тие пренесоа центрот на револуционата организација заједно со сите национално-политички прашања во Македонија, за да бидат слободни во своите постапки од бугарското прашање.

Во комитетите во Бугарија зафатија да пропагандираат полно одделувајќи ги интересите на Македонија од интересите на Бугарија.

Се зафати енергичната работа на Сарафов, заједно со комитетите, председателствувани од него. Сарафов, како председник на Врховниот комитет во Софија, работеше, сосем не сообразувајќи се со бугарското прашање. На Сарафов не му сочувствуваше бугарското прашање и кривизната, со дружи збори: комитетот, на којшто, председателствуваше Сарафов се придржува во македонското прашање една таква програма, тогаш за тогаш само политична, изработена уште

от понапред, на која тие, што сеп призовани да бранат бугарските интереси, не сочувствуваа, а тие, што состапуваа толпата, со дружи зборои, бугарскиот народ, сочувствуваа. От тука јет јасно, оти бугарите је голтнаа пил'улата и касно јет да си испраат грешката.

Праителството направиле усилја да поврнат изгубеното, но уви! — било касно. Врховниот комитет во Софија се кладе под председничеството на ген. Цончев, бугарин, л'убимец на кн'азот. Но македонците во Бугарија убедиле бугарското население во праотвјата на нивната програма за полно одделуајне на интересите на Македонија од интересите на Бугарија, покажаа политиката на праителството, на кн'азот и на „генералскиот комитет“ или комитетот на Цончев-Михајловци, како егонична и добила во Бугарија по голема власт над „генералскиот комитет“ и над праителствената политика во македонското прашајне. Таја сила главно се поддржуаше со полната солидарност на „Станишевскиот врховен комитет“ со „Натрешната Организација“.

И така комитетите, а заедно со ниф, и уопште македонците се ослободуваат од влијајнето на бугарското праителство, создаваат своја независна програма за работа, таја програма пропагандираат во Бугарија и со неја добијаат влијајне на бугарскиот народ, а преко него и на праителството.

Откако се укорени така македонското „дело“ во Бугарија, македонците зафатиле да одат и во Србија и тамо да излагаат својата програма на праителството и на србскиот народ. Сарафов, Радев, Јанков, увераваа, оти они се борат со девиз „Македонија за македонците“, за сите македонци без разлика, и оти никој пат Македонија не ќе се сојединит со Бугарија. Не јет ли јасно и от тие постапуци на македонските водачи, оти македонците зедоа сами да решаваат судбите на Македонија, и оти они во својата дејност сеп готови

да се столкуваат и да согласат интересите на својата таткоина, не само со Бугарија, но и со другите балкански државци, откако се дадат от страна на Македонија некои задолжеиња на тие државци за оказаната неј помок'?

Од дотука реченото јет јасно, оти борбата меѓу Бугарија и Србија за влијан'е во Македонија во резултат даде развијан'е на сознаи'ето, да судбите на Македонија требит да сет во раците на македонците. Македонците се организуваат со сознаи'е своите праа на својата таткоина и својот долг пред неја. Со организуаи'ето си, македонците станаа главниот фактор во решеи'ето на македонцкото прашаи'е, как во своите очи, така и во очите на Европа. Од востаи'ето со нас се цермонат; до него на нас гледаа како на једна неопределена маса.

Тие сет сите резултати од досегашното ни самозознаи'е. Организацијата со постепено одделуаи'е на македонските интереси од бугарските, со земаи'ето на македонцкото прашаи'е во своји раци и нај после и нај многу со сегашново востаи'е во резултат достигна тоа, шчо не предпологаше: на место слободиа да бараат, сега во Македонија мнозина сет убедени, да ни требит полно пресечуаи'е на врските со сите балкански народности и култивираи'е на сѐ, шчо јет во Македонија оригинално и своје: јазико, обичајите. историјата, писменоста, народната словесност и пр.

Тоа нешчо не се предвидуаше, зашчо се мислеше, оти името „бугарин“ ќе ни донесит сѐ, шчо очекуафме од народното движеи'е. Но во расчетите се излагафме. Заједно со арвотијите за интересите на Македонија, изброеици по горе, името бугарин донесе и одречви резултати за револуционото „дело“: Името бугарин и неједнаквите увереи'а пред Бугарија и пред Европа за судбата на Македонија по нејното ослободуаи'е сос-

тавја полно недоверие кон нашето „дело“ от страна на европејците, мислејќи го за итност, не македонска, ами бугарска, и за маневр на бугарското правителство да се решит македонското прашаи'е по скоро. Сиромашкото бугарско правителство се наиде во небрано лоизе во македонското прашаи'е: македонците го изиграа и го употребуваа како средство во своите цели, а европејците го обвинуваа во итности, от кои шчо тоа сиромашкото беше далеку. И така името бугарин при- својено от комитетите и организацјата за македонците словени, и сојединуаи'ето на нашите интереси со инте- ресите на Бугарија во агитацијата на комитетите у бу- гарите, беа причина, сета македонска работа да се при- пишпит од Европа на Бугарија и бугарите, и като бу- гарско надворешно јавуаи'е да се не поддржуат.

Малу тоа: името бугарин, кое застауаше да се односуат европејците со недоверие кон работата на органи- зацјата, видејќи во неја сакаи'е на Бугарија, со револу- ција да нарушит равновесието на Балканскиот полуостров, и непостојанството на бугарската надворешна политика, напраена, сега против Русија, сега со неја, послужива за причина да се согласат Русија и Австо-Унгарија, заједно со взаимно согласие да решаваат балканските прашаи'а. Тоа согласуаи'е од 1897 год. беше направено против Бугарија, како мнима подстрекател'ка на македонците, но неговите резултати беа вредител'ни, не за Бугарија сама, зашчо во бугарските натрешни работи никој не- мат прао да се набркуат, а за нас македонците. Тоа јет отрицател'ната страна на првиот период на нацио- налното ни самосознаи'е; тоа јет причината на не- успеот на востааи'ето ни. Неуспеот значит главно се должит на името бугарин, усвоено и пропагандирано од револуционерите.

Востааи'ето напраи епоха во животот и наци- оналното самосознаи'е на македонците словени. Оно

ке натерат нашиот народ и негоата интелегенција да погледат назад на своите упушчења, от кои произлезе неуспехот на востајното. Оно ке натерат македонската интелегенција со различно образување да се сплотят во едно, за да обединат народот ни, но веќе, не на таа основа, што си покажа сета своја несостојателност, а на друга, на чисто македонска. Востајното ни покажа, оти ние македонците не можеме да очекуваме помоќ од никој од балканските држави, оти решението на нашето прашање е иет сето во рацете на Големите Сили, и за тоа нам и не ни треба да соединуваме и зборуваме нашите интереси со чии и да бидат словенски на Балканскиот полуостров. Нам ни требаат внатрешно обединување меѓу себе: не ни требаат во Македонија ни срби, ни бугари, ни грци, оти не сме ни едното, ни другото, ни трето; не ни требаат патриархисти, екзархисти, оти ние сме само православни христијани. Делението е искусствено создадено од балканските држави, намерени да делат Македонија со степен на обстојателствата. Но македонците, на сегашната степен на нивното национално развитие, не сат материјал во рацете на малечките балкански држави, ами сат силен етнографско-политичен фактор, от кој што повеќе зависат судбите на Македонија, отколку од малечките балкански држави. Тие македонци, што покажаа таква способност во своето национално-политично организирање, што покажаа таква примерно жртвување со своите интереси во полза на интересите на својата татковина, не со по малечок успех, ке можат да организират секакви препластувања на националните и религиозни пропаганди, што денеска народот наш на делови враждебни еден кон друг.

Организациската и македонците до сега на далеко растојание отдалечила интересите на Македонија от бугарците. От тоа положението до полното отцепување од

Бугарија и до објавувањето Македонија за одделна од Бугарија и Србија етнографска област имат еден рачкор. Тој рачкар ет необходимо следствије на неуспео на сегашното востаање. Тој ет на половина напраен. Полното отцепење на Македонија од балканските државици во етнографски однос ќе испливат на јаво со успокоење на Македонија.

Набркувањето на бугарите и србите во Македонија беше предизвикано од некои обстоятелства: македонците идеја рака за рака со бугарите во црковното прашање; от тамо раширењето власта на екзархијата во Македонија. Србија се набрка во Македонија откако изгуби надеж да си присоединат Босна и Ерцеговина.

Но сега и за нас македонците настапиа нови обстоятелства, кои ќе не потресат, и ќе ни кажат нови патешча, по кои што ќе треба да одиме однапред. Претенцијата на Србија и Бугарија, од една страна, ни покажаа, оти само конкуренцијата на тие две држави не застауат да робуваме уште на неопределен срок; од друга — тие претенција ни потврдија и без тоа известната истина, оти во цела Македонија имат само една а не неколку словенски народности. Значит делење ет искусствено и од борбата со него најнапред ќе треба да се зафатат нашата нова работа во по натамошното развитује на националното ни самосознање.

И така имвинјата: србин, бугарин и грк си изслужил сојата служба во Македонија и за ниф там немаат поеке место. Време ет да ѝ заменат едно обшчо за сите македонски словени име — името „македонец.“ Таја смена ет само логично следствије на досегашната работа на македонските комитети, организација и интелегенција и се барат од обстоятелствата. Таја смена частично веќе ет настапила и не ет далеко тоја време, кога таја ќе торжествуат.

При сѐ горереченото за ноото течеи'е во развиаи'ето на националното самосознааи'е у нас, ми се чинит, оти пак мнозина од вас, ќе видат во моите мнеи'а и зборои само една мистификација. Можит, мнозина ќе се запитаат: 1, ако до сега комитетите имаат играно двоина рола: на бугарите им имаат вел'ано, оти македонците сѐт бугари и иеден ден Македонија, како и да бидит, ќе се соединит со Бугарија, а на европејците им вел'ат, оти они бараат автономна Македонија само за македонците, оти се немаат никаква мисла за соединуаи'е, со Бугарија, то откаде јас знам, оти комитетите ја лажат Бугарија, а не Европа? Можит да бидит сосим противното на тоа, шчо рекоф јас по горе за комитетите т. е. тие сѐт готои да дадат на Европа секакви гаранции, Македонија да не се соединит со Бугарија, но они никој пат не ќе склонат да се упразднит во Македонија бугарцкиот јазик и бугарцкото име во полза на централното македонско наречје и името „македонец“, со друзи зборои, то, шчо кажуаф јас, да ималосамо иеден чекор од тоа положеи'е шчо се држаат македонците и македонцките комитети во македонцкото прашаи'е кон Бугарија, до полното отцепуаи'е на Македонија и македонците од бугарцките национални интереси, не јет прао, зашчо, не иеден чекор, ами цела пропаст одделуат иедното од другото, и комитетите ќе покажат нај силно сопротивуаи'е на ноото течеи'е; 2, ако се допушчит, оти комитетите никој пат немаат да се согласат на упраздуаи'ето на бугарцкото име и јазик од Македонија, а заједно со него ќе бидит против ноото течеи'е и сета македонцка интелегенција со бугарцко образуаи'е, то откаде ќе поцрпуат ноото течеи'е сила за себе? Кои ќе бидат теоретичите на ноото течеи'е, каде тие теоретици ќе развиваат својата дејност, каде и каква ќе бидит

нивната аудиторѝа, откаде ќе се зимаат средствата за пропагандираи'ето на идејата, како ќе проникнат таја во народот и како ќе се поддржуат во него? Откаде ќе се најдат средства за нови учебници, кои ќе и приготвуат, на чии средства ќе се содржуат скопјите со македонски јазик? — Очигледно, једно комитетите и македонската интелегенција во Бугарија зафатат да се противат на тоото течеи'е, или, ако не му се противат, просто не го поддржуваат, јасно јет, оти од него немаат да останат ништо: фантазијите на неколцина македонци ќе бидат осмејани и поее ништо.

Така ли јет во сашчност? Да разгледаме до колку можат да бидат основани таквија предпологаи'а и сообразуи'а?

Прво ќе прегледаме прашаи'ето: во каков однос комитетите и македонската интелегенција ќе станат кон једно воо национално течеи'е среди македонците, кои барат не само политично, ами и национално и религиозно ослободуан'е на Македонија т. е. кон једно течеи'е, шчо прокламираат „Македонија за македонците“ против сите претенденти на Македонија, во истио број и против Бугарија и бугарите? Да си представиме, оти тоа воо течеи'е јет незважител'но. И во тој случај требит да се решит прашаи'ето за односот кон него. Ако воото течеи'е од гледиште на комитетите јет нешто опасно и нежел'но, то тоа требит да се искорнит ушче во самиот зафаток; ако тоа само по себе немаат почва, то требит да се предостаат само од себе да исчезнит; а ако јет полезно за Македонија, то ќе требит да се поддржит од ниф.

Прашаи'ето, дали воото течеи'е имат биднина или не, ќе се разгледит по долу, откаде ќе се видит. оти оно, ако се предостаат на само себе и се игнорират, ќе се развиват само, а не ќе опаг'ат. За тоа, имајки пред вид, оти воото течеи'е само от себе ќе

растит, требит да се разгледат прашаин'ето, али комитетите ке се борат со него, или пак ке го поддржуваат?

Прво се питат: дали комитетите, разсудуајќи логично, можат да објаат војна на ноото течеин'е? Можит да се допуштит, оти таква војна можит да се очекуат, зашто во комитетите имат членои, не само македонци, ами и бугари, и последните некој пат не ке се согласат со ноото течеин'е, оти со него ке се закопаат бугарцките интереси во Македонија; исто така имат и меѓу македонците, членои на комитетите, лица, кои ке расудуат така: сега на старост нвие не можиме да учиме нов јазик: бугарцки знајиме и бугарцки ке зборуваме, — нвие сме бугари.

Малу тоа. Мнозина, па и нај големiot дел од македонцката емиграција во Бугарија ке се противит на ноото течеин'е по чисто егоистични сообразуаин'а. Поеке од 5,000 души македонци имат на државна служба само во Софија. Не по малу имат кандидати на служба. Измеѓу таја македонцка интелегентна емиграција имат мнозина, или шчо имале, или имаат високи должности, пак и коиа сет претенденти и кандидати на ниф, во тој број и на министерцки портфеј'. Се знајит, оти сите твие господиновци имаат најгоре от сè своите лични интереси. За ниф интересите на Македонија сет једно стредство да добијат служба и да се одржат на неја. И интересите на Бугарија, не Господ знајит, шчо означават. Но за да се исполнат нивните егоистични планои за убаа служба, они сет готои да се покажат поеке бугари од самите бугари, да играат от себе рол'а на бугарцки повинисти, со неја да експлоатираат и бугарцкиот к'аз и интересите на Македонија, и на бугарцкиот народ, и европејцкото обшчествено мнение, со једен збор, да лажат, и на десно, и на лево, под вид да исполнуваат некаков патриотцки долг, а во сашчност да добијат служба, власт и популарност. Једно македонцката интелегентна емиграција

се состојат главно от таквија лица, шчо си имаат со-
 јединено својите интереси со Бугарија и се облизуваат
 околу бугарскиот кн'аз, кои шчо по кефот си клаат и
 сфа'ат министрите, и кои шчо можит да клаат за ми-
 нистри, не само луг'е, кои шчо имаат малу популар-
 ност стред бугарскиот народ, но и таквија, шчо не-
 маат сосим партија и сет „независими“ т. е. „и тука
 го клаваат и тамо го клаваат“, — једно имаме луг'е,
 шчо мисл'ат, оти главното достоинство на чокаа јет, не
 чесно да служит на својот народ, ами да итруат т. е.
 да лажит, и десно, и лево, — то природно јет, оти ноото
 течейн'е во развијан'ето на националното самосознајн'е
 на македонците не ке стретит поддржка во нашата
 емиграција во Бугарија.

Немат шчо да се зборит за учените македонци во
 Бугарија: твие једногласно ке речат, оти ноото течейн'е јет
 просто апсурд, оти никој пат немало македонска народност
 и сега ја немаат; оти македонците сет бугари и пр. Секој
 пат и на секаде јет бивало така и така ке бидит сега и
 кај нас. Учените, аристократијата, интелегенцијата и во-
 обще обшествените класои, кај шчо се имаат лични ин-
 тереси, стари традиции и предубејд'а се борат со ноите
 течейн'а, кај шчо се наог'ат истината и праината. Твие
 течейн'а се укоренуваат прво во долните класои и уопшче
 во луг'ето без предубејд'а, готови да се борат со твие
 предубејд'а во зашчита на ноите идеи, от осашествуајн-
 н'ето на кои ке зависит, не само нивната, но и стрек'ата на
 нивниот народ. За илустрација на одот и на резултатите на
 борбата меѓу стари и нои течейн'а, доста јет да си
 припадетиме борбата на русијанството со јазичеството,
 реформиран'ето на Русија от Петр Велики, возродуајн-
 н'ето на чехите, литовците, праописната реформа на
 Вук Караджич и пр.

Туку да остане излезот на борбата меѓу старото
 и ноо македонско национално течейн'е, да се задржиме

на прашаиѝето за односот на комитетите кон ноото течеиѝе. Јас по горе рекоф, оти по големииот дел от членоите на комитетите ќе бидат за борба со ноото течеиѝе. Но како ви се чинит, али таѝа борба ќе бидит победоносна за ниф? — Не. — Она само ним ќе им испонат гробот. Она ќе компрометират и бугарцката политика во Македониѝа. И ето зашчо.

До сега комитетите кажуваа на надворешниииот свет, оти они работат само за „Македониѝа за македонците“ и сет готов да дадат секакви гаранции да не станиит присоединуаиѝе на Македониѝа со Бугариѝа. Бугариѝа искажуат истата политика во македонцкото прашаиѝе. Комитетите вел’ат, оти се готвеше и стана обшчо македонцко востааиѝе от сите македонцки народности заѝедно, а не само од „бугарите“. А кога им кажуате: ѝедно востааиѝето ѝет обшчо от сите македонцки народности, то зашчо комитетот заседаат само во Бугариѝа, а не и во Србиѝа, Влашко и на друго место, тѝе одговараат така: от тоа, шчо комитетите заседаваат во Бугариѝа, грешно ѝет да се праит зак’учок, македонцките комитети да сет бугарцки; за македонцките комитети Бугариѝа не ѝет нишчо поеке од ѝедна држаа, шчо окажуат гостеприѝимство на македонците и им даат слободѝа да работат слободно до колку таѝа работа не наносит вреда на држаата; т. е. Бугариѝа во македонцкото востааиѝе играт само рол’ата на Каравлашко во бугарцкото востааиѝе. Бугариѝа кажуаше истото. Европеѝците, се разбираат, не веруваа на тоа. Ами сега, колку лажовни ќе излезат тѝа увереѝи’а и на македонцките комитети и на Бугариѝа, ако и ѝедните и друзите, от пасивен однос кон ѝедно ноо течеиѝе, шчо барат „Македониѝа за македонците“ а не за бугарите, или од иронизируаиѝе со него, стапнит во борба со него? Таѝа борба ќе свалит маската и од ѝедните и од другата и ќе востаноиѝт сим-

нагиите на европејцкото общество и европејците прателства во полза на ноото течеи'е и против лажливците. А без Европа и Русија, ни комитетите, ни Бугарија, не можат ни на јота да изменат судбините на Македонија.

А једно јет така, комитетите од ироничен и пасивен однос кон ноото течеи'е ке требаат непосредствено да преминат до негоото поддржуаи'е. Ето го одоорот на прашаи'ето, какво можат да бидат односот на комитетите кон ноото течеи'е?

Сега да поминеме до другото прашаи'е: от каде ноото течеи'е ке зимат сила, ако македонцката интелигенција и комитетите во Бугарија зафатат борба со него? Со што располагаат оно?

За одоор на тоа прашаи'е требаат во неколку рески да се одбележит рол'ата на Србија во македонцкото национално возродуаи'е. Да пренебрегуат чоек со доложеи'ето, што го имат земено Србија во македонцкото прашаи'е и со нејната рол'а во македонцкото национално возродуаи'е јет лесномислено. Даже можат да се речит, Србија да изигра во нај поата историја на Македонија по голема рол'а од Бугарија. Кога Бугарија со шум сакаше да реши македонцкото прашаи'е, водена за носот од македонцката емиграција, Србија тие, со голем успеф работе во Македонија на полно согласно со србцката погоорка: „тиха вода брег рони“. Беше време, кога ролите на тие две држави беа обратни т. е. Србија шумеше а Бугарија работеше.

Да бидеме по јасни.

До српско-бугарцката војна во 1885 г. бугарите тие работеа во Македонија. Сливница им покажа на србите, оти ако једна Бугарија со Источна Румелија можат да покажат на Србија једна Сливничка поразија, то сојединената Бугарија, заједно со присојединената до неја Македонија во бидно време' можат и со-

сем да победит и поробит Србија. Сливница натера Србија да зафатит една нова борба со Бугарија за Македонија. Најнапред таа борба беше на книга: србите докажуваа со громки и плитки фрази, оти они имаат поголемо право на Македонија од бугарите. Оттоа поминаа пак на громка, но безрезултатна пропаганда во Македонија: наобек'аа на македонци, млади ученици, отбугарци и грчки сколии златни гори за во Србија. Патриотичното пропагандно другарство „Св. Сава“ од 1888 година отвори пансион за своите ученици стипендијати. Во 1889 година бројот на стипендијатите на тоа другарство се уголеми, за да се умалит неколку месеци: во ноември месец на таа година околу 40 души ученици македонци, едни тајно, друзи јавно и демонстративно, поминаа од Белград во Софија, за тамо да се учат (се разбираат со бугарски пари). Тој неуспех не обескуражи одважните срби: другарството „Св. Сава“ отвори патриотична подписка во Србија за постројување на ново зданије на другарство за пансион и за своја пропагандна школа. Во 1890 год. се издигна големо триакутно зданије, во кое од јануари 1891 год. се отвори пропагандната „Богословско-учител'ска школа“, за да се затворит по половина година. Но за тоа Светосавското другарство за таа половина година направи доста шум: во неа осим науките имаше и воена гимнастика и маршеви на учениците со музика по Белград и неговите околини и патување на летото по Србија, каде се произнесуваа громки тостови. Со тоа се сврши шумот во Србија, и србите зафатија да работат тиво и упорно: пропагандата помина од патриотското другарство во рацете на министерството на надворешните работи. Министерството првво ѝ праќаше своите стипендијати во србските провинцијални градишта, за да се учат, а после ѝ собираше во Белград во специјални или великата школа.

Работеи'ето на србите не остана без резултати при решааи'ето на македонцкото прашаи'е. Србите со своите сколиви во Македонија успеа да создадат во европејцкото и руско општествено миеи'е ил'узија, да имат срби во Македонија. Едно подобна ил'узија поминуат пред праител'ствата на Великите Сили за факт, то јасно јет, оти при решеи'ето на македонцкото прашаи'е требит да се имаат пред очи и бараи'ата на србцкото праител'ство. Следствено, Србија при таја борба достигна поеке од Бугарија, која со шумот, шчо подигна, остана со загуби, а не со добит. Ако да не се јавеше ноото течеи'е во развитието на националното самосознааи'е мег'у македонците, које не приравнит загубите на Србија со загубите на Бугарија, то можит положно да се тврдит, оти од востаи'ето бугарцките интереси во Македонија само пострадаа, а србцките само се уголемиа.

Но србцката пропаганда осем ил'узијата за србцка народност во Македонија и побржуаи'ето да се решит македонцкото прашаи'е во полза на бугарите, имат и други резултати.

Во зафатокот на нивната пропаганда, србите и не мислеа да ѝ праат македонците срби; тие сакаа просто да сосадаат во Македонија, редом со бугарцките, и србцки интереси, така, да во време решеи'ето на македонцкото прашаи'е, да добијат колку се можит по голем дел од веја. Таја цел'а се достигаше, једно со изјавуаи'е историцки и други праа и сообразуаи'а, а друго и главно со инакво постааи'е прашаи'ето за народноста на македонцките словени. Последните можеа да се истаат, или како нешто стредно мег'у србите и бугарите т. е. ни срби, ни бугари, а просто македонци или македонцки словени, или како срби. Првата теорија имаше по малу последуачи и беше предназначена за пред европејцкото општествено миеи'е. Но на таја теорија беше затворен входот во Македонија, како и во сите тие

средини, откаде излизаа пропагандистите. Таа теорија беше опасна за србските интереси во Македонија, зашто ќе повлечеше по себе согласието на Србија да се образуат одделна македонска држаа и со тоа Србија не ќе добиеше ни еден дел од неја. Втората теорија, т. е. сите македонски словени сеп-исто таквије срби, како и бошњациите, црногорците и пр., се укорени во Србија. Со тоа србите лажеа, не само европејцкото општествено мислење и македонците, но и сами себе: твие зафатива да пропагандираат истата идеја и сред србите со помоќта на школи и книги. Последните беа и сеп сите тенденциозни во прашањето за народноста на македонците. Изјавите на европејцкото општествено мислење за србски интереси донесе своите плодови. Изјавите на самиот србски народ пак не ѝет без резултатно: во случај на војна за Македонија со кого и да ѝет, србите, како еден, сите ќе се наврлат на непријателот, — србската војска со нај силно патриотско осекание ќе се биеат за Македонија.

Србските усилја, да се прегледат од научно гледиште македонското прашање, се увенчаа со успеф. Бугарите можат да се утешаваат да ѝет прашањето за народноста на македонците решено во нивна полза. Они можат да му турат нему крст. Но не го праат тоа дружите учени. Сега веќе имаат представители од науката, како проф. проф. И. А. Бодуен-де-Куртене, П. А. Лавров и В. Јагич, кои гледаат на македонските наречива, како на одделен представител на словенската фамилија од јазици. Тоа прегледавање и такво решење ѝет србска научна победа.

Србите направива преврат и во понятијата и стремежите на македонците, преврат вистина не и во нивна полза, но уште по малу во бугарска. Они сакаат да ѝ напраат македонците срби, забранувајќи да се обраќаат пропагандата со ниф инак, осем како со „праи“ и

„чисти“ срби. Тоа не стана. Македонците зафатива да се задолбочуваат во прашаињето за нивната народност и интереси, и дојдоа до заклучок, да не септ они, ни срби, ни бугари; да немаат за нив, ни бугарци, ни србци, ни грчки интереси, а да имаат само македонци. Србите не достигнаа крајниот предел на нивните стремени, но достигнаа таков предел, од кој што вистина не можат да се одит контакта, но кој што можат да успорат по умерените елементи во србското общество и народ.

Одот на србското влијаније во развијанијето на народното самосознааније у македонците и неговите резултати се представуваат во тој вид:

Во 1889 год. во Белград во пансионо на Св. Савцкото Другарство на Космаицка улица имаше околу 50—60 души млади македонци. Меѓу нив немаше „старо-србијанци“, а сите беа само од Македонија и по нивното образување, до идејното нивно во Србија, во бугарски или грчки школи, се делеа на: „бугараши“ и „гркомани“. Меѓу нив „србомани“ немаше.

Старите „бугараши“ заједно со неопристигнатите тајна година и со некои „гркомани“, на број околу 30—40 души, једни тајно, друзи јавно и демонстративно, заминаа во Бугарија. Тие млади македонци, воспитани во Србија во народен, т. е. во дух да лубат најнапред својата татковина и својот народ, па после човечеството, заминааки во страната, кај што немаат национално самознааније, а на место него полон индиферентизам кон народните интереси, внесоа во неја нова струја од национално воодушевеније и работеније за ослободувањето на Македонија. Они составија во Бугарија основата на работенијето во полза на Македонија.

„Гркоманите“ во Белград од година на година се уголемуваа со нови „гркомани“ и „бугаромани“, но и једните и друзите натре во Србија мачно се преобр-

нуваа во „србомани“. „Србомани“ се чинеа они само со заминувањето во Македонија како србски чиновници и органи на србската пропаганда. „Србомани“ македонци имаше само за надворешниот свет и за другите пропаганди во Македонија. Органите на србската пропаганда во душата си никој пат не се осек'аа како „срби“ или „србомани“, особено првите 10 години и ако имаат они живејано во Србија.

Живејното на млади македонци во Србија секој пат имаше многу арно влијање на интересите на Македонија. Тука они се заинтересуваа со прашањето за нивната народност, со србските филологицки и историцки аргументи за народноста нивна, со србскиот патриотизм и со крајното негоо изражување во вид на шовинизм или слепо предпочитување на својето пред чуждото, со причините на србскиот шовинизм, со ролата на Србија во сегашно и бидно време во македонското прашање и со многу други важни и интересни прашања.

Искусственоста на создавање србски интереси во Македонија беше јасна за сите. Но исто така македонците создаваат да јет Србија држаа, шчо располагаат со војска, дипломатија, једен народ и једна интелегенција, кои шчо ќе зашчитуваат србските интереси во Македонија со примерна преданост и крајен фанатизм.

Борбата со србските интереси во Македонија јет непосил'на, не само за македонците, кои шчо не располагаат со држаа и државен буџет, војска, дипломатија и пр., но и за слободна Бугарија. Затоа македонците во Србија се одрекоа од једна јавна борба со србите, но со тоа они не се откажаа од интересите на нивната таткоина.

Од избегување на првата група македонци ученици во 1889 година, за кои напоменаф, сé до

1895/6 уч. г. избегуваа, кои по мали групи от 5—10 души, кои одделно от по 1—2. Но по големиот дел македонци остануваа во Србија и бараа пат, како ќе се можат да се работат во полза на Македонија без да се влегуат во отворен конфликт со србите.

За да се изработат една таква програма, македонците ученици во Белград во 1893/4 уч. г., во време на инспекторството над нив на директорот на III гимназија Гуро Милијашевич, решија да состават македонско другарство во Белград. Целта на другарството беше, неговите членови да се запознајат и да си изработат една програма, која ќе се осамичествуваат во Македонија татно от србската пропаганда. Главната целта на другарството беше изучавањето на Македонија во етнографски, географски, филозофски и историјски однос.

Се разбират, оти от тоа другарство не излезе ништо, зашто србите не доверуваа на македонците и зафатаја да праќаат во него „старо-србијанци“, црногорци, боснијци, ерцеговинци и пр. Особено тоа недоверие и наплив од срби во македонското другарство настапи на II година негоо самичествувајќи при инспекторот, гимназијскиот проф. Јуришич. Но со растуравањето на другарството не се изменија чувствата и стремите на македонците во Србија. Они зафатаја да следат револуционата организација, создадена од македонци со бугарско-србско образување, као и односот на србите кон неа. Они си дадоа отчет од работата на Србија во македонското прашање до сега и за однапред, затоа и ним принадлежат честта да сеп создавачи на националниот сепаратизам сред македонците. Они сеп и главните негови последувачи. Меѓу ним имат луѓе со висок патриотизам и со здраво разбирање на националните македонски интереси.

Тие македонци и дадоа израз на своите убедиња за македонското прашање со издавањето во Белград

во 1902 год. војната „Балкански Гласник“. Издааието на таа воина не можеше да се аресит на србките шовинисти, за тоа србките војни подигаа шум против издааието на „Балкански Гласник“, обвинуаќи негоиот редактор во сочувство на македонците комитети, во резултат на кои тој беше претеран от Србија.

Таквије сет резултатите на србката пропаганда меѓу нејните воспитаници и органи, родом од Македонија. Во прашаието за народноста на македонците србите пред македонците се придржуваа до втората од упоменатите две теории, т. е. да сет македонците срби, и токмо со тоа у нив се добија противни резултати. Србите сакаа да напраат македонците да служат на србките интереси, т. е. сами да се мислат, и на своите сонародници да им велат, да сет срби. Но на место тоа македонците зафатија да гледаат на себе како на македонци со свои одделни цели, и сакаа, не да служат како орадија за србски цели, но да употребат србката политика како средство за достижеието на чисто македонски цели.

Ни еден србски воспитаник, особено, ако тој имат живеано во Србија, не само не веруат на србите, да ет он србин, но и мрзат за нивниот шовинизм, и и лажит, за да си достигнит само цел'ата, да добиет образуаието. По свршуаието на учеието, можит да бидит и чиновник на пропагандата, но при тоа тој и мрзит, и проклинат судбата си за тоа, шчо ет орадије на една пропаганда, која си имат свои цели, совршено противни на интересите на негоата таткоина — Македонија.

Таков македонец, обично до постауаието во србска сколија, ет бил и во бугарска, или грска, или и во едната, и во другата. Тој си припаметуат, како во едната сколија го уверавале, да ет он грк, во другата — да ет бугарин, а тука — да ет србин. За него ет прашаието, каде ет истината, зашто сите имаат свои ар-

гументи. Протиположните аргументации не даваат можност да се наит, која ѝет нај праата, и за тоа македонецот решаат да сет сите ложни и да имат само една неопровргната истина: македонците словени сет македонци и словени, следствено требит секој македонец да чуат интересите на својата татковина и на својот народ, а не интересите на пропагандите.

Да покажине и на друг тип македонец со србско образуаи'е. Он можит се броит бугарин, и по проживуаи'ето во Србија 4—5 год. Откако сврши тој своето образуаи'е во Србија, каде тој требит да одит: во Бугарија или Македонија? И во једната, и во другата шчо ќе праит? Бугарија и екзархијата во Македонија имаат чиновници поеке от колку им сет нужни. Пак и да имат место, то него не ќе му го даат на једен, шчо свршил во Србија, ами на једен свој кандидат. Да допущиме ушче и тоа, да он добвиат бугарцка служба. Но ќе се чувствуват ли он на местото му? — Не. Тој за време на поминатите негои години во Србија се наог'ал под влијаи'е на цел ред прилики, шчо отсатствуваат во Бугарија, и за тоа негоото мировозреи'е се разликуат од мировозреи'ето на твие, шчо се образуваа само во Бугарија и ѝет слободно от цел ред предземени мисли и предрасудоци. Нај малу во поата обшчествена средина тој ќе се осек'ат не на својето место.

И така Србија, со својето набркуаи'е во македонцкото прашаи'е, напраи грамаден успеф и требит да си го признаине да ѝет тој, не толку во нејна, колку во наша полза. Она отвори сколии, кладе консулства, ракоположи Фирмил'ана и со се тоа даде нов праец на нашето прашаи'е. Она создаде во европејцкото обшчествено мнeи'е и во самата Србија ил'узија да имат срби во Македонија и таја ил'узија минуат во очите на европејците за факт. Она застаи, да се прегледат од ноо прашаи'ето за народноста на македонците, и да се решит, ни во полза

на бугарите, ни во полза на србите, а во полза на одделна македонска народност. Она воспита цело поколење македонци, кои имаа, имаат и ќе имаат најрешително значење во војната историја на Македонија. Србските воспитаници играат важна рола во македонското прашање без да се обраќаат внимавање на тоа, али они работат под бугарска, србска или македонска фирма, као и без разлика, али сепак они во морален однос луѓе високи или не. Србски воспитаници имаат от сите тие категории, и во сите нив се покажуваат србското влијание благотно за Македонија. Србските воспитаници, што работат под бугарска фирма, создаваат и поткрепуваат македонската револуција; на нив се должи и политическиот сепаратизам. Националниот сепаратизам се должи на србски воспитаници идеалисти, што работат под србска маска, а во душата своја се признаваат за македонци; србските воспитаници, со својето образување во Србија, се образуваат во национален дух, наместо во национален индиферентизам во Бугарија, и ако некој од нив сепак не престана да се велат бугари, но меѓу нив и македонците со чисто бугарско образување и самите бугари се отвори една голема пропаст: они со својето образување станаа на средината меѓу бугарите и србите, т. е., велеќи се по традиција бугари, они престанаа во душата своја да сепак такви: они станаа македонци. Најпосле најдолните, најотчајаните органи на србската пропаганда, родом македонци, пак сепак полезни за Македонија: од нив се образуваат клас од недоолни со србската пропаганда, за кои што немаат пат кон бугарите; они ќе уголемуваат класот од националните сепаратисти.

Значит, ако ние се лажиме во претположењето, оти националниот сепаратизам ќе биде поддржан од комитетите, организацијата и македонската интелегентна колонија во Бугарија, то, и во таков случај, доста е една

силна србцка пропаганда во Македонија, за да земат националниот сепаратизм нај големи размери.

Но постојат теченија стрек'ат и ќе стретат арен пријем уште во зафатокот негов и во нај арната, нај интелегентната и непроданата македонска интелигенција, како што и јет резултат на умственото и нравствено развијаи'е на последната. Имат, и ќе се најдат, мнозина интелегентни македонци, кои што сеп готви да дадат животта своја за интересите на својата таткоина и својот народ, кои ќе се запитаат: што јет по важно за нас македонците: общечугарцките, общесрбцките, общегрцките или македонцките интереси? И ќе одгоорат, да сеп интересите на таткоината секоаш по горе од интересите общепародни, и да сеп последните само средство за првите, а не наопаку. Мала набл'удателност требит, за да се убедит чоек во таја истина. Нај напред се знаит от секого, оти ние милуаме нашата таткоина Македонија и нашиот народ, зашто катаден ѝ видиме и ѝ изучуаме со своите органи на чувствата. Во неја и стред него сме изл'упени. Од детинство сѐ, што јет мило нам и нам ни јет мило; сѐ, со што се радуваат они, и ние се радуаме; они плакаат и ние плакаме; они се смејат и ние се смејеме. Обшчата радост и жалост, обшчите предаи'а и обичаи не праат сите нас једно цело, — једен народ. Но једно поминиме границите на Македонија, или на југ, или на северо-исток, или на север, т. е. во Грција, Бугарија, Србија, наједнаш ќе осетиме, оти дујет на нас веќе друг ветар; ќе осетиме да сме ние тамо само неканени гости, и оти, ако сакаат тамо да ни се покажат браја'а, но тоа го праат, за да не ограбат нас и да не експлуатираат. Грците, бугарите, србите, сите заједно не уверуваат нас, да ние сите сме само од нивната народност, и оти нашето спасеи'е јет само во сојединеи'ето на цела Македонија, или барем на једен голем дел од неја, кон нивната држаа. Секој

од нас ќе забележат, оти тие луге, за кои ние знаејме само от книга, и и знаејме како луге, шчо сакаат да ни помогат да се ослободиме, ни се покажуваат нам за пријатели и сонародници и ни се присторјуваат за наши покровители, не зато, шчо сме ние грци или бугари, или срби, не зашчо се грижат за некакви обшченародни интереси, во кои флизаат и нашите, не зашчо сакаат да ни помогат и да не избаат нас, а само со чисто егоистични цели, т. е. они експлуатираат со тоа, шчо се велиме ние со нивните народни имиња, и сакаат, на основа на сашествувањето на тие народни имиња во таткоината ни, да уголемат својата таткоина, да обезбечат своите интереси со завладувањето, ако не на цела Македонија, то барем на голем дел од неја. Не ни покажуат ли тоа, оти малите држави, па и секоја една страна, со преследувањето обшченародни цели, преследуат не хуманни цели: ослободувањето на поробените, а чисто материјални и егоистични, т. е. уголемувањето нивно за нејн интерес, без да се гледат, али ќе настапат подобрување во судбата на Македонија, или не. Значит местните интереси се јауваат главни, а обшченародните второстепени; првите сет целја, вторите — средство. Имињата: бугарин, србин, грк во Македонија сет средство на малите држави да не заработат нас. Ако и ние милуваме нашата таткоина и сами себе, то и ние требаат да претпочитаеме нашите местни македонски интереси пред обшчебугарските, обшчесрбските, обшчегрцките. Ние требаат да создадиме такво положјење, да немаат во Македонија, ни бугарски, ни србски, ни грчки интереси, зашчо тамо немаат бугари, срби и грци, а имат само македонци от словенски происход и некоји друзи македонски народности. Нашите интереси требаат да си и изучиме и да си и зашчитуваме сами, а не да и дааеме во туги и раци, за да експлуатираат со ниф малите балкански државици.

После, националниот сепаратизм ќе имат место и у л'уг'е, шчо гледаат од практично гледиште на работите, без да се занимаваат многу со теоријата за народноста ни. Така, они ќе расудуваат: ако једна Канада можит да се срдит на Англија за тоа, шчо последната, за да си бидит во арни односи со Сев.-Американцките Сојединени Држаи, пожртвувала ним интересите на Канада, и последната сега сакаат да се ослободит од Англија и сама да си бранит својите државни интереси, зашчо по арно си ѝ разбирала; — то зашчо Македонија да се не срдит на Бугарија за тоа, шчо она не можит да бранит македонците интереси, ами само експлуатират со ниџ, и зашчо Македонија да не речит: јас проливав крв од моји синои, пека бранат мојите интереси они сами, а не твој Начович, Цоков, Станчев и С-је.

Исто така, мнозина ќе забележат, оти малите држаи се односуваат со таквоа недоверувај'е кон рој'ата на Бугарија во Македонија, као шчо се односуваа Големите Сили кон рој'ата на Русија во бугарцкото ослободувај'е. Последните се бојеа од једна „С-Стефанцка Бугарија“, зашчо мислеа, оти Русија ќе си ја присвојит. Исто така, малите држаи мисл'ат сега, оти Бугарија сакаат да се ослободит Македонија, за да си ја присвојит. Но кога видоа западните држаи, оти сет излажани и оти Бугарија рој'ат таквије л'уг'е, као покојнијот Стамболов и живијот Свирчо, се успокојива и зедоа да праат против вол'ата на Русија тоа, шчо сами расипаа во Берлин. Не ќе се најдат ли и кај нас л'уг'е, кои ќе разберат, оти доверјето на малите држаи кон нашата таткоина ќе зависит од наши Стамболовци и Свирчовци, но кои ќе видат опасноста за нашите национални интереси, не во Русија, ами во Бугарија? Поеке јет од за верувај'е, оти ќе се најдат и таквије. И твие ќе бидат крајните сепаратисти.

Нај после мнозина ќе забележат, оти нај големата нестрек'а наша се криет во тоа, шчо немаат у нас местен македончки патриотизм. Да беше у нас тој, није, кај и да сме, ќе мислефме и ќе работефме само за Македонија. А сега једни од нас гледаат на себе како на бугари, и сојединуваат нашите интереси со бугарцките и на место да изучуваат Македонија во секаков однос, на место да изучуваат историјата на Македонија во сите времиња, изучуваат бугарцките интереси и бугарцката историја, и често пати тие периоди од неја, шчо немаат никаков однос кон Македонија. Така н. пр. г. Баласчев, ориг'анец родом, на место да се занимаат специјално со историјата и интересите на Македонија, ми изучуат бугарцките интереси и „вешчествената култура на бугарцкото ханство“, нешто, које имат за Македонија истио значај, као и историјата на Абисинија до покрстуајето на абисинците. Друзи од нас сет во Грција и изучуваат грцките интереси и историја. Друг ориг'анец, Димица, се подвизаат во Грција и за него имат значејне историјата на Македонија само до нејното завојувајне од римјаните. Друзи македонци во Србија се чинат србцки патриоти и работат, на место за Македонија, за србцките интереси. Така једен богат кожарчки тргоец по име Коста Шуменкович по смртта своја пожртвува за србцките скопија 500,000 франкон. Такви печални резултати, од врзуајето на нашите интереси со туг'ите, доста сет, за да се убедат мнозина, да јет нашето спасејне само во националниот и религиозен сепаратизм.

Во л'уг'е со таквија убедејне, као и во сите недоолни от пропагандите македонци ќе бидат првочачално силата на ноото течејне. Но така ќе бидат само во зафатово. Бројот на приврженците јавни и тајни ќе растат, не по дни, а по часои. Важно јет то, шчо, до кога ќе имат во Македонија бугарцка пропаганда, ќе имат и србцка. И двете

пропаганди се држат само со бугарски и српски пари. Недоолните од втората до востаин'ето беа поеке. По востаин'ето бројот на недоолните од јобите пропаганди ќе се израмнит со увеличааин'ето на недоолните од бугарската пропаганда. Но и да не бидат тоа, једна српска пропаганда јет доста да создаит превосходна почва на ноото течеин'е. Сите македонци от српската пропаганда ќе бидат на страната на ноото течеин'е: органите на пропагандата ќе сочувствуваат тајно, а не платените срби ќе исповедуваат својата македонска народност јавно.

Напоследок и мнозина македонци словени со грчко образуаине ќе се признаат за словени. Сега таие не го праат тоа, оти требит да се вел'ат бугари, а името бугарин у грците се стаит многу долу. После, сите од македонците сет готови да напраат отстапки от своја страна за објединуаин'е во једно национално цело, но ни једен от последуачите на трите национални пропаганди немаат да изменит на својата пропаганда, за да капитулират пред друга. Националното објединуаин'е на македонците можит да станит само со компромис меѓу ниф, а не со капитулираин'е на једните пред другите. А тој компромис и јет ноото национално македонско течеин'е.

Оттука јет јасно, оти, ако ноото течеин'е и не добијет некаква поддршка од многобројната интелегентна македонска колонија во Бугарија, пак ќе се развиат, само ќе се развиат веќе како течеин'е напраено специјално против бугарските интереси во Македонија. При големото развитие на ноото течеин'е и при силниот отпор од Бугарија, можит да се очекуат за него поддршка от страна на Србија. Колку и да се покажуат оно не арно и опасно за Србија, сè оно не протиоречит на српските интереси. За Србија јет важно, Македонија, ако не бидит српска, да не бидит и бугарска. Једнаш

се виде, оти она никој пат немаат да бидат србцка, србите ќе можат да се одвртат од своите утврдувања, да сèт македонците срби, и ќе ѝ признаат за одделно словенско племе, еднакво блиско до србите и бугарите.

И така, македонското национално возродување ет настапен историцки процес, што имат под себе јака почва и голема биднина. Оно се дожит главно на конкуренцијата меѓу Бугарија и Србија во македонското прашање. Како преодни стапни кон полното одделување на македонските интереси од бугарските и србските, т. е. кон националниот сепаратизм, служат политическите револуциони организации и политическиот сепаратизм, пропагандиран од нив. Као главен извор за уголемувањето на бројот на националните сепаратисти ќе служат уголемувањето на конкуренцијата меѓу бугарската и србцка пропаганда во Македонија и бројот од лица недоољни от твие пропаганди. Националниот сепаратизм ќе се уголеми исто и од лица, што сознаваат сета вредност од националните и верцки пропаганди, кои под вид да бранат нашите интереси, безбожно експлуатираат со нив, и кои што ќе се решат на борба за националното објединување на македонците со сите твие пропаганди. Борбата со него ет опасна, не за него, а за неговите противници. От таја борба он ќе излезит победник, уште поеке, што реформите во Македонија, ќе дадат на неја возможност да се ослободит от тугите влијања, и да пренесит центрот на возродувањето натре во неја.

Состауала, состауат и можит ли Македонија да
состауат от себе одделна етнографска
и политична јединица?

Во трите горе изложени статии јас разгледаф нај
важните за мене, па ми се чинит, и за сите искрени
патриоти прашаи'а. Мисл'ам, оти читачот без комен-
тарии ќе разбирит, шчо сакаф во ниф јас да речам.

Но сѐ, шчо рекоф јас во ниф ќе си останит без
убав фундамент, ако не се разледат некои теоријски
прашаи'а, от праил'ното постаи'е на кои ќе зависит
успешт во нашето обично работеи'е во полза на на-
шата татковина и нашиот народ.

Мнозина ќе се запитаат: за каков национален
сепаратизм овде се гоорит? не се мислит ли да се
создаат сега ноа македонска народност? Но тоа нешчо
јет искусвено и као такво ќе траит ден до пладне.
Ами каква ноа т. е. македонска народност, кога ниве,
нашите татковци, делои и предои се велеле бугари?
Али македонците во нивната историја пролауале некаква
обшча работа политична и дуовна? Како се односуале
они кон друзите народности балкански и обратно?

Во таја статииа јас ќе се постарам да одгоорам
на твја и много друзи подобни прашаи'а, и со тоа по
мојата сила да разјаснам научните основи на нацио-
налниот сепаратизм, као и да покажам на неправил-
носта на твие возразуаи'а, кои се стаат од неговите
противници, кои со тоа сакаат да компромитараат него,
као нешчо искусвено.

Једно от првите прашаи'а, шчо ќе постаат про-
тивниците на националното обединуаи'е и возродуаи'е
на македонците ќе бидит: каква македонска словенска
народност? Никога немало македонска народност, ќе

речат тие, па и сега је немат. Во Македонија секога јет имало, па и сега имаат две словенски народности: бугари и срби. Значит некакво македонско словенско национално возродуај'е јет просто празна работа на неколку фантазери, кои при тоа немаат никакво по-н'атије за јужно-словенската историја.

Македонија, после ќе речат нашите противници, не предстауат ни географско, ни етнографско, ни историјско цело. Она не јет никак повлијала на судбите на соседните народи, а јет била арена на политична и културна борба меѓу различни балкански народности. Истите расудуај'а за нашата таткоина, можит, ќе чујиме и од некои од нашите сонародници — македонски словени, шчо се викаат бугари, кога ќе се исцрпат сите друзи стредства за борба со македонското национално објединуај'е. Во Македонија немаат јазик, ами имаат много наричија различни меѓу себе, но сите стродни со бугарските наричија и со ниф состауваат једно цело — бугарскиот јазик. Друзи од македонците наричија сет по блиски до србскиот јазик, ќе продолжат својите возразуај'а нашите противници.

Болко и да сет осноател'ни сите приведени возразуај'а на нашите противници против обшноста на македонците 'словени и принадлежноста нивна кон једно самостојно словенско цело, па ми се чинит, да можат да им се напраат и не по малечки контра-возразуај'а, от кои ќе се видит, да националното самосознај'е и возродуај'е на македонските словени јет нешто многу обично и разбирливо.

* * *

На првото забележуај'е на нашите противници, оти никога немало македонска словенска народност, можит много просто да им се одгоорит: шчо немало по напред, можит да се сторит по доцкан, стига да се имаат различни историјски прилики со своја оддел'ни барај'а.

Некога сите индо-европејци составале еден народ со еден јазик, што востановуваат сега лингвистите от срамнуајн'е на старите и нови индо-европејски јазици. Но исчезнаа тиа историјски прилики, при кои индо-европејците се разбираа по меѓу ниф и настајиа дружи историјски прилики, при кои се зафати цепен'ето на јазико, на общото национално самосознаајн'е, со обшчи јазик, веруајн'а, к'уди, предаајн'а и пр. Но тоа делејн'е пак беше на големи делови, или народни групи, како напр.: индо-иранцка или аријцка, германцко-словенцко-литовцка и пр. Тиа групи со стечен'ето на по додните историјски прилики се подразделиа на јазични фамилии, како: индијцката, иранцката или персијцката, арменцката, грцката, трако-илирцката, италијцката, келтцката, германцката, словенцката и балтијцката или литовцката. Словенцката, приближно од околу родејн'ето на И. Хр., се раздели прво: на источно-словенцка или руска, на западно-словенцка и на јужно-словенцка група. И само от последната се оддели бугарцкиот словенцки народ, со името бугари, наврзано на бугарцките словени од несловенцките бугари.

Ако сега нашите противници допуштаат образуајн'ето на по мали етнографски целини од по голема, као последица на историјска необходимост, и ако они досега гледале на македонците како на бугари, то зашто сега они не можат и не сакаат до допушчат образуајн'ето от таиа голема етнографска целина, што је велеле сите, па и они, бугарски народ, две по малечки целини: бугарска и македонска? А сегашните историјски прилики тоа го сакаат, како што сакале некоаш образуајн'ето на бугарцкиот, србско-хрватцкиот и словенцкиот народи од јужнословените, или пол'цкиот, чешко-словачкиот и луличко-србскиот от западно-словенцката група.

Сформируајн'ето на македонците во оддел'на словенска народност јет нај обичен историјски процес,

подобен на процесот на образувањето на бугарскиот и србско-хрватскиот народ од некогашните јужни словени.

Да срамниме тие два процеса.

Једни историци и филолози тврдат, оти јужните словени, уште до дојдувањето нивно на Балканскио полуостров, се разликуале по мегу себе, т. е. составале два одделни народи: словени (бугари и словинци) и србо-хрвати. Така тврдиа Копитар, Миклошич и Шафарик. Други историци, особено лингвисти (јазикознајци) тврдат, оти сите јужни словени, во време на својето преселување на Балканскио полуостров, зборуале на разни дијалекти (наречја) од једен јазик, и сите се велеле со једно обично име: словени. Словени се велеле и србо-хрватите. Имињата: срби и хрвати се носле од малечки јужно-словенски групи и биле племенни, а се сториле народни само, кога нивните носители, т. е. племињата срби и хрвати, образувале големи држаи. Сите словени, подајници на србската држаа, се велеле на место словени — срби, а на хрватската држаа — хрвати. Така учит проф. Јагич, а заједно со него и неговите ученици. Тој и на сегашните јужно-словенски јазици не гледат, како на три целини, точно разграничени, а како на верига дробни наречја, кои шчо се сливаат једно во друго, како шчо влизаат колцата во веригата, од једна страна во једното саседно, а од друга — во другото саседно колце.

Ако се довериме на првата теорија, т. е. бугарите и србо-хрватите да се преселиа на Балканскио полуостров како готови одделни целини, то се питат, до каде се простираа тие народности во време на преселеињето, и дали сите дојдени бугарски словени останаа и досега таквије или некој дел од ниф се посрби? и дали сите дојдени србо-хрвати останаа као такви, или дел и од ниф се побугари? При допушкаињето, да се доселиа готов јужно-словенските народности на Балканскиот полуостров, совршено неосветено остаат прашаињето за границите

меѓу бугарите и србите, особено прашаињето, со какво населенијето беа заселени средно-вековните: Морав, Кучео и Браничео, или, со друзи зборови, денешната краљина Србија? За нив велат Шафарик, на основаињето на византинските историци, особено Константин Порфирородни, да беа они заселени со бугарски словени, што би доа по-србени во XIII и XIV в. в. Ако се допушчат за верна таа теорија, ќе бидат јасно, оти еден народ не секога можат да устојат против натискот од туг'и саседни народи, а губи еден свој дел во корист на по силниот сасед, и друго, од неја се видат, оти народите можат да се состават од два блиски народи, слиени во едно, као последица на историјцата неопходност.

Што имат бидено во средните векови, зашто да не можат да бидат и сега? Бугарскиот народ јет изгубил гогоо цела денешна Србија во корист на србите, и се примирил со мисл'ата за таја загуба, и не бројејќи ја за таква. Зашто он не можат да се примират и со мисл'ата за загубаињето на Македонија, кога тоа загубаињето јет исто таква неминуана неопходност, како што беше неминуана неопходност и загубаињето на Србија? Историјцките прилики неминуано водеа до изгубаињето на Србија за Бугарија во корист на Неманичите и на србството, прво во политичен, а после и во национален однос; а историјцките прилики, создадени од Берлинскиот трактат, напраја, Македонија да бидат загубена за бугарите, прво во политичен однос, а после и во национален.

Уште една паралел' со историјата на Србија: да беше Србија недоол'на од својата судба во држаата на Неманичите, она ќе праеше опит да се ослободат и да им противстојат нив со стремеињето да се присоединат до Бугарија; но опитот ќе беше напраен и ќе доведеше до желаните резултати само, ако дозвол'уваа историјцките прилики; по последните не дозволија тоа, и Србија се примират со приликите и биде загубена за бугарите.

Истото ѝ ет и ќе бидит и со Македонија. Македонија направи опит најнапред да се ослободит од Турците, но за сожалувајќи излезе опитот неуспешен. Можит по ослободувајќи тоа ќе се мисле и за соједувајќи со Бугарија. Но таа година ни покажа, оти историјките прилики никој пат не ќе дозволат да се сојединит цела Македонија со Бугарија; сега за македонците и бугарите, остаат едно од двете: или делеи'е на Македонија меѓу Балканските држави и со тоа изгубувајќи за бугарите и македонците $\frac{2}{3}$ од Македонија, или полно пресечувајќи врските со бугарите и поставајќи на македонците прашаи'е на совршено неутрална, чисто македонска основа. Кога така го постаат необходимоста прашаи'ето, то јасно ѝ ет, оти секој пат и от секого ќе бидит предпочтено второто. И вистина, зар ќе се решат еден искрен патриот македонец да пожртвуат: Костур, Лерин, Битол'а, Охрид, Ресен, Прилеп, Велес, Тетово, Скопје и пр. за соједувајќи тоа на Македонија до левиот брег на Вардар со Бугарија? Зар имат по голема близост меѓу еден македонец од источна Македонија и еден Русчуклија или еден македонец од источна и западна или северна и јужна Македонија? Кога историјката необходимост категоријски ни зајавуат: македонци, или се соједувајќи меѓу себе и отчекнејќи се од другите балкански народи, или готвејќи се за дележ на татковината ви! — сите искрени патриоти македонци ќе приимат првото. Па тоа го налагаат на македонците и чоешчината: зар ѝ ет чоечко сегашното стаи'е, во кои ја имаат доведено Македонија пропагандите? Во една кука таткото ѝ ет од една народност, едеи'от син од друга, друг'от от трек'а народност, и еден Господ знаит, до кога ќе се продолжит да бидит така! Чоешчината го барат од нас да се искоренит во татковината наша тоа ненормално стаи'е, и да се примират брат со брат, татко и деца. Такво обединеи'е ѝ ет необходимост, а не ни ѝ ет

нужно фамилно непријателство за некакво обединеи'е со Бугарија, шчо никој пат не ќе бидат допуштено, ни од малите балканци, ни од големите држави.

Значит во сегашните политични прилики имат, не по малу основаи'е за загубуаи'е од бугарите Македонија, од основаи'ата за загубуаи'ето нивно во средните векови денешна Србија. И као шчо загубуаи'ето на Србија во политичен однос повлече по себе загубуаи'ето нејно и во национален однос, исто така раздробуаи'ето на С. Стефанска Бугарија во политичен однос ќе повлечит и раздробуаи'ето нејно во етнографски однос. Приликите создаат културна и национална близост меѓу луг'ето, и приликите ѝ разрозуваат ролнинките елементи.

Такаво сопостауаи'е можат да бидат меѓу првата, т. е. теоријата за заселеи'ето на Балканскиот полуостров од јужни словени, сформирани во две народности, строго разграничени во етнографски и географски однос и постепено изменеи'е на етнографската карта на Балканскиот полуостров од једна страна, и процесот на современото национално обособуаи'е на Македонија од друга.

Сега да видиме, дали од гледиште на другата, т. е. Јагичевата теорија за образуаи'е на јужно-словенските народности, можат да се објаснат постааи'ето, при сегашните политични прилики, на једна нова македонска словенска народност?

Јагич ни велит, јужно-словенските јазици да сеп и да биле верига од наречија; исто така, сите јужни словени, до образуаи'ето на бугарската, српската, хрватската и словенската држава, да се велеле со једно име — словени. На протежеи'ето на таа верига од јужно-словенски племиња и наречија, као да се образувале 4 јаки возли, ќе се речит, 4 држави со разни имиња, т. е.: словинска, хрватска, српска и бугарска држава. Тие возли, т. е. држави, спроти силата, шчо ќе имаа, кога се образувала, си ѝ разделна меѓу себе сите колца — племиња и на-

речива на јужно-словенската етнографска верига и ѝ крстива со нивното име. Возлите си имаа, као свој центар носител'от на националното име; со увеличеи'ето или умалеи'ето на политичното могушчество на носител'от на националното име и последното се рашируат или се умаг'аат. Така станали имиив'ата србин и хрватин народни от племени; тава се присоединиле до нивните носители механически соседните племиив'а со своите наречива и составиле со нив еден народ, постепено асимилирувајќи се со своите покорители или присоединители.

Ако образуваи'ето на јужно-словенските народности ет механично-политичен процес, то истиот не ет нешто невозможно и во сегашно време. Во јужно-словенската јазична верига имат неколку колца надвор от србскиот и бугарскиот политични возли: тоа сет македонските наречива. И вистина, тиве колца, бидејќи по меѓу себе на блиски, имаат некоја режки на исток блиски со бугарските и на север со србските колца. Тиве колца во разни времиив'а беа со разни имишча бојадисани, до кога, во 4-та четвртина на поминатиот XIX век, бојите не зафатива да се клаат една врз друга и не парализуваа една друга. И едната и другата боја не се држеше јако за колцата, и малу по малу бојите зафатива да се рушат и под нив зафати да свиат природната им боја „словенца“ со одблеск „македонски“ од географската област, во која сет распределени. Носителите на тиве колца — наречива некога се викале „словени“, а после, то бугари, то срби, до кога конкуренцијата на тива двата имиив'а не ѝ направи јобите туг'и за македонските словени, и они не зафатива да се именуваат со старото географско име на својата таткоина. Името македонец прво се употребуаше од македонските словени, како географски термин за покажуваи'е на својот исход. Тоа име ет обшчо известно на македонците словени и сите со него се именуваат. Едно ет така, и едно образуваи'ето на народ-

носта ѝет политично-механичен процес, то имаат се сите нужни условија за одделувањето на Македонија во самостојна етнографска област: македонците имаат обшча таткоина, последната постепено со реформи се одделуат во самостојна политична целина, во неја се имаат „неколку колца од јужно-словенската јазична верига“, тие колца многу лесно се објединуваат со обичното признавањето стредното од нив за обшчо ораѓе во исказувањето на литературната реч за сите интелегентни луѓе во Македонија и за во книгите и школијте. И така, сите условија за националното возродувањето на Македонија се имаат на лице, па и тоа возродувањето и од гледиште на втората историјска теорија за образувањето на Балканскиот полуостров на малите етнографски јединици од једна по голема ѝет совршено логично.

Тоа можат да се забележат на тие, што велат да никогаш немало македонска народност. — Немало, ама ѝе имат сега и ќе бидат за однапред.

* * *

Сега да се попитаме друго: али ќе бидат точно, да се кажуат да имат во Македонија две народности и ако имат једна, то али таја народност можат да бидат наречена србска или бугарска?

Во Македонија, како и во секоја друга земја, имат многу наречја, блиски једно до друго. Таја блискост од једно наречје се пројавуат, од једна страна до сите други македонски наречја во обшчи фонетични или звуковни, морфологични или формени и лексични или речнички особини; од друга страна секоје наречје ѝет најблиско до неговите саседни наречја, имајќи со нив обшчи особини, кои се немаат во по оддалечените од него други наречја, и то западниот дел од наречјето ѝет по блиско до неговиот западен сасед и со него, туку речи, се сливаат, источниот до источниот и пр., и така,

наречјата као да сеп врзани једно со друго, како колцата во једна верига.

Сега се питат: кои колца од нашата верига наречјиа ќе се наречат србцки, а кои бугарцки и на која основа?

При решеи'ето на тоа прашаи'е не треба да се забораат и следните прашаи'а: кои наречјиа от србцквю и бугарцквю јазичи се признаат за нај типични за твие јазичи и кои нивни особности се признаваат за нај карактерни за једните и другите јазичи? Дали твие нај карактерни црти се имаат во сите македонцки наречјиа? Дали македонцките наречјиа имаат своји обшчи карактерни особности, кои се немаат, ни во србцкиот, ни во бугарцкиот јазичи? Дали во македонцките наречјиа по оддел'но преобладаваат македонизмите пред србизмите, или бугаризмите, или наопаку? Нај после да ли особините на крајните или периферичките македонцки наречјиа и гоори ни дозвол'уваат да и сочитаме за по блиски до стредното и нај типично македонцко наречјие Велешко-Прилепцко-Битолцкото или до централните наречјиа на србцкиот и бугарцки јазич?

Као нај типичен и раширен србцки дијалект се јавуат Босницко-Ерцеговинцкото или јужното србцко наречјие, кој шчо јет од времето на Вук Караджич литературен јазич на србо-хрватите. Централното или Велешко-Прилепцкото македонцко наречјие никој пат не можит да бидит по своите особини однесено кон србцкиот јазич. зашчо меѓу него и централното србцко-хрватцко наречјие или сегашниот србцко-хрватцки јазич имат исто таква разлика, како и меѓу чешкиот и полцкиот јазичи. Ќе се речит, во стредината на Македонија срби немат. От сегашното признаи'е на сашчествуаи'е на Балканцквю полуостров само три словенцки народи: словинци, србо-хрвати и бугари, со одричаи'ето во центрот на Македонија срби, као да се признаат косвено имаи'е тамо бугари. Но дали денешното гледишче јет правл'но?

Немаат срби, значит имаат бугари. Но немаин'ето срби дали вистина значит да имаат бугари?

Во централното македонско наречие, меѓу другото се имаат таквија фонетични особини: старо-македонските гласови *ѝ* и *ѷ*, во тие места, кај што се имаат сочувано, преминуваат во *o* и *e*, напр. *денот*, од старо-македонското *дѣнѣтѣ*, преку *дѣнтѣ*; *сонот*, од *сѣнѣтѣ*; на место старото *ti* и *di* имаме *к'* и *г'* или *и'* и *и'*, напр. *вреќа* и *туѓа*; на место *ni* имаме *и'* напр. *кои'* на место *кони*, на место *ж* — *а*, напр. *рака* и др. Сите тие особини не сѫт србски, но не сѫт ни бугарски. Они се немаат во главното бугарско наречие — источно-бугарското, кое служи и за литературен бугарски јазик.

Ако источно-бугарското наречие се признаат за најтипично, то многу јет јасно, оти самата географска далекост на македонскиот центр од него јет доста да покажат, оти последниот не можат да бидат бугарски.

На источно-бугарското наречие сега се гледат, како на најтипично и најчисто от туг' улив, бугарско наречие. Оно јет сравнително со западно-бугарското по распространено. Во последното се имаат голема разлика од источното наречие, но се признаат во него, осим оригиналноста негоа, србски улив. Македонските наречиа имаат пак своја оригинални особини, а зашто се наог'аат по саседство со србите, се признаваат пак за не чисти от србизми. Осим тоа тие сѫт на крајниот запад. По сите тие причини, а најглавно по тоа, што македонците, за својето ослободуаин'е од грчкиот патријак и от Турцко, работеа до последната руско турцка војна заједно со бугарите под името бугари, а местата за таа борба беа околу Бугарија, т. е. во Стамбул, Влашко, јужно-западна Русија и Србија, кои (места) помагаа во ослободител'ната работа најмногу да бидат застапени бугарите, поможаа да се објават источното бугарско наречие за литературен јазик на бугарите и македонците.

Сега да допушчине да сеп и македонците бугари, и да сеп особините на македонското централно наречие исто толку бугарски, колку и источно-бугарските. И во таков случај не можат да се зборуваат за етнографска целост меѓу Бугарија и Македонија. И да иет имало некога таква целост, она можат од одот на историчките прилики да се нарушит. Во секој случај обштите интереси можат да се поддржаат со взаимно согласувањето меѓу члените на целината. Интересите на целината требат да сеп еднакво свани за сите членови, што ие составуваат: од неја требат да имаат сите еднакви згоди, и во неја полза сите требат да праат еднакви жртви. Ако тоа се немаат, и ако од неја, иедни имаат голема полза, не праеќи никакви жртви, а другите праат големи бесполезни жртви, целината се разделува. Националната бугарска целина, во која се односуваа: Бугарија, Тракија и Македонија, не можат да се сочуваат, зашто немаат таков етнографски центр, што можат прочно да соединат тие три срани, као што сеп соединени србско-хрватските земји, немаат постредин на тие земји иедно нај распространено, и иеднакво оддалечено од сите нивни краишча наречие, које да притегуваат около себе периферичните наречия и да распространуваат обшчо национално самосознајето меѓу сите, што зборуваат на твја наречива. Во таков случај секој не сознааше, оти не само македонците, ами и бугарите од Бугарија и Тракија праат иеднаква со ниф отстапка во полза на центрот.

Сега пак случајот издигнал за литературен иазик на бугарите источното бугарско наречие, које се најогат на крајната противоположна страна од Македонија. Оно не можат да служат за обшч литературен иазик на бугарите и македонците, зашто не можат дуовно да обединат на иеднакви праа сите три припаметени области. Тој задаток би можело да исполнит западно-бугар-

цкото или шопцкото наречіе, да не беше мало распространено и со многбројни оригинални особини, кои се немаат во другите наречіа во Бугарија, Тракија и Македонија. Нај после за сочувуаи'е на националната целост меѓу Бугарија и Македонија, првата не ќе се согласит, за общ литературен јазик на македонците и бугарите да се изберит македонското централно наречіе, на место источно-бугарцкото. Ето зашто прашаи'ето: кои наречіе треба да бидит общ литературен јазик за македонците и бугарите, ако првите и за однапред ќе се вел'ат бугари, — кои, прашаи'е, сега не се постаат на дневен ред, зашто умоите на сите македонци сега сит зафатени со револуционото движеи'е, іеден ден неминуемо ќе поведит и без други причини кои іедно расцепуаи'е меѓу Бугарија и Македонија, со создаи'ето от последната свој литературен јазик.

А создаи'ето, редом со србцкиот и бугарцки, одделен македонцки литературен јазик, не іет ли рамносил'но со одделуаи'ето на македонците во оддел'на, ни србцка ни бугарцка, ами македонцка словенцка народност?

Бугарите, можит, ќе речат, оти новата словенцка народност со свој литературен јазик ќе бидит пак бугарцка, само со друго име. Није македонците, се разбират, да не ќе имаме ништо, не само против бугарите, ако не признаат нас за бугари, но и против србо-хрватите, ако последните не признаваат нас за чисти срби или хрвати.

И така централното македонцко наречіе іет іеднакво далеко и от србо-хрватцкиот и бугарцкиот литературни јазичи и можит да се разгледуат, како нешто оддел'но од ниф. Ќе се речат, наідофме іедно неутрално колце на веригата од наречіа. Сега остаат да се решит, дали тоа неутрално колце сит осамотено со оддел'на од другите колца боја, или имат и други колца со истата или по блиска до неја, од колко до другите, боја? Ако стоиме наречіјата от краишчата на Маке-

допија, од една страна со централното македонско наречје, од друга со источно-бугарцкото наречје или србскиот јазик кај Вук Караџиќ, ќе видиме, оти сите македонски наречја сеп по блиски до централното македонско, а не до централните наречја на другите јужни словени.

Значит, во Македонија имаат сплосно словенско, ни србско, ни бугарско население.

Тоа го признаваат и србската и бугарската пропаганда, и ако за надворешниот свет и једната и другата зборуваат, оти во Македонија имало гоа две народности: србска и бугарска.

Србската пропаганда јет раширена низ цела Македонија без Костурско, Сереско, Петричко, Драмско, т. е. без крајниот југ и крајниот исток. Во Костурско србите немаат пропаганда, не зашто не сеп костурци срби, ами, добровол'но ѝ отстапуат на грцката пропаганда. Истокот на Македонија србите великодушно го отстапуат на Бугарија.

Бугарија јет не по малу великодушна во македонското прашаи'е кон Србија: и Бугарија признаат срби на с.-з. од Шар планина; сета друга Македонија јет бугарска, според бугарите.

Значит, двете пропаганди не спорат само за земите на с.-з. од Шар планина и тие части от србскиот санджак, шчо сеп крај бугарската граница. Во првата живејат једногласно срби, а во другата — пак једногласно — бугари. Но великодушнетио на србите јет само за тоа, да покажат умереноста на својот апетит и справедливоста на нивните бараи'а: ето не сакаме тоа, шчо не јет наше. Истото јет причината на бугарското великодушје спроти србите. Бугарите дори излезоа по толерантни: страната зад Шар је признаа за „Стара Србија“.

Но от како шчо се искл'учат тие две крајини, сета друга Македонија србите је крстат србска, бугарите — бугарска.

Каде іет причината на тоа? И шчо можит да за-
клучит чоек од двојните претенции за Македонија?

Причината на претенциите на србите и бугарите
сет, се разбират, чисто политични, но осим ниф имат
уште једна: македонските наречја једно до друго стојат
така блиско, једно во друго се сливаат толку незабележено,
да, ако се признаат једно од ниф за србско или бугар-
ско, ќе требит да се признаат за такви једно по
друго и сите саседни со него. Заклучок от тоа јет —
да самите пропаганди признаваат, да во Македонија имат
само једна словенска народност; значит, утврдувај'ето,
да Македонија не предстауала етнографска целина,
противоречат на нивните постапци.

* * *

И после, сѐ горереченото, ќе се најдат мнозина,
кои ќе речат: можит, вистина јет, да, ако немало до
сега македонска словенска народност, она можит да
бидит создадена од времето, особено от сегашните ис-
торијски прилика; вистина јет, оти македонците по ја-
зико свој не можат со прао да бидат наречени, ни бу-
гари, ни срби, ами сет нешто оддел'во, т. е. составуваат
оддел'на етнографска јединица, но пак, како ние сега
можиме да се велиме македонци и да создааме оддел'на
македонска народност, кога: ние, нашите татковци, на-
шите дедовци и предедовци сме се велеле бугари? Ние
не можиме да се откажиме от тоа, зашто тоа име ни
јет свето као и верата.

Да видиме, дали јет тоа така.

Ние се велеме бугари, како шчо једен чоек се
велит со једно име, да речиме Петр. Се прашат, кој
ни го клал името, шчо сакал да означит тој со него,
кога не крстил и шчо разбираме ние под името буга-
рин, кога се велиме со него? На тие прашај'а ќе ни
одгоорат крстуај'ето на чока и значеј'ето на негоото
име за друзите и за самиот него.

Некој, што носи име Петр, сам не си го клал името, ами му го клале друзи — нунковците. Нунковците му клаваат едно име на кумчето, тој со него да се разликуат од друзите л'уг'е, деца, жени, моми. Кога ќе го викнат Петр, не ќе се одзрнат Иван, Лазар, Велика, и прочее. Значит името на еден чоек не е толку важно за самиот него, колку за друзите, за тоа он не се крстит сам, ами го крстат него друзи. Он сам и не се велит Петр, ами си велит: „іас“. Се ползуат со негоото име, само кога треба да се различат од многу друзи л'уг'е, подобни на него.

Исто така, еден народ долго можат да бидат без народно име, ако на близу од него немаат друг народ, от кој што ќе треба тој да се разликуат со одделно народно име. Но тоа народно име, не си измислуваат народот сам за себе, ами со него го велит саседниот народ и тој од него си го земат. Значит нај природно е народното име за еден народ да се појави у еден саседен со него народ. Саседните народи еден кон друг, значат, се іауваат во вид на нунко и кум.

По мислата на проф. И. А. Бодуен-де-Куртене, словените се крстени со тоа име од римјаните. Словенците имјива нај често се свршуваат на — слав: Светислав, Венцеслав, Борислав и др. Словените служиле у римјаните као робови и гладиатори, а у тие робови и гладиатори нај многу се повторувало зборот „слав“, затоа тој збор зафатил да означува, од една страна, чоек, што работи нај тешките работи, т. е. роб, а пошто нај многу робови се земало од словените, то од друга страна, словените биле крстени од римјаните со името slavī, које они си го позајимива од ниф и го препраіва на слов-ѣн-и, т. е. словени. Тоа крстеіе на нашите предедовци стана уште, кога они одвај влезоа во сносуніе со по културните романцки народи. Со тоа име ќе се нарече некој от словените, ако требеше да различат себе од некој романец или

германец, и то не секаде само оно се употребуаше. Како и да ѝет, важно ѝет само то, да оно не Господ знаѝит, шчо означуаше, за да не можит да бидит заменено со друго.

И така, прво наше народно име ни имат бидено името словенин. Но за тоа име, како за наше народно, ниѝе наѝ много знаѝиме, не по некакви свои традиции или од романците, ами по византицките историци.

Главната причина, да зборуваат византиците за словените, значит, и за нашите предавци, беа нивните воѝни со Византија. Опустошеѝн'ата, шчо ѝ правеа нашите предовци во Византија беа таквиѝа факти, за кои не можеше да се молчит; а заедно со прикажуѝн'ето за опустошеѝн'ата се прикажуаше и за опустошувачите, кон кои се односуваа византиците со гордост и презреѝн'е, као кон варвари.

Византиците зборуваа само за опасните за ниѝ варвари. Колку ѝеден варварци, т. е. не грчки народ беше по страшен за нивната држаа, толку поеке омразиѝата кон него беше по голема и толку негоото име добиѝаше по долно, по презрѝтел'но значеѝн'е.

Нападеѝн'ата на: вест-готите, ост-готите, хуните, аварите, антите, словените, србо-хрватите, бугарите, на Византија сменуваа ѝедното другото и за таѝа причина византицките историци зборуваат за сѝте тѝѝе народи, па и за словените и антите. При тоа требит да се не забораат, оти вест-готцките, ост-готцките, хунцките полчища се состоѝеа, не од ѝедни ост-готи, вест-готи, хуни, словени, но да во ниѝ господствуаше ѝедната народност, но имаше примеси и од друзите. Важно ѝет да византиците одбележуваат господствуѝшчата народност, а за друзите молчат. За словените поеке зборуваат от сѝте друзи народи, осим србо хрватите и бугарите, зашчо сѝте друзи вистина поминаа преко Балканцкиѝо полуостров, но и си оѝдоа од него. Но словените арно се утврдаѝа на целиѝот полуостров, а особено во Македонија,

кај што образуваа уште во VI столетие силна држаа, против која византиците отпратија силна војска.

Но најмногу Византија пострада од народот бугари, од монголско племе, кој што опустушаше се што ќе му се паднат во Византија. Во полчиштата на тој народ имаше и словени, кои се бројеја од византиците пак за бугари. Најголем удар доби Византија од бугарите, кои што зедоа од неја голем дел нејни земји, заселени со словени, и од нив образуваа една голема и силна држаа, која од VIII век до идеин'ето на турците на Балкански полуостров, гогоо постојано наносеше на неја једен удар за друг.

Бугарската држаа беше поеке со словенско жителство, но со името на нејните образувачи т. е. монголците бугари.

Словените од Бугарија и Македонија најнапред беа само сојузници на бугарите во војните со Византија. Но сојузните со бугарите словенски полчишта беа во очите на непријателите т. е. византиците пак бугарски. Значит византиците зафатија да прекрстуваат словените уште од времето на Аспаруховата орда. Постојаната борба рамо за рамо со бугарите и направи нив једен народ со бугарско име, но со словенски јазик. Бугарското име меѓу словените беше популаризирано од грците, и оно, прво, означаше само бугарите — монголите, после, нивните воени сојузници, после бугарските поданици и најпосле стана етнографски термин за бугарските словени. Но тоа име во очите и устата на грците имаше уште специјално значење: најненавистни за нив варвари, луге не образвани, груби, кои граничаат со зверите. За грците се словенско беше грубо и бугарско.

Со името бугари не крстија грците и нас македонците. Но тоа прекрстување не јет јединствено. Отсрбите ние бејме прекрстени во срби.

Во втората половина на XII век, во времето на србскиот жупан Немаин'а и бугарските цареви Асановци или Асановци, Византија беше нападната од крстоносците и разни други непријатели. Тогаш бугарите се приготвија да востанат и заклучија договор со србите против Византија. Последната беше обич непријател'нивен и двата народа решија да удрат на неја, и секој да земат, кој што ќе можат да откачат. Во Византија немаше бугарски и србски земји, као што немаше и некакво национално самознааи'е у јужните словени. На основа на тој договор бугарите нападнаа на источниот дел на Балканскиот полуостров т. е. на Тракија, а србите на западниот т. е. сегашна Србија, Западна Бугарија и Македонија и малу по малу си ѝ поделија меѓу нив. Во текот на два векови србските кралеви присоединуваа кон својата држава византијски земји. Но они секога се велеа само кралеви на србите. Цар Душан се нарече: цар на србите, грците и арнауците, а не и на бугарите. Титулата на цар Душан се објаснува така: тој признаа на Балканскиот полуостров две словенски држави: Бугарија и Србија и една не словенска — Византија; Србија со освојувањето на византијски земји сакаа да наследат Византија, но со тоа она зема'т земји, кои можат да бидат и србски и бугарски но кои не се бугарски.

Македонското жител'ство не се односуваало со мрзв'а кон србите. Уште од времето на паѓањето на Самуилово царство, македонците не еднаш прајиа силни востааи'а против Византија, многу-по силни од бугарското во време на браќа Асановци, но не можаа да се ослободат, зашто кај нив се дружи географските прилики кај бугарите дружи. За да се ослободат бугарите во горна Бугарија, што се одделуваат од долина со Балканите, доста ѝет да се избият византијските гарнизони во неја и да се фатат од нив дервентите,

за да не пропуш'аат ноа византицка војска. А во Македонија работите сѐт сосем инакви. Тука немаат таков ѕид, кој шчо да бранит востаачите, као Балканите во Бугарија. Тука имаме многу високи планини, кои имаат разен праец и образуваат котловини, одделени една од друга. Планините затруднуваат сојединеи'ето на сите македонци за обшча борба со непријател'от, а пак олеснуваат работата на византиците, зашчо, со разместуаи'е во нив гарнизони, они можат да држат македонците во послушаи'е. Осем тоа на Византија поможуваа да држат македонците во послушаи'е и шосетата или друмишчата, шчо сѐт направени за воени требности ушче од римјаните и ја пресечуваат Македонија од исток на запад, т. е. од Белото море кон Сицилија и од југ кон север крај Вардар, т. е. од Белото море кон Дунаот. При таквија географски прилики, јасно јет, оти македонците не можаа да се ослободат од Византија и готови беа да бидат сојузници на секој непријател', шчо ќе војува со Византија. Таков сојузник до X век беа бугарите, а от XIII в. беа србите.

Македонците станаа сојузници на србите, и со тоа се ослободија од византиците. Они се присојединија кон Србија, но тоа присојединуаи'е не беше насилническо, а на основа на договор меѓу македонските големци и србските кралеви. Тоа беше резултат на једен компромис меѓу првите и вторите, компромис згоден и за једните и за другите. Македонија под србските кралеви, особено под Душана имаше полна самостојност во внатрешните работи, и то таква, со каква не се ползуаше ни једен друг дел од големата империја на Душана. Тоа се видит от титулите, шчо ѝ носеа македонските големци и од влијаи'ето нивно на имперските работи. Тоа се видит и од големата приврзаност на македонците кон царскиот трон. За да се убедат чоек во тоа

нешчо, доста ѝет да прегледат историјата на Немајиничката држаа од времето на цар Душана до смртта на Волкашина, особено периодот на распаѓањето на Душановата империја. Од овде ќе се убедат човек, оти центрот и најголемата рол'а во таа империја принадлежеше на Македонија. Од секаде от периферијата на Душановата империја по неговата смрт отстапуваат областите една по една. Македонија крепит Урушевиот престол и македонскиот големец крал' Волкашин ѝет главниот советник и десна рака на Уроша. Сите го мрзат Волкашина за негоата рол' и влијаније на Уроша, но царот му веруат, македонските големци: 70 кралци и банои, по народните песни, му веруваат и му даат 70,000 војска, со ниџ да умрѝт на Марица за царот и „србцкото име“.

70,000 души војска от 70 кралци и банои! Како се велеше таа војска? Чиие име носеше и кои му гу кладе? Сите се велеа „срби“, но во ниџ имаше толку срби, колку во војската на цар Симеона имаше бугари — монголи; па ми се чинѝт да ѝ имаше и по малу. Значѝт во XIV век македонците официјално носеа името срби, кои не беше зашто да го презираат и да се срдат на него.. Во тоа име они не наог'аа ништо лошо.

Србите беа главната воена сила против византијците. Нашите предедовци беа нивни сојузници. Византијците велеа сите свои противници, т. е., и србите, и нас, срби. Малу по малу они не прекрстија од бугари на срби. Истото се поддржа от признајњето суверинитетот на Душана во Македонија и од рол'ата на нашите големци во негоата држаа. Није станафме за надворешниѝт свет срби, после истапифме како србци поданици и нај после зафати името србин да означуат македонец, не грк, не влаџ и не арнауѝн.

Једно нешто не сочува србцкото име во Македонија; тоа ѝет карајњето меѓу крал' Марко и кнез Ја-

зар. Последниот истапи као противник на турците со името србин и со тоа турците врзаа со пон'атигето србин и Србија денешното крал'ство и негоите жители. Марко и негоите поданици во очите на турците не можеа да бидат срби, зашто не се противија и не покажаа таква воинственост против ниф, каква покажаа кнез Лазар и негоите поданици.

И така до идеи'ето на турците кај нас ние три пати бефме прекрстени: 1, славени, 2, бугари, 3, срби.

Но со тоа не се сврши сè. Дојдоа турците: се зафати борба мег'у ристианството и мусу'манството, борба мег'у крст и полумесец. Но со тоа не се пресече борбата мег'у словенството и грцизмот. Турцкото господство на Балканцивио полуостров беше историцки период, кога потчинените мислат да сочуваат нивното историцко наследие. Се разбират, оти се сочуа само, што можеше да се сочуат и што не сакаа да ни го земат, зашто не им беше нужно, и не беше опасно за ниф. Турците ни зебоа земјата и си ја разделја мег'у ниф. Ние се примирифме со таја загуба. Зафатија да ни земаат деца наши, да ѝ потурчуваат и да праат од ниф јаничари. И тука молчехме. Турците видоа зор до кога ја покорат Србија и името србин означуало за ниф разбојник. Ние свифме глаа и не се велефме срби, да не го расрдиме агата. Он не сакал да се велеме и бугари; и бугари не се велефме. Турчинот ке ни дојдеше во кук'ата, ке се наидеше, ке се напиеше и ке ни речеше: бре г'аур! ај донеси ми тоа и тоа! — ке му одгоорифме, сега беим! Ако не питаше некој турчин, што сме? — ке му одгоорифме да сме или „каури“ т. е. неверници, или „раја на царот“. Со друзи зборни ние пред турците се кажуафме така, како да не се расрдит агата. Пред турците ние сме „каури“ и „раја“, и „каури“ зафатифме да се велиме и мег'у нас. Во народните песни не једнаш се употребуат

името „каури“ и „рајати“, и „земја каурцка“ или „земја рајатцка“ во етнографско значење.

Значит турците од нас направиле народ „каурци“ и „рајатци“, термини основани на нашата принизеност пред турците, на религиозната разлика меѓу нас и ниф и на општественото наше положение.

Но осем турците, по изгубајето на нашата слобода, наши „воспитачи“ и господари станаа грците.

Ние видејме во грците духовни господари и верци началници. Ние бејме и кон ниф, исто така принизени, као и кон турците. Грците со црквата не експлоатираа нас и сакаа да извршат под турцкото владичество тоа, што не можаа да него. За да не претопат нас, они избегуваа да не велат со народното име. Они ни кажуваа, да сме били ние рсијани, и ние тврдејме: абре брате, рсијани сме, ами што сме! Кога ќе се расрдеа на нас, и ќе не наречеа тврдоглави бугари, ние пак ќе речејме: е пак така си јет: вистина рсијани сме, ама не сме образувани, као грците! Нашите глави не разбираат; ние сме бугари. Со једен збор во турцко време ние потврдувајме и се согласувајме со сè, што ќе ни кажеа турците и грците. Но турците со тоа, што не нарекоа нас: рајати и гаури, гледаа на нас као на луѓе, не од известна народност, а што сè е известен однос кон ниф, господарите и правоверните. Во истата смисла употребувајме и ние, односувајќи кон себе, тие имиња. Значит турците во нивната држава не признаваа народности. Исто така не знаејме за ниф и ние. Грците исто така не разликуваа словенските народности и сите словени, особено тој дел од ниф, што им причини најголеми непријатности и се паголаше во турцко време под нивната опека, они го презираа и го велеа со презрението за ниф име „бугари“. Но тоа име искажуаше презрејето на грците,

а не и достоинства на бугарите, затоа се сопроводуаше се зборот тврдоглав или „хондрокефалос“.

И така дојдохме до националното наше име, што го имаат носено нашите татковци, дедовци и нај блиски предедовци. Но видохме, оти онде имаме работа, не со једно, ами со цели 4 имиња, кои означуваат да немало до пред неколку години точно определено народно самосознаије. Името бугарин, како се видит, до положбата на XIX век немало за нашите предедовци по големо значеије од имињата: рисианин, рајатин и каурин. До тогај ние знајевме да имат и да имало каурци, рајатци и рисианци земја и држави. Но ние се бројевме за каури, рисиани и рајати и паметиме да сме имале наша каурца и рајатца царшчина, но сме је изгубиле на Косоо поле, кога се е расрдил Господ на нашите предедовци. Тамо, т. е. на Косоо поле рекал Господ да си загубиме царшчината за наказаије за тоа, што не сме чуале верата чиста. Тамо нашите каурци царон извадиле голема војска да се бијат со турчинот, но како рекал Господ да загубиме царшчината, от сите парчиња, на кои бивале раздробени турците, никнале нови турци. Кога го виделе тоа цароите, рекле, оти Господ сакат да загубат царшчината каурите, и да се потчинат на турчинот. Така турците ни го презеле царството. На Косоо паднале двајца царои.

После таквоа „јасно“ представаије у народот македонци за негоата „бугарца“ народност, можит ли да видит збор за бугарско национално самосознаије у македонците?

Ако јет така, ке возразит бугарцката партија од македонци, то што значаат црковното прашаије, во кои бугари и македонци одеа рамо за рамо, и последните се велеа и работеа со името бугари?

Ево што значаат: македонците беа крстени со национални имиња, со кои они се разликуваат од дру-

зите саседни со ниф народности, т. е. од турците и грците, па и власите. Првите не трпеа името србин зарди србцкиот отпор при завоеваи'ето на Балканскиот полуостров. Во Турција до руско турцките војни зборонте „срб-г'аур“ требат да означавале тоа, што означават сега зборонте „москов г'аур“. Се разбират, оти русианите не само сами не се велеле срби, но им било непријатно да се вел'ат и од друзи така. Така не ѝ велее и грците, зашто последните не видеа големи дошотии во србите. Па и немало зашто: името србин погости во Македонија, као политичен термин само малу време. Оно се и забораи скоро без чуждо пријатно потсетуваи'е за него. От турцко гледиште и не прао ѝет да се вел'ат македонците сите поглавно „срб-г'аури“, зашто они се предадоа на турците. А ако се испразнит од Македонија името србин, то ке останат за македонците само името бугарин, које беше политичен и етнографцки термин уште до турцкото завоеваи'е. Тој термин не беше лош от турцко гледиште, а од грцко то беше много удобен, зашто со него нај убао можеше да бидит исказано презреи'ето и ненависта на грците кон нас. Ето зашто ниве ме'у другото се признаме за бугари т. е. тврдоглавци.

Значит, нас со бугарите не врзуаше једно обшчо име, једнаков однос кон нас от страна на грци и турци, једнаква жежда за слободен от фанариоти и турци жит. Таја обшчност не побуди заједно да се бориме со обшчите непријатели. Но таја обшчност не ѝет нешто, које почиват на некакви обшчи воспоминаи'а и обшчи исторвијцки задаки, кои да се создаваат и да се имаат сознајано од нас и од бугарите једнакво. Нашата обшчност ѝет проста случајност.

До крајот на првата $\frac{1}{4}$ на XIX столетвије се ослободвија от Турција сите балканцки земји, осем Бугарија, Траквија, Македонија, Босна и Ерцеговина. Првите три

географски беа многу близо и еднакво се третираа от турците и грците. Последните две беа одделени от првите три и беа во по инакви односи кон турците и грците. За тоа првите три, едно се пробудниа, зафатниа да живејат со обшчи идеали, а вторите две со друзи, пак обшчи.

Но, ако при националното разбудуаи'е на македонците, имавме друг вид на политичната карта на Балканскиот полуостров, то македонците ќе работеа сосем инак. Ако беше Бугарија со Тракија слободна, а Србија заједно со Македонија поживејеше 50 години при једни исти условиа, то македонците ќе работеа заједно со србите, а не со бугарите. Исто така македонците можеа да работат и заједно со грците, да можеа грците да работат по умно и да беше само Грција и Македонија под Турцко околу 50 години, кога сите друзи балкански земји би биле слободни.

Бугарското име во Македонија, значит, јет резултат на лошото третираи'е на македонците от страна на грцкото дуовенство. Грците уништиа Охридската архиепископија за тоа, шчо се упоминуаше името „бугарцка“, како историцки *reliquium*, но употребуваа името бугарин за да воплотат во него својето презреи'е кон сѐ словенцо. И имено тоа воплоти'е на грцкото презреи'е кон нас и јет причивната да се велиме „бугари“, а не историцките традиции. Последните напротив нишчо не ни зборуваат за бугарите, а поеке за србцкото име во Македонија. Значит не крстиле „бугари“ грците без да не питаат нас, и ни је, немајќи време да гледаме и да му пвидиме мана на името, си го усвѣтфме.

Ако јет така, а инак и не можит да бидит, то јасно јет, оти името бугарин не зборуат уште за бугарцка народност во Македонија. Тоа име сега се поддржуат во Македонија искусствено, као шчо и се насадуат тамо во нај ноо време името србин. Името бугарин во Македонија сега немаат место, зашчо веке цели

25 години, као живејеме није македонците одделен живот од бугарите. Меѓу бугарите и нас има многу малу општи интереси сега. Македонија ѝ е нужна за Бугарија, затоа последната праќаат во првата катагодина милион франки и содржат на служба многу македонци. Бугарија пак ѝ е нужна за македонците, зашто во неја македонците ќе добијат место и ќе експлуатираат со нивните „бугарски“ чувства. Значит, во течење на последните 25 години односите меѓу Бугарија и Македонија почиваат, не на почва на еднакви традиции и задаки, а на чисто трговска основа, т. е. идејно го експлуатираат другвиот.

Значит, името бугарин во Македонија, со кое сега експлуатираат бугарите, никак не ѝ е национално, и за тоа никој од македонците немаат право со него да експлуатираат македонските интереси во негоа полза. Никој не ни има дадено право заради него да ни се набркуваат бугарите во нашите работи. Татко ми, дедо ми, предедо ми, ако се велеле по недоразбирање бугари, то уште не значит, оти ѝ е требит да сум као ниф во мрак за мојата народност; ако се велеле они бугари, то не значит, оти није ќе требат да престанеме да веруваме во русите заатар на разни Стамбуловци и Свирчовци, на место, заједно со нашата пролијена крв, није да си бараме правото от кај што требат, да допуштиме да ни се бркаат во работите луге, кои што и сами не знајат, што бараат; ако се велеле моите дедовци бугари, уште не значит, да ѝ е имам право да експлуатирам македонските интереси со издавање нонни, кои на место да бранат интересите на нашиот народ, ѝ бранат бугарските и интересите на бугарскиот крв. Нашите дедовци, велелеки се бугари и не мислеле, оти није ќе прајме от тоа име капитал, за да се наладиме, напијеме и облечеме со него.

Значит, у македонците името бугарин ѝ е фалшива монета, со која они плаќаат и на Бугарија и нејниот

ка'аз и на нивната таткоина и нивниот народ. Време ет да се раскриет таа фал'ш, за да се престанат да се експлуатират со неа.

* * *

Од до тука реченого се видат: прво, оти, ако по нашите сегашни етнографски пог'атиа на Балканцкиот полуостров, особено на централниот и југо-источен негов дел, т. е. во денешна Србија, Бугарија, Тракија и Македонија имало и имат само две словенски етнографски јединици: србски и бугарски народ, то тоа уште не значат да немаат, немало и не можат да бидат друга словенска јединица, а напротив, оти нејното сашествување е ет во пределите на возможното и на дејствителноста; второ, да во Македонија немаат две јужно-словенски народности: србска и бугарска, а напротив, да во неа имат само една народност со свои особини, кои, или претстауваат нешто оригинално, кое се немаат, ни кај србите, ни кај бугарите, као што ет, да речаме, со много особини на македонските наречја, или нешто кое се имат, и кај бугарите, и кај србите, или кое се имат само кај македонците по краишката на нивната таткоина и кај србите, или пак по ниф и кај бугарите; и да от тие особини на македонците, као дел от словенската група народи, нај многобројни, нај распространени, обшчи за сите македонци, значат, и нај важни сеп тие особини, со кои македонците се одличаваат од другите словенски народи: по ниф македонците фактически застауваат одделна и самобитна словенска народност, и ако за неа не се гоорит денеска во науката и во катаденниот разгоор; трето, причина на тоа игнорирање и затемнување на сашествувањето на македонската народност да се криет во сашествувањето во Македонија името „бугари“ во етнографски значај и во експлуатирањето со него от страна на бугарите.

Исто така, се запознаеме со проналезот на името бугарин во вид на етнографски термин во Македонија.

Со други зборови, ние се запознаеме до сега со тоа, да составува, состават и да можат Македонија да составуваат од себе одделна етнографска единица.

Сега ни остаат да видиме, али она составува, составуваат и можат да составуваат таква единица во политичен однос?

Во одговорот на твоя прашања, ќе треба да се продолжат расудувањата за народноста на македонците од тамо, кај што ѝ отставаме.

Ние видовме, оти во Македонија името бугарин е последната метаморфоза во развијането на нашето национално самосознавање и да е резултат на тоа политично и општествено положба, во која беа поставени од завојувањето на Балканскиот полуостров од турците. На основа на сè тоа, што рекоа јас за историјата на националните имиња, кои имаат сменувано едно друго, као и за причините на твоя сменувања, ќе возникнат многу злоупотреби. Можат, мнозина ќе ме осудат, као србофил. Можат, самите срби на него ќе основаат својите шовинистички претензии на Македонија. Можат на последно, ќе експлуатираат србите сето речено за изменувањето на националното ни име, за да докажат, да македонците никогаш немаат национално самосознавање и не играле никаква самостојна историјска рола, а сè влизале само, као суров материјал во државниот организам на бугарската или србската држава.

Меѓу другото такви недоразберливи можат да се очекуваат, как от тоа, што јас категорично осудив бугарската политика во македонското прашање, от која можат да помислат да сум јас бугарофоб и србофил, исто така и од експлуататорската тактика на балканските словени во македонското прашање.

Србите можат да затрубат, да сет македонците срби, едно не сет бугари, зашто така се викале до турското доцугаи'е на Балкан полуостров. Исто така, можит, некоји срби во моите расудуаи'а за непостојанството на народното име кај нас, ќе најдат потврдуаи'е на мислите на проф. Милованович, кој што докажуал во „Дело“ да требит Македонија да се поделил меѓу балканските државци, зашто не представла ниго географска, ни етнографска, ни историјска целина.

За првото ево што можит да се речат: македонците, сите заедно се викале срби не поеке од педесет години, а во некоји, и то северните делови, нека сто и сто и педесет, но не и поеке години. Името србин тогај јет имало поеке државна смисла и по малу етнографска. До тогај и во турчко време го немало кај нас. И ако јет така, то не јет ли шовинистична заслепеност да ни се наврзуат сега нам на сите македонци, па и само на северните наши сонародници, наместо бугарското име?

За тврдеи'ето на проф. Милованович, да Македонија не составала и не состават географска, етнографска и историјска целина, за кои, можит, некоји ќе најдат потврдуаи'е во моите расудуаи'а за изменеи'ето на националното име кај нас, осем тоа, што јет речено, кога одеше зборот за прашаи'ето, али имат во Македонија две словенски народности, ќе речам уште следното:

И ако јет Македонија составена од неколку котлоини, раграничени со високи гори, пак она во днешниот неј вид имат живејано оддел'но од Бугарија и Србија, или самостојен живот, или под други држави. Тоа јет јасна докажуачка, оти нејната стрек'а не јет зависела само от Србија и Бугарија, и оти високите планини, што заобикол'уваат македонските котлоини, уште не сет таква опасност за заједнички политичен живот у

пивните жители. Така Македонија во денешниот неј вид, до образувањето на бугарската држава, беше една полусамостојна византиска област. После она цела потпадна под Бугарија. Кога последната падна под Византија, Македонија беше слободна држава на време и со успех се бореше против Византија и имаше под себе цела денешна Србија. После, Македонија потпадна под Византија и во текот на неколку века во разни нејни делови се дигаа востаања против покорителката. Кога се ослободи Бугарија и се усили државата на Неманичите, во која влезе прегешниот дел од Македонија, т. е. денешна Србија, она, т. е. Македонија во денешната нејна големина, уште остааше византиска земја, кај што продолжаваше да се дигаат востаања против Византија, за која се бараше сојуз и покровителство од соседните држави. После, цела Македонија влезе во државата на Неманичите. Во неја она као да јет била привилегирана и самостојна во внатрешната политика. При крал' Волкашин, Македонија пак као да се одделуваат од другите делови на Неманичевата држава и као да се сосредоточуваат околу него. Во царувањето на Крали-Марко, она сосем се одделуваат од србските земји и се поставаат во особен однос кон турчко-србските односи и војни. Во турцко време, она јет на истите основања под турцкото владичество. После Берлинскиот договор она јет сама от сите други јужно-словенски земји под Турцко и веќе живат таков одделен живот повеќе од 25 години.

Во тој згорен поглед на историјските собитива на Македонија, се видат, оти горе-долу у сите македонски котловини јет една и иста историјска судба, горе-долу сите нивни жители имаат особен, одделен историјски живот, не ретко самостојен или пак, заклучуваат во себе обшча борба за политична слободива. Ако се приимат на вид, оти тајна обшча историјска судба, тиве обшчи политични борби

и самостојниот политичен живот и ет удел на едно исто словенско население и на еден и исти народ, то ќе бидат јасно, оти, тврдејќето да Македонија не составува географска, етнографска и историјска целина и ет основано не на действителноста, а на србските есапи за Македонија.

Тој згорен поглед на историјата на Македонија ми се чинит, не само да покажуат, да није македонците имае своја историја и да сме народ, судбите на којшто се развијале во врска со судбите на другите саседни нам народи, но и да имат во нашата историја много самобитно и своеобразно, као што и ет да речиме самостојната Охридска архиепископија, со нејното работење на полето на народното просветување. Исто така тој историјски поглед покажуат, да готого во сите времиња се забележуат силно работење на народниот дух на културно-историјска основа, резултатот на која се јавуваат образување на силна македонска држаа от цар Самуил и богата народна литература.

А ако Македонија до сега со мали исклучења се и ет развијала одделно од Бугарија и Србија, то она можит да чинит и за однапред, уште поеке, што пропагандите: бугарска и србска употребуваат сите и дозволени и не дозволени стретства да искоренат во нашиот народен живот сје самобитно, сје чисто македонско. Самосталното политично развијање на Македонија и ет необходимост, као нешто, без кое није не ќе располагаеме со доста стретства да се бориме со пропагандите за сочуввање од ниф нашата национална самобитност.

Неколку збори за македонскиот литературен јазик.

Во четирите горни статива на оваа книга јас сакав да обрнам погледите на моите сонародници на нуждата од једно корено изменување на досегашниот процес на нашето дуовно развијане, као и на тоа, да моите возгледи во тој случај не сѐт нешто ноо и безосновно, а сѐт само чекор напред во досегашното развијане на нашето национално самосознање и да сѐт затоа сосем природни и основателни.

Се разбират, оти во једна мала книга, као што јет оваа мојата, не се можат подробно да се разгледаат сите задирнати прашања. За секоје од нив би се можела да напишат по једна цела книга. Но сега за сега от таквија подробни разгледуања за задирнатите питања се немаат уште голема и неотложна нужда; за тоа требаше за сите од нив да се кажат по неколку збори, зашто они једно без друго сѐт нејасни и неразбирливи. Осем разгледуањето на сите задирнати прашања, за да бидат јасно појавуањето на книгата, сега ке требат да се кажат неколку збори за својевременоста на книгата и нашиот литературен јазик.

Мнозина, можат, ке речат, оти вистина арно јет чоек да се позамислит над прашањата, задирнати во таја книга, но сега уште не му јет времето. Со оваа книга, ке речат они, се носат раздор и разјединување меѓу нас, на место сојединување, које сега за сега ни јет така нужно. За македонца народност, македонца литература и литературен јазик ниве ке можиме да му мислиме само, кога ке заживееме једнаш слободен политичен живот; а до тогај нам ни требат, ниве да сме сојединени и да остаиме на страна националното прашање.

На тоа јас можам да одгоорам само ово: по мојето мислеи'е, сегашните, т. е. мируштегдките реформи сѐт максимум, шчо можа да искочит од Европа револуцијата. Револуцијата на пролет ќе бидит нај глупаото, шчо можиме није да напраиме. Со револуцијата на пролет ќе се користат само нашите непријатели, кои си имаат само есапи, противни на нашите национални интереси. Револуцијата на пролет само ќе ни уништит совршено нас и ќе уништит плодоите, добијени од неја до сега, оти она ќе бидит направена не против Турцко, а против него и Реформаторцките Сили, и оти тоа ќе бидит не по наши есапи, а по есапите на некоја Голема Сила и некоја мали балканцки држаи, кои ќе не натераат нас да се дигниме, а после ќе не остаат на стред пат: нај после, оти није, ако против сите аргументи на здравјиот смисл пак подигниме востаи'е, ќе бидиме само основа на дипломатцка борба меѓу реформаторцките држаи и некоја трек'а, која борба ќе се свршит само нашето понишчуаи'е. За тоа није, требат, да се откажиме от секоја мисл'а за револуција на пролет, ушче поеке, шчо реформите ќе се воведат, зашчо со ниф јет врзана честта на две Големи Сили, кои сѐт во стаи'е да постаат сѐ на својето, — и да се зафатиме за нова т. е. културна борба, во која прво место, ќе требит да зимат прашаи'ето за нашата народност и нашето национално-религиозно развијаи'е. Значит, истом сега му јет времето да се мислит за јазико наш, нашата национална литература и воспитаи'е во национален дух. Сега настапуат време за интерес со национално-религиозни прашаи'а.

Тој интерес малу јет задоцел, но от тоа ушче не следуат, да он си немаат сега место меѓу нас и да можит да ни напакостит.

Ако сме логични, то требат да признаиме, оти автономвијата на Македонија, за која до сега револу-

ционерите се бореа имат смисл'а само во тој случај, ако револуционерите согледуваа во нашиот народ таквија качества и особини, кои се немаат у дружите балкански народи, а сеп само наша характерна црта. Само согледувањето на тие своеобразни црти во характерот, правите, обичаите, животот, предањата и јазикот на нашиот народ јет важна причина да сме није против делец'ето на нашата таткоина и за нејната автономја, зашто делецот ќе ни искоренит сѐ, што ни јет мило и ќе ни наврзит млого противно нешто на нашиот народен дух. Само оддел'ното македонско национално самосознаање кај нас ни даат морално право, да се бориме против барањето на малите балкански држави, да се разделит нашата таткоина, и да се бориме против пропагандите, што готват почва за делец. А ако не можит да се добијет автономја, требит ли није равнодушно да гледаме на работањето на пропагандите и да се бориме со једно ноо течење, што јет напраено само против ниф, за тоа само, што тоа течење ќе ослабело нај силната пропаганда? Никак не, зашто ни једна пропаганда, колку и да јет она силна, не можит да ни даит тоа, што очакуаме није од неја. Сите пропаганди сеп пропаганди само на своји, но никак не и на наши интереси, и од ниф никоаш немало ништо особено за народот. Спасеањето от пропагандите никој пат не ќе ни дојдит, зашто, ако јет денеска једната по силна, утре ќе се чинит и другата таква, а првата ќе ослабнит. Пропагандите само нај после можат да достигнат крајната своја цел'а — делецот, кои не го сакаат и тие, што сеп против националниот сепаратизм. Значит, последниот не јет неуместен во сегашните прилики, и можит да ни даит само арни плодон, но не и да ни напакостит.

Једно си имат местото националниот сепаратизм, то требит да се проявит он во милоста кон сѐ, што

јет народно, и на прво место, во милоста кон народниот јазик.

Јазикот јет стредство, со кое ние познааме, шчо мислит, шчо осек'ат и шчо сакаат нашиот собеседник. Во јазикот се имаат оддел'ни гласовни знакои или зборои за сите мисли, осек'аин'а и сакаин'а на једен чоек, за тоа јазикот на једен народ јет негоо дуовно богатство и наследство, во кое се заклучуваат, отпечатани во гласовни знакои или зборови, сите народни мисли, осек'аин'а и сакаин'а, со кои имат живено и живит једен народ и кои се предаваат, као нешто свето от једно поколеин'е на друго. Да сочуат некој својот народен јазик и да го бранит као светин'а, значит, да останит он верен на дуот на своите предедовци и да уважаат се, шчо имаат они напраено за својето потомство. Да се откажат чоек от својо народен јазик, значит, да се откажат он и од народниот дух. Со тоа само се објаснуат сакаин'ето и усилијата на покорителите, да напраат покорените, да се откажат от својот јазик и да изучат на негоо место нивниот; исто така со тоа се објаснуат упорството на покорените народи да сочуваат сето своје духовно народно наследство, а особито јазикот.

Таква милост кон нашио народен јазик требит да имаме и ние, ако сакаме да останиме верни на дуот на нашите предедовци. Милоста кон народнио јазик јет наш долг и наше прао. Ние сме должни да милуаме нашиот јазик, зашчо тој јет наш, исто така, као шчо ни јет наша татковната ни. Првите гласов, шчо и имаме чуено, сет гласоите на нашите татковци и мајки, гласоите и збороите на нивниот народен јазик. Преко ниф ние добифме нашата прва дуовна храна, зашчо со ниф се осмислуаше се, шчо видефме со нашите очи. Со народниот јазик ние освојуаме психологијата на нашите татковци и предедовци и се чиниме нивни дуовни последници, као шчо сме со снагата нивни те-

лесни продолжачи. Ако се односуаме со презреиџе кон народниот наш јазик, није само враиџаме со неблагодарност на нашите родители за сето нивно дуовно гледаиџе и воспитаиџе. — Није имаме и прао, осем долгот, да браниме нашвиот јазик и тоа прао ни јет свешчено. Секој, кој шчо напаг'ат на нашвиот јазик, ни јет исто таков наш непријател', као и нападачот на нашата вера. Верата и јазикот, тоа сет душата на једен народ, со изменуаиџето на кои, једен народ праит коренен душевен преврат: он се откажуат от се пре'ешно и земаат се ноо. Тој коренен преврат, ако стаат постепено во течеиџе на цели векои не јет опасен, зашчо једни делои од него се односуваат до једни поколеиџа, друзи до друзи поколеиџа, така да једни делои преминаваат по наследство, као народно наследвије, и само некоји сет нои. Тој коренен преврат не јет опасен само, ако јет резултат на самостојното развиаиџе на народот.

Но, ако једен народ изменуат својот јазик и својата вера во једно касо време и под силно чуждо влијаиџе, сам без сазнааиџе однесуаиџи се кон таја измена, то он се откажуат от сам себе и от несоите интереси и предаат и себе и ниџ на једен по силен народ, кој шчо ќе постапит со него и ниџ, како шчо ќе му се заблагорасудит. Значит, да се откажит једен народ от својот јазик, се велит, да се откажат он и от сам себе и својте интереси; се велит, да престанит да гледат на себе со своји очи, да судит за себе и за друзите со својот ум и разум, а да чекаат укажаиџе за се от страна. Једен народ, кој шчо изгубил својот јазик, миасат на једен чоек, кој шчо изгубил патот и незнајит от кај видит и кај одит, и кој шчо не знајат, зашчо одит вамо а не онамо или тамо. Колко во по скоро време једен народ изменуат својот јазик, толко по опасно и отчајано јет негоото положјеиџе.

Опасноста, која угрожаат на нашиот народ и неговите интереси от страна на пропагандите, кои што употребуваат сите и дозволени и недозволени средства, за да исчистат од Македонија нашиот јазик и со него нашите дуовни интереси, и да насадат на нивно место нивните јазичи со нивни интереси, не само не задолжуат нас, но и ни даат полно право да употребиме сите и дозволени и недозволени средства, за да сочуваме нашиот народен јазик, и со него нашите народни интереси. При тоа нвие не сакаме туга, а ја браниме својата.

Јазикот јет акустичен резултат от физиолошко работење на органите на чоечката речка, на кои што му се приписуат извесно значење. Главните елементи на јазикот или чоечката речка се: органите на речката, нивното физиолошко работење, слухот, психолошкото восприимчивост на физиолошкото работење на органите преко слухот, и присоединувањето кон восприимчивиот резултат на физиолошкото работење на органите на речката или гласот, или зборот, некои значења. Значит, јазикот главно јет физиолошко-психолошка способност на чоечка, и као таква зависи от се тоа, што праит да се менит чоек, т. е. со развијањето на једен чоек и једен народ се развијат и неговиот јазик, со нивното опаѓање опаѓат и нивниот јазик. Чоек се менит во време и пространство: исто така се менит и неговиот јазик. Променијата во јазикот на једен народ во време составуваат историјата на јазикот на тој народ, а променијата негои во пространство составуваат неговите современи варијации или дијалекти, поддијалекти, говори, подгори и пр.

Секои народен јазик имат своја историја и своји современи варијации или дијалекти, поддијалекти и пр. Своја историја и варијации имат и нашиот јазик. Потај историја можит да се изучит, како сегашните варијации се добија от по стари и последните од једен

общ македонски јазик, а тој од една јужно-словенска група и пр. Исто така по неја можат да се проследит на која варијација, или на кој дијалект, во која време имало по голема литература.

Историјата, како на нашиот, исто така и на другите јазици, ни покажуваат, оти секој дијалект, поддијалект гоор и подгоор, можат да се употребуваат во литературни произведенија. Така привилегија на еден дијалект, поддијалект и пр. — да бидат орган на литературна реч — по учејето на историјата на јазиците, се даат ним, не по некакви особени естетични преимушества, а по чисто практични причини, т. е. по стечејето на историко-културните прилики. Тие прилики денеска подигаат едно наречје на степен на литературен јазик, утре друго и пр.

Историко-културните прилики во создајето на литературни јазици господствуваа секогаш, господствуваат они и сега. Благодарен е им во нај ноо време се откажаме да си избереме едно од нашите наречја за наш общ литературен јазик, а наместо тоа зедојме да се учиме и да пишаме на тугите саседни јазици, нај поеке на бугарскиот. Благодарен е на приликите сега ние си избираме за общ литературен јазик, централното македонско, т. е. Велешко-Прилепско-Битолско-Охридското наречје.

Кој сеп тие историјско-културни прилики, што не заставаат: прво, да си создааме свој литературен јазик и второ, да избираме имено централното наречје?

Ето која.

Ние видојме колку сеп народните интереси тесно врзани со јазикот, а последниот со карактерот и дуот народен. Ние видиме сега, оти три национални и религиозни пропаганди во нашата таткоина се борат една против друга и сите заједно се борат против нас и нашите интереси, сакајќи да им нанесат смртен удар и

да си ѝ потчинат под себе, зимајќи со таа цел а религиозното и сколиџко работење кај нас, во своји раџи преко црквата и сколиџата за да нанесат смртен удар на нашата народност, ни налагаат на нас нивниот, наместо нашиот џазик. Народните интереси ни налагаат за да ѝ зашчитиме ниџ, да браниме нашиот џазик од пропагандите. Тоа бранење ќе бидит успешно и ќе размрјат сите планови на пропагандите, ако бидит задружно и обшчо. А за да бидит такво, требит со обшчо согласие да се изберит едно наречие за обшч македонџки литературен џазик. Согласие ќе имат, ми се чинит, само ако секој од нас праит избор, не по некакви естетични сообразувања и не по чисто местни причини, а од гледиште на обшчите интереси. Последните пак налагаат: перифериџките наречия, да отстапат место на централното. Како шчо во една држаа се имат држаен центр, кој шчо нај арно џет да се наоѓат во средината на држаата, и кон кој шчо се собираат сите конци од државниот жлот, исто така и во џазиковните или области од сродни наречия требит да се имат џеден центр, кој шчо по значење негоо требит да се односуат кон перифериџките наречия и гоори, као шчо се односуат центрот и столицата на држаата кон крајните окрази и околии. Около централното наречие требит да се групираат сите наши научни и литературни сили, за да го очистат и обогатат со сокровишча од дружит македонџки наречия и да создадат од него џеден убав литературен џазик. На него требит да се создадат џедна богата сколиџка, научна и убава литература, за да можит преко ниџ да се раширит низ цела Македонија во вид на литературен џазик, кој шчо ќе џзместит од неја пропагандџките џазии. А заџедно со џзместувањето на пропагандџките џазии и со создавањето наш литературен џазик, се џзместуваат од Македонија и интереси

сите на балканските државици и нивното место ќе го застапат создадените со јазикот македонски интереси.

И така, користа, што ќе ни ја даат нашиот обичен литературен јазик, ни служи за мерило при избирајќи го наречието за таа цел, а она е главниот фактор при создавањето на нашиот нов литературен јазик.

При возвишавањето на едно наречие на степен на литературен јазик, никогаш немаат играно важна улога неговите естетички својства. Тоа е едно, зашто практичните сообраќања земаат врв над естетичните, а друго, зашто последните се односителни и повеќе субјективни. По таа причина, по убав се чинат на чоека гого само тие наречија и говори, што ѝ слушат он или ѝ имат слушано по често. За тоа и не можат да се зборат за естетичност во јазикот, диалектите и говорите.

Значит, еден македонец од источна, или северна, или јужна, или западна Македонија немаат право да се противат да бидат избрани централното македонско наречие за литературен јазик само зато, што не им се чинело убаво. Немаат право да протестираат против централното наречие и за тоа, што е тоа централно како и зашто изборот се прави по практични сообраќања.

Сега да видиме, али избирајќи го на централното наречие за литературен јазик се оправдаат од практично гледиште?

Битолта се избира за резиденција на Генералниот Инспектор за Македонија и неговите советници — цивилни агенти. Она се избира во престолнина на Македонија. Таа нова престолнина не е далеку од старите: Преспа и Прилеп, и од седалиштето на до неодамна автокефалниот Оридски Архиепископ. Значит, централното наречие имаат зад себе, така да се рече, историјски право. Последните се основаат и на негоото централно положение, кое е,

нако во географски, така и во етнографски однос. Централен град во Македонија ни ет Велес. От тој центр географски, није само мало се оддалечуваме, идејќи преко Прилеп кон Битола и Орид. Таков праец при оддалечувањето од географскиот центр се објаснуат со тоа, оти твие крајшча сеп от по големо историјско значење за Македонија, а од друга, сеп по оддалечени и от србскиот и бугарскиот јазикот центри, составувајќи от себе македонски јазиков центр. И вистина диалектот Велешко-Прилепско-Битолачко-Оридски ет јатката на македонскиот јазик, започо на запад од него ет Дебранскиот (рока), на југ — Костурскиот (ронка), на исток — источниот или Солунскиот (рџка) и на север — Скопскиот или северниот (рука).

Создавањето литературен јазик ет дуовна потребност кај нас, со која се мислит да се клат крај на злоупотребите на пропагандите со нашите интереси, и со која требит да се создаат свои литературен и научен центр, за да се немаат нужда од Белград и Софија. А та тешка задава ке се достигнит само, ако македонците от северна Македонија подаат рака на својот брат од јужна Македонија и македонците од источна Македонија подаат рака на тој од западна. Подадените раци ке се прекрстат околу Прилеп-Битола.

И така: стремињето на македонците да создадат свој културен центр; тоа, шчо сега Битола се чинит престолнина на Македонија; шчо Битола, Орид, Прилеп сеп историјски места за македонците; као и тоа, шчо составуваат они географски и јазичен центр; сите заједно праат да се приимат, као общ македонски литературен јазик, централното македонско наречие.

Откако се изберит наречието, које имат да бидит македонски литературен јазик, ке требит да се разгледат и прашањето за македонскиот правопис.

За праписот као и за праецот на нашето културно развијање ќе треба тука да се напраат неколку забелешки. Праписот на еден јазик, као и изработувањето на еден литературен јазик можат да идат постепено и полусознателно. Еден чоек од еден народ, што немаат писменост, можат да изучат азбуката од еден народ по културен од неговиот. Тој чоек можат да употребуат туг'ата азбука и за гласи од неговиот јазик, или да изложат своите мисли со помоќга на туг'а азбука. Но ако во неговиот јазик се имаат гласи, кои се немаат во јазикот, од кои што се позајмуат азбуката, тогај позајмувачот на туг'ата азбука ќе напраат некои изменеиња и дополнеиња во неа, со кои ќе бидат означена разликата во гласите меѓу двата јазика. Таа позајмена и преработена азбука се предаат од колено на колено и со предаињето се се изменуат и се дотеруат до својствата на јазикот на позајмувачите. Така постепено и неосетно се изработуваат азбуките у по некултурните народи од додир со по културни народи. Но таква постепеноост имаат место, ако два саседни народи сеп не едникви политични прилики, ќе се речат, едниот, т. е. по културниот народ господаруат, а другиот, по некултурниот народ јет заробен, или нај малу немаат полна политична слободна. Но инак одат работите, ако двата народи имаат своји држави. Во таков случај позајмувањата, особено културните, биваат по сознатељно и по скоро. Така писанството и писменоста кај нас македонците се имаат зафатено нај рано од сите словенски народи. Они се распространуваа со векри и идеа одоздолу на горе. За тоа во историјата ништо не се зборува за покрстувањето на нашиот народ. Но со покрстувањето секој пат имаат идено и писменоста. Со замолчувањето на нашето покрстување се замолчуваат и процесот на образување на нашата писменост.

И така нашето дуовно препородуаи'е и просветеи'ето каи нас, па и изработуаи'ето на нашата писменост, заради географските и историцки прилики, имаат земено во првата ил'адогодишна по Р. Хр. инаков ход, а у дружите праославни словени инаков. Каи нас то се извршуат постепено и незабележено, каи ниф брзо и со извесна тенденција.

От турцкото завојуаи'е на Балканцкиот полуостров стана една премена. Турцкото господство ни пресече сите врски со нашата старина. Наи тешко се огрази оно на Македонија, као централна провинција, па затоа во тоа време, кога у дружите праославни словени постепено се изработуаше писмениот јазик и праописот, није се поеке се обезличаафме и готоо сосем се откажафме од нашиот јазик, као орган на литературна реча. Од време на време во течеи'е на цел XIX век није имаме опитуачки да се пишит на македонцки, но зарди некоји историцки причини твие опитуачки не се овенчаа со успеф, каков би можело да се очекуат од ниф.

Литературните опитуачки на македонцките писачи во XIX век немаа за жалост таков значаи, да задобијат последуачи, затоа, ако и сега во XX в. видиме некоји опитуачки да се пишит на македонцки, то тоа се не праит сознатељно и од некакви патриотични влечеи'а и цели, а само за забаа. Во тоа се состоит разликата во нашето, т. е. македонцкото дуовно-национално возродуаи'е, от тоа на дружите праославни словенцки народи, со друзи зборои: као шчо по напред није постепено и први се просветуафме со писанство и со писмо, а дружите словени — после нас и на брзо, така пак сега, во тоа време, кога сите праославни словени постепено си изработија свои литературни јазници, свои богати литератури и постепено изработени праописи, није остааме назад от сите, туку речи, без литературни традиции, не зато, шчо и немаме, а зашчо заборааме својето, изучаајки туг'ето.

Ние сега со брзина ќе требат да разработиме нашиот литературен јазик, да установе нашиот правопис и да создадиме една наша литература, која ќе одговара на сите наши нужди. Со нашето сегашно национално возродување ние се противставаме на другите прославни словени, како што се противставаме и напред: тогаш бевме први во духовното препородување, кои кај нас беше бавно, а кај нив скоро, сега наопаку; тогаш они нас сакаа да не достигнат и работеа со извесна тенденција и брзина, сега наопаку.

Во зависност од тоа, како се имат развијано једен народ и неговиот јазик и правописот можат да бидат различни. Ако једен народ само постепено си изработува својето писмо и него го преработуваат и при тоа во негова историја се немаат таквија собитива, што ја преполоуваат и праат цела пропаст меѓу једната, т. е. старата и другата или новата нејна половина, — писмениот јазик и правописот содржаат во себе много таквија особини, кои немаат реална вредност во гласите на сегашното стање на јазикот. Но, ако во историјата на културното развијание на једен народ се имаат два периода, меѓу кои се имат једен, како треки, но кој што јет период од застој и јет као непрелазна стена меѓу нив, — тогаш во новиот период на развијанието на националното самосознавање имаме препородување на народниот дух, кои стаат вистина на стара основа, но во него влизаат много нови начела, согласно со дуот на времето и со специјалните потреби на народниот живот и неговите пројавувања. Тоа препородување се одбележуваат и во книжниот јазик и правописот: како једниот, така и другиот сепак горе долу слободни од некои традиции, кои не сепак согласни со современото стање на разгорниот јазик.

И така историјата на културното развијание на народите, согласно со нејниот ход, содејствуваат: или на

чисто етимологицки или историцки праопис, или на бркан — етимологицко-фонетичен или историцко-фонетичен, или ваі после на чисто фонетичен праопис. Трите вида от праопис зависат от по гелемата или по малата приврзаност кон старото или ноото стаи'е на іеден разгоорен или литературен іазик. Іедеи'от от трите праописа се усвојуат за іеден литературен іазик у іеден народ, шчо се возродуат, главно во зависност от та тенденција, шчо господствуат при народното возродуаи'е.

Іедно іет тако, то и нашвиот праопис и праецот на нашвиот литературен іазик ке требит да бидат во полна зансност от та тенденција, која ке не раководит нас при нашето национално возродуаи'е. Каква можит да бидит таіа тенденција се видит от таіа книга. Но іас ке си дозвол'ам да повторам. Она іет: прво, Македонија да се неутралисат за Бугарија и Србија и да се оддалечат іеднакво од двете држав и друго, она требит да се обіединит на іазична основа. Тие принципи ке ракоодат изработуаи'ето на литературниот наш іазик; они ке ракоодат и праописот.

На тие два принципа одгоарат: 1, Прилепцко — Битолцкото наречије за литературен іазик, као іеднакво далеко и от србцкиот и бугарцкиот іазици, и централно во Македонија. 2, фонетичниот праопис со употребените во таіа книга писмени знакови и со мали отстапки на етимологијата и 3, речничниот материјал да іет собраи'е от сите македонцки наречија.

СОДРЖАНИЕ.

Предговор	стр. III
1. Шчо напраиџме и шчо требит да праиџе за однапред?	стр. 1
2. Иџат ли се пуџда од македонџки национални научно-литературни другарства?	стр. 45
3. Националниот сепаратизџ: зеџишџето, на коџе се иџат развиџено и ќе се развиџат за однапред.	стр. 68
4. Состауала, состауат и можит ли Македониџа да состауат от себе оддел'на етџнографџка и политџична џединиџа?	стр. 100
5. Неколку зборои за македонџкиот литературен џазик.	стр. 132

Ф. 189
1000-

ЦѢНА 1.50 ЛЕВА

